

Romantische werken. Deel 20. Vertellingen en tafereelen van vroeger en later tijd

Jacob van Lennep

bron

Jacob van Lennep, *Romantische werken. Deel 20. Vertellingen en tafereelen van vroeger en later tijd*. M. Nijhoff, Den Haag / A.W. Sijthoff, Leiden / D.A. Thieme, Arnhem 1868

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/lenn006roma21_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

I. Emilia van Nassau.

Daar baat noch bidden, noch vermanen,
 Noch harde dwang;
 De lieve hartjens storten tranen,
 Maar gaan haar gang.

BILDERDIJK, *de Vloek*.

Het is algemeen bekend, dat Willem de Eerste zeer gesteld was op huiselijk geluk, stille genoegens en een vrolijk praatje na de beslommeringen van den dag: - welk een en ander hij dan ook achtereenvolgens bij vier wettige vrouwen gezocht heeft.

Zijn eerste vrouw was Anna van Egmond, dochter van de Gravin van Buren, een lief, goed vrouwtje.

Zijn tweede vrouw heette mede Anna en was de dochter van den Keurvorst Maurits van Saxen, een begaafde Vorstin, doch die zich niet verkoos te schikken in het zwervend en avontuurlijk leven, dat de Prins genoodzaakt werd te leiden, en zich in en over zijn afwezigheid wat al te in 't oog loopend, onder anderen met den vader van den grooten Rubbens, wist te troosten; weshalve hij zich van haar liet scheiden.

Zijne derde vrouw was Charlotte van Bourbon, dochter van Lodewijk II, Hertog van Montpensier, die een juist tegenovergesteld karakter bezat, en het stille kloos-

terleven vaarwelzeide om met den echtgenoot harer keuze al de gevaren en bekommernissen van krijg en burgertwist te deelen, totdat zij eindelijk, van de angsten, die zij had uitgestaan, toen de kogel van Jauregui hem gewond had, in eene krankte verviel en in zijn armen bezweek.

Zijne vierde vrouw was Louise van Chatillon, dochter van den beroemden Coligny, en weduwe des Heeren van Teligny, wier lot het was, haar vader en beide haar echtgenooten, door het zwaard of den kogel van dweepzieke moordenaars, te verliezen.

Bij ieder van deze vrouwen heeft Willem I kinderen voortgebracht.

Anna van Egmond, met wie hij gehuwd was van 1551-1558, schonk hem zijn oudsten zoon Filips Willem - die, als knaap naar Spanje heengevoerd, ook aldaar een vader- en vaderlandslievend hart behield - en Maria.

Anna van Saxen, wier verbintenis met den Prins duurte van 1561 tot 1577, was de moeder van twee Mauritsen (waarvan de een kort na zijn geboorte overleed, en de ander de bevestiging werd van 's Lands onafhankelijkheid), en van twee dochters, Anna en Emilia geheeten.

Charlotte van Bourbon had geen zoons, maar daar-en-tegen schonk zij haren echtgenoot, in de zes jaren, die zij met hem doorbracht (1577-1582) niet minder dan zes dochters, als: Louise Juliana, Elizabeth, Katharina Belgica, Flandrina, Charlotte Brabantina en Emilia II.

Louise van Coligny eindelijk, wier huwelijk na den tijd van een jaar door het moordend lood van Balthazar Gerards verbroken werd, was de moeder van den zeeghaftigen Frederik Hendrik.

In alles alzo liet Willem I, bij zijn overlijden, drie zoons en negen dochters na; een aartsvaderlijk getal.

Het heeft, zelfs in een vorstelijk gezin, vrij wat in, negen meisjes op een behoorlijke wijze aan den man te krijgen. Gelukkig hadden de dochters van Willem I een schat van neven, die vrouwen zochten, en zoo werden zij over 't geheel redelijk wel geëtablisseed.

Zoo huwde de oudste, Maria, den Grave van Hohenlo, een moedigen, maar ruwen ijzervreter en weinig beteekenenden Generaal, die vóór Maurits de legers van den Staat aanvoerde, en die in de geschiedenis van ons land alleen schijnt op te treden om, door vergelijking en tegenstelling, de verdiensten van zijn opvolger met des te grooter luister te doen schitteren.

Anna trad mede in den echt met haar vollen neef, den braven, dapperen en godvruchtigen Willem Lodewijk van Nassau, Stadhouders van Friesland en zoon van Graaf Jan IV.

Louise Juliana werd de gemalin van Frederik, Paltsgraaf van den Rijn.

Elizabeth kreeg tot man Hendrik de la Tour d'Auvergne, Hertog van Bouillon, haar neef van moeders zijde.

Katharina Belgica werd de vrouw van Filips Lodewijk, Graaf van Hanau, die haar van vaders zijde bestond.

Charlotte Brabantina eindelijk werd uitgehuwlijkt aan Klaude, Hertog van Trémouille en Thouars.

Zoo waren, reeds in 't jaar 1597, zes van de negen jonge dochters uitgehuwlijkt met volkomen toestemming van wederzijdsche bloedverwanten, en waren alleen nog onvoorzien de beide Emiliaas en Flandrina.

Emilia II was nog slechts vijftien jaren oud en kon dus nog wachten. Zij kreeg eerlang den Paltsgraaf van Tweebruggen tot man.

Flandrina ging met Brabantina naar Frankrijk, doch omhelsde aldaar den Roomschen godsdienst en koos, in plaats van een man, een klooster.

Maar de oudste der beide Emiliaas, 't zij, dat zich voor haar geen geschikte partij had opgedaan, 't zij, dat men verzuimd had, er eene te zoeken, zij was onverzorgd, en toch was zij dien leeftijd langzamerhand genaderd, waarop alle meisjes, en vooral vorstinnen, die in den regel vroeg trouwen, beginnen te begrijpen, dat, zoo de kans nu niet komt, die waarschijnlijk nooit zal komen. - En Emilia had genoeg van vaders en moeders bloed om gansch niet getroost te zijn in 't vooruitzicht van vrijster te sterven.

Dan, wat zij ook mocht verwachten en verlangen, de diplomatieke aanzoeken bleven weg, en daar niemand voor haar zorgde, begreep zij, het voor zich zelve te moeten doen, en haar genegenheid te volgen. Een voorwerp nu voor die genegenheid was, onder zoovele Edelen van goeden, ja van vorstelijken huize, als waar 's Gravenhage thans van wemelde, niet ongemakkelijk te vinden: en weldra was haar keuze bepaald.

Eenige jaren vroeger namelijk had zekere Don Antonio, gehouden voor een basterd van den broeder van Hendrik, Koning van Portugal, schoon geestelijke en Prior van Acrato, aanspraak gemaakt op den troon van gezegd Rijk, toen door Filips II overweldigd. Hij was echter tegen zijn machtigen vijand niet bestand geweest, had Portugal moeten ruimen en was, na lang een zwervend leven geleid te hebben, in ballingschap gestorven. Nu waren, in April van 't jaar 1597, zijn beide zonen, Don Emanuël en Don Christoval uit Engeland, waar zij zich langen tijd hadden opgehouden, in den Haag aangekomen met een brief van aanbeveling door Koningin

Elizabeth aan de Staten-Generaal gericht. De Staten, aan de voorspraak van hun doorluchtige Bondgenoot ge hoor gevende, hadden niet slechts aan beide jongelingen hun bescherming toegezegd, maar ook voor hun onderhoud gezorgd, en aan Don Emanuël een betrekking bij 't leger gegeven, terwijl diens broeder uitzicht had om eerlang bij den Koning van Marocco in dienst te geraken. De geboorte en rang dezer jonge lieden gaf hun den toegang tot alle kringen, dus ook tot het Hof des Prinsen, en tot dat der Princesse-weduwe, en hun goed voorkomen en innemende manieren deden de belangstelling, die hun onvoorspoedig lot reeds van zelf inboezemde, vrij algemeen in welwillendheid overgaan. Don Emanuël vooral, hoezeer geen man van schitterende gaven, noch die bestemd scheen om ooit, 't zij in 't veld, 't zij in de raadzaal, een groote *carrière* te maken, was ten uiterste beschaafd, en bezat al die begaafdheden, welke geschikt zijn om in hooge kringen, zich, vooral bij de vrouwen, bemind te maken. En daarbij, zijn fraai gekroesde lokken stonden hem zoo goed: zijn hagelwitte tanden staken zoo blinkend af bij de olijfkleur van zijn gelaat: zijn blikken, brandend van een vuur hoedanig alleen in zuidelijke oogen flikkert, hadden nu eens zulk een verteerende en dan weder zulk een teedere uitdrukking, naarmate hij de rampen afmaalde van zijn vorstelijk huis of wel de schoone dreven en de heerlijke rivieren van zijn onvergeetbaar vaderland. En dan had hij zoo vele wederwaardigheden verduurd en wist die zoo aandoenlijk te schilderen; 't was als met Othello,

't Was strange, 't was passing strange,
't Was pitiful, 't was wondrous pitiful.

Was 't vreemd, dat hij menige jonge juffer, die zelden van zulke akeligheden gehoord, en van 't beleg van Haarlem of van den moord te Naarden nooit dan bij overlevering en uit den mond van een flegmatiken oom of voogd vernomen had, het hoofd op hol bracht?

Maar Don Emanuël mocht hoofden, en zelfs harten op hol brengen, geene der schoonen van den Haag had het nog als een zaak beschouwd, die in 't rijk der mogelijkheden tehuis behoorde, dat zij hem tot man zoû nemen: deze, omdat hij Roomsch, gene, omdat hij een vreemdeling, een derde, omdat hij arm en zonder vooruitzichten was: en in een nieuw gevestigden Staat, waar, bij snel aanwassende welvaart, dagelijks de middelen en het aanzien der ingezetenen toenamen, zagen dochters zoomin als ouders naar verbintenissen uit, dan die het vooruitzicht gaven om al verder en verder op den ingeslagen weg des voorspoeds te kunnen voortstreven. Don Emanuël nu bezat bij uitnemendheid de gaaf van geld te verteren: maar volstrekt niet die van het te verdienen.

Er was echter in 's Gravenhage ééne Jonkvrouw, die van eene andere meening was dan de overige dames, en deze Jonkvrouw was Emilia van Nassau.

Juist omdat zij een vorstin was, begreep zij, dat geen der hierboven genoemde bezwaren voor haar een bezwaar kon zijn. Don Emanuël was Roomsch, en zij Protestantsch; maar verschil van godsdienst kwam, waar het vorstelijke echtgenooten gold, naar haar oordeel, minder in aanmerking. Karel IX had immers zijn Katholieke zuster wel aan den Calvinist Hendrik van Navarre gegeven. Don Emanuël was een vreemdeling! ja, maar vorstendochters trouwden immers in den regel met vreemdelingen. Hij was zonder geld noch goed: ja; maar

toch een Koningszoon: en wie wist, of niet de omstandigheden, zijn moed wellicht, hem eenmaal de kroon terug zouden bezorgen, die zijnen vader ontweldigd was. En dan; hij was zoo beminnelijk: er deed zich geen beter minnaar op: en wat de laatste en beste reden was, die alle andere in de schaduw liet - zij had hem lief.

Dat Don Emanuël weldra den indruk bemerkte, dien hij op Emilia gemaakt had, dat hij van zijne zijde ook haar niet onaardig vond, dat hij oordeelde, niet licht eene betere partij te zullen doen, dan een verbintenis met de zuster van den dapperen Maurits, en daardoor met de huizen van Nassau en van Saxen, hem, armen zwerver, een zeer gewenschte zaak toescheen, dat alles laat zich gemakkelijk raden, al staat het zoo precies niet bij de historieschrijvers geboekt.

De zaak raakte alzoo spoedig genoeg tusschen de jonge lieden klaar: maar daar was alles nog niet meê gevonden. Princessen trouwen gewoonlijk niet zoo maar zonder dat er iemand meê gemoeid wordt, en dit was ook het verlangen niet van Emilia. Haar zusters waren, gelijk ik reeds gezegd heb, alle in 't huwelijk getreden met volle toestemming van de wederzijdsche maagschap niet alleen, maar ook van de Heeren Staten, en hadden van deze laatsten fraaie uitzetten gekregen: - en noch het een noch het ander diende verwaarloosd te worden.

Intusschen begreep Emilia, en te recht, dat in de eerste plaats de toestemming van haar broeder Maurits moest verworven worden. Had zij deze bekomen, dan zoû al het overige zich wel schikken. Wat toch was er, dat de Staten den jongen krijgsheld konden weigeren - hem, die, toen Nederland alom door vijanden bedreigd, verlaten van zijne bondgenooten, door burgertwisten verscheurd, zonder regeering, zonder leger, zonder krediet,

en op het punt van al de opofferingen van vroeger dagen te verliezen, schier radeloos hem aan 't hoofd des legers riep, - die toen, zeg ik, op naauwlijks twintigjarigen leeftijd, den veldheersstaf met vaste hand gegrepen, de orde hersteld, legers als uit den grond geroepen en gevormd, gestrengte krijgstucht ingevoerd, de rol van verdediger met die van aanvaller verwisseld, stad voor stad aan den Spanjaart ontweldigd, en in negen jaren tijds, schier overal den vaderlandschen bodem van vijanden gezuiverd had?

Emilia kende echter haar broeder genoeg, om te weten, dat zij niet op eenmaal bij hem - gelijk men 't noemt - met de deur in huis moest vallen, en begon dus, met hem, door een vertrouwden raadsman, te laten polsen, of hij, ingeval de Portugeesche Prins eens in 't hoofd kreeg, aanzoek om zijn zuster te doen, zich tegen zoodanige verbintenis zoude verzetten. De zaakgelastigde van Emilia stelde de zaak slechts als een mogelijkheid voor, en dit gaf aanleiding, dat Maurits er zich minder over uitliet, dan hij anders wellicht zou gedaan hebben. Nogtans liet hij niet na, de bezwaren op te sommen, welke tegen een dergelijk huwelijk konden worden aangevoerd en hierboven reeds vermeld zijn: hij voegde er nog bij, dat Don Emanuël algemeen er voor doorging, even als zijn vader, een basterd te zijn, die niets eens in staat was, zijn moeder te noemen, zoodat zijn aanspraak op de kroon naar Portugal weinig te beduiden had. Voorts liet hij zijn zuster verzoeken, dat zij zoude denken op de waardigheid van haar huis, zich geene dwaze grillen in 't hoofd stellen, en zooveel mogelijk allen omgang met den jongen vreemdeling vermijden.

Deze laatste vermaning had geen ander gevolg, dan dat Emilia nu wél verreed, haar minnaar in 't openbaar

te ontmoeten, doch des te meer geheime bijeenkomsten met hem had. Don Emanuël, inmiddels achtende, dat zijn eer er mede gemoeid was, de zaak door te zetten, liet bij Maurits een bepaald aanzoek om de hand zijner zuster doen. De Prins vergenoegde zich, hierop te antwoorden, dat Don Emanuël eerst zoude aantonen, wie zijn moeder was geweest, en verbood hem, tot zoo lang, ten hove te verschijnen. Weinige dagen daarna vertrok Maurits naar 't leger.

De verliefde Vorstin, hoezeer weinig te vrede met het bescheid, dat haar minnaar bekomen had, gaf echter den moed niet verloren. Eerst werd aan Jan Baptist Rossa, later aan den Raadsheer Bruynincx (die geheimschrijver van haar vader geweest en aan haar Huis ten naauwste verknocht was) bij gelegenheid, dat zij naar 't leger vertrokken, de taak opgedragen, om het belang van haar liefde bij haar broeder voor te staan; doch niets vermochten hun redenen bij Maurits, die zich aan 't eenmaal gegeven antwoord hield.

Zoo had Emilia alle pogingen, aangewend om het hart haars broeders te vermurwen, vruchteloos zien afloopen: en het begon de hooghartige dochter van Anna van Saxen reeds te berouwen, dat zij zich vernederd had, om een verlof te verwerven, 't welk zij oordeelde, niet te behoeven. 'Indien mijn broeder,' zeide zij, 'zijn toestemming blijft weigeren, welnu! dan zal ik mij getroosten het buiten die toestemming te stellen: ik ben vrij, en meesteres over mijne daden; laat Maurits in 't leger regeeren naar zijn zin: over mij heeft hij niets te bevelen.' En, niet te vrede met de zaak dus zelve te willen doordrijven, besloot zij, in persoon daarvan kennis te gaan geven aan den Prins: een besluit, voorzeker gewaagd genoeg, daar zij niet kon weten, welk onthaal

haar bij Maurits te wachten stond, wien het wel eens in 't hoofd kon komen, haar naar 't Huis te Dillenburg of elders te doen vervoeren en aldaar in zekere bewaring te stellen, ten einde alzoo den voortgang van 't huwelijk te beletten. - Doch een vrouw, die recht verliefd is, telt zwarigheden noch gevaren: en wellicht hoopte Emilia nog, dat hare persoonlijke verschijning, en de welsprekende woorden, die 't gevoel van de liefde haar in den mond zoude leggen, een indruk op het hart van Maurits zouden maken, hoedanig eenen de redenen van derden, die in de zaak geen belang hadden, niet bij hem hadden kunnen te-weeg-brengen. Voor haar vertrek nam zij een hartroerend afscheid van haar geliefde; zij stelde hem haar juweelkoffer ter hand, en zeide hem, dat, indien zij elders heengezonden werd, en niet terugkwam, hij dat koffer behouden moest met wat daar in was en daarvan leven; doch dat zij hoopte, zelve in staat te zullen zijn, het van hem terug te vorderen. En, hem dit blijk van genegenheid gegeven hebbende, liet zij zich in een reiswagen pakken en sloeg den weg in naar 't leger.

Maurits, die, in den nazomer van dit jaar, Alfen, Rijnberk, Meurs en Grol ingenomen, en den vijand nergens rust gelaten had, was vandaar voor het sterke en onwinbaar geächte Breêvoort getogen. Noch de natuurlijke verdediging der plaats, die, door diepe moerassen omringd, alleen toegankelijk was langs een dijk, die er dwars doorheen liep, en langs een smal voetpad, noch de hardnekkigheid, waarmede een sterke, wel van krijgs- en mondbehoeften voorziene bezetting zich verdedigde, hadden Maurits doen afzien van zijn voornemen om Breêvoort te bemachtigen. Hij had er op gerekend, nog in dezen veldtocht, al de sterkten van het Oversticht, die

de vijand bezat, hem te ontweldigen, en dat gewest van het lastig verblijf van vreemde benden te zuiveren: - en hij was niet gewoon in zijn voornemen te-leur-gesteld te worden. Van drie kanten, te weten, van wedereinde van den dijk en over den weeken grond, de stad genaderd, had hij een hoogte weten te bemachtigen, aldaar een batterij op te richten en zoo de plaats uit twintig vuurmonden te doen beschieten. In acht dagen tijds was hij tot aan de gracht gekomen; had over deze eene drijvende brug doen slaan, van kurk te zamen gesteld en die hij met ongelooflijke moeite van Doesburg had doen aanvoeren: en had nu, over die brug, zijn krijgsvolk de stad doen binnenstormen. De bezetting was, ja, op 't kasteel geweken, doch onmiddellijk in besprek gekomen, en had zich, behoudens 't lijf, aan de genade des overwinnaars opgegeven.

Het was op den avond van den 12^{den} October. Binnen het kasteel van Breêvoort en daar buiten in de stad was het een tooneel van wanorde en verwarring. Wij zeggen, in de stad; wij hadden moeten zeggen: op de puinhoopen der stad; want de huizen, voor zooverre de kogels der belegeraars die gespaard hadden, waren, na de overgave, door een toevalligen, noodlottigen brand vernield geworden. Bij dien brand hadden de arme burgers meerendeels nog verloren, wat hun van de afpersingen, door de bezetting, en van de plundering, door de overwinnaars gepleegd, was overgebleven. En toch moeten zij nog iets hebben weten te redden: immers des daags te voren waren zij nogmaals geplunderd geworden, en zij hadden aan Olivier van den Tempel een gouden keten ter waarde van 200 gouden kronen kunnen beloven, om door zijn voorspraak verschoond te blijven van een rantsoen van 6000 daalders, 't welk men van hen

eischte, en er af te komen met een vereering van drie voederen wijns aan den Prins, die dan ook, met hun lot bewogen, hun brieven van sauvegarde schonk met scherp verbod van hun te misdoen. 't Kwam ongelukkig wat laat*).

Zoo als wij dan zeiden, in en om Breêvoort heerschten woeling en verwarring: des Konings troepen waren dien morgen uitgetrokken en die van de Staatsche bezetting vatteden post op 't kasteel, dat eerst door de garde van den Prins was bezet geweest. Bij de beweging, altijd onafscheidelijk van zulke verrichtingen, kwam nog het binnen de stad voeren van ammunitie, om in tijd van nood te dienen, en het daaruit voeren van onbruikbaar geschut, het omwerpen van de gemaakte bres, en het wegruimen van het puin: voorts het gedurig in- en uitloopen van Koninklijke Officieren, Drost en Rentmeester en andere op rantsoen gestelde personen, die al wie maar eenigen invloed had zochten te bewegen, de rantsoenpenningen te verminderen, - en van de burgers, die verzoeken kwamen doen of klachten inbrengen: voege men hierbij het rumoer, dat immer plaats vindt, waar

*) Men wijte de harde behandeling, die de inwoners van Breêvoort ondergingen, niet zoozeer aan Prins Maurits, als wel aan het toenmalig recht des oorlogs, waar bij de verdediging eener plaats niet slechts aan de bezetting, maar ook aan de inwoners werd geweten, zelfs al kwam men deze laatsten - gelijk het hier heette - van den vijand verlossen. Intusschen schijnt het, dat die van Breêvoort een vijandige gezindheid hadden aan den dag gelegd: althans zij werden gestrenger behandeld dan de ingezetenen van andere in 't zelfde jaar veroverde vestingen. Ik heb het geval slechts aangehaald om te herinneren, dat de (in 't algemeen gezegende) verlossing van 't Spaansche juk, niet overal aan de landzaten gelijke stof van blijdschap en dankbaarheid schonk.

vele menschen in een klein bestek vereenigd zijn, het geschreeuw, getier en gevloek van officieren en soldaten in tien of twaalf verschillende talen, en men zal nog slechts een flauw denkbeeld hebben van het verwarde Babel, dat Breêvoort op gezegden avond vertoonde.

Maurits bevond zich op het kasteel: hij had juist geregeld, wat de gewezen Kommandant Gardot, de luitenant Broekhuizen en de vendrig Boetselaar als losgeld zouden betalen, en was bezig met een pleit aan te hooren, gevoerd aan de eene zijde door den Grave van Solms, en, aan de andere, door den Heer van den Tempel. Elk hunner beweerde, dat de Jonkvrouw van Broekhuizen zijn gevangene was: Solms, omdat zij door krijgsvolk van zijn regiment was gegrepen, van den Tempel, omdat, naar zijn beweren, de Prins haar aan hem geschonken had. De twist liep hevig; want Solms was, als hem meer gebeurde, zwaar beschonken, en zijn weêrpartij wilde zich niet door hem laten overschreeuwen; zoodat de Prins nauwlijks wist naar wien te hooren; terwijl zijn neef, de goede Graaf Willem Lodewijk, vruchteloze moeite deed om het krakeel te sussen en de twistenden tot bedaren te brengen. Het was in dit oogenblik, dat een hofbediende binnenkwam en aandiende: ‘de Princesse Emilia van Nassau.’

De aankondiging dat zijn neef, Grave Herman van den Berg, met het geheele garnizoen van Lingen in aantocht was om Breêvoort te hernemen, zoû Maurits minder bewogen hebben dan de tijding van de aankomst zijner zuster. Hoe volkomen hij anders meester ware over zich zelve, deze maar kwam hem zoo onverwacht, dat zijn wrevel, buitendien reeds opgewekt door den twist waarvan hij getuige was, zich lucht gaf in den krachtigen uitroep: ‘is zij dol? dat ontbrak er slechts aan!’

‘Begeert uwe Excellentie, dat de Princes zal worden binnengelaten?’ vroeg de bediende, na een wijl om bescheid te hebben gewacht.

‘Zij verdiende het waarachtig wel,’ mompelde Maurits binnensmonds: ‘als een jonge juffer ongebeden en onverwacht in een veroverde vesting komt, moet zij 't ook nemen als zij 't vindt en voor geen klein geruchtje vervaard zijn. - Maar kom - nu zij eenmaal hier is, zullen wij ten minste partij van hare komst trekken om dit rumoer te doen ophouden. Hoort gij 't niet, vetter van Solms! mijn zuster is hier en haar maagdelijke ooren behoeven niet gekwetst te worden door uw geschreeuw. - Kort en goed, ik wil van de zaak niet meer hooren, en zoo die freule uw volk 't eerst in handen is gevallen, 't is zeker, dat ik haar aan den overste van den Tempel geschonken heb, gelijk mijn recht was, en dat hij dus alleen aanspraak op 't losgeld heeft. Ga nu slapen, en kom morgen bij mij, als gij wat bedaarder zijt: dan zal ik zien, hoe ik de zaak weder goedmake, zoodat gij geen reden van klagen hebt. En nu - gij zult niet verlangen bij het behandelen van mijne familie-aangelegenheden tegenwoordig te blijven: ik groet u alzoo, en u allen, mijne heeren. - Gij blijft, vetter Lodewijk, zoo 't u belieft. - Bartel! lei nu de princes maar binnen.’

Het was niet zonder tegenstribbelen, dat de Graaf van Solms, die weinig over de gedane uitspraak te vrede was, zich bewegen liet, om met de overigen het vertrek te verlaten; doch eindelijk gelukte het, en Maurits bevond zich met den Stadhouders van Friesland alleen.

‘Hier komen! tegen mijn opzettelijk verbod hier komen!’ bromde de Prins, terwijl hij, met de handen op den rug en den toorn op 't gelaat, het vertrek op en

neêr liep: ‘Zij verdiende, dat ik haar weêr wegzond, zonder haar te woord te staan.’

‘Handel zacht met haar, vetter!’ zeide Willem Lodewijk, ‘bedenk, zij is een vrouw en uw zuster.’

‘Des te erger, dat zij mijn zuster is,’ hernam Maurits: ‘die betrekking zal mij nog leeds genoeg kosten; maar stil, daar is zij.’

Emilia trad binnen: haar oogen vlamden van spijt, en de gloed der gramschap bedekte hare wangen; want zij had veel werks gehad om de stad binnen te komen: haar rijtuig was meer dan eens opgehouden geworden: de op hare komst niet voorbereide wachters hadden in 't eerst niet willen gelooven, dat zij was wie zij voorgaf te zijn en zij had zich zelfs aan beledigingen zien blootgesteld.

‘Het kost vrij wat moeite om u te genaken, broeder!’ zeide zij, haar hand aan Maurits toestekende.

‘Gij kunt het mijne trouwe manschappen niet euvel duiden, zuster!’ antwoordde Maurits met koelheid, en zonder de hem aangeboden hand te aanvaarden: ‘niemand wist dat gij komen zoudt: en gij hadt zelfs geen voorwendsel tot ontevredenheid kunnen hebben, al had men u den toegang geweigerd.’

Emilia begreep nu zelve, dat zij een verkeerden weg insloeg, door te klagen over onaangenaamheden, waar aan zij zich vrijwillig had blootgesteld. De koude ontvangst, die haar te beurt viel, trof haar echter diep, en naauwlijks was zij gezeten op den stoel, dien Graaf Lodewijk haar onder een hartelijk welkom had aangeschoven, of zij barstte in tranen uit.

‘Gij zijt ontsteld, lieve nicht,’ zeide de Graaf: ‘wil ik roepen, dat men u wat te drinken brenge?’

‘t Is niets,’ zeide Emilia, met een bewogen stem:

‘ik gevoel geene behoefte; maar ik had een ander onthaal verwacht van mijn broeder.’

‘Hoe kost ge dat verwachten!’ vroeg Maurits, terwijl hij op eens zijne wandeling door de kamer staakte, voor haar staan bleef, en haar strak in 't aangezicht zag: ‘Gij wist te voren, dat uw bezoek mij hier ongelogen kwam: of heeft u de renbode niet ontmoet, dien ik u zond, zoodra ik bericht ontving van uw dwaze voornemen om herwaarts te komen, en die u verzoeken moest terug te keeren?’

‘Al hadt gij mij honderd renboden gezonden,’ zeide Emilia: ‘ik ware evenwel gekomen. Het duurt reeds lang genoeg, dat ik met u spreken wilde en mijn gemoed voor u uitstorten, gelijk een zuster aan een broeder doet; - en ik laat mij daarvan niet langer weêrhouden. Gij zijt de naaste bloedverwant, dien ik op aarde bezit en gij moest van natuur mijn toevlucht en beschermer zijn; maar in stede daarvan ontwijkt gij mij en wilt gij mij niet hooren.’

‘Omdat’ zeide Maurits, ‘ik meer en hooger plichten te vervullen heb, dan te luisteren naar de dwaze grillen eener.... maar ga voort! gij zijt hier nu eenmaal. Zeg mij, wat gij mij te zeggen hebt: alhoewel ik twijfel, of gij mij veel nieuws te verhalen zult hebben.’

‘Kom vetter!’ zeide Graaf Lodewijk, terwijl hij zijnen neef een armstoel toeschoof: ‘ga zitten, en luister, met uw gewone bedaardheid en welwillendheid, naar hetgeen de Jonkvrouw u te zeggen heeft: gij zijt haar natuurlijke beschermer, en tot wien zal zij komen dan tot u? En gij, waarde nicht, schep moed; en verhaal uw broeder wat gij op 't hart hebt. Hij zal zich toegeeflijk omtrent uw vorderingen toonen, indien ze billijk zijn. Of wilt gij liever wachten met te spreken, tot ik mij verwijderd hebbe?’

‘Neen, goede vetter! blijf, wat ik u bidden mag,’ zeide Emilia: ‘gij zijt hier in deze landen de oudste in jaren van ons Huis, en gij hebt recht, tegenwoordig te zijn, wanneer wij over iets spreken, dat de belangen van dat Huis betreft.’

‘Ik luister,’ zeide Maurits, nadat hij was gaan zitten, als iemand, die zijn partij genomen heeft.

‘Welnu, broeder!’ hernam Emilia; ‘gij weet, dat de Prins van Portugal aanzoek gedaan heeft om mijne hand.’

‘En gij weet,’ zeide Maurits, die nu al zijn bedaardheid hernomen had, wat ik aan hem, dien gij Prins van Portugal noemt, heb doen antwoorden?’

‘Gij hebt hem doen zeggen,’ hervatte Emilia, ‘dat hij eerst de wettigheid zijner geboorte had te bewijzen. Welnu! Hier is zijn verklaring op dat punt.’

En met-een haalde zij een brief voor den dag, dien zij in haar boezem naast haar hart had verborgen gehouden, en overhandigde dien aan Maurits.

‘Voorwaar!’ zeide deze, met een spottenden glimlach, terwijl hij het papier aan alle kanten bekeek, ‘ik wist niet, dat mijn zuster bijwijlen ook het ambt van bodinne waarnam. Mij dunkt, Don Emanuël had een voegzamer gelegenheid kunnen uitzoeken om mij zijn schrifturen te doen toekomen, dan door u. Gij hebt elkander alzoo weêr ontmoet, ondanks mijn vermaan.’

‘Lees den brief, vetter!’ zeide Graaf Lodewijk, dringende.

‘Dat zal ik,’ zeide Maurits: ‘ik heb de verklaring uitgelokt, en 't is billijk, dat ik er kennis van neme.’ Met deze woorden brak hij het zegel los, haalde den brief uit den omslag, en begon dien zacht te lezen.

Geen spier, die zich bewoog, noch op het gelaat van

Emilia, noch op dat van den Graaf, zoo ingespannen bleven beiden op Maurits staren, ten einde den indruk gade te slaan, dien het geschrevene op hem maakte. Dan zijn gelaatstrekken bleven even onbeweeglijk als de hunne, tot hij de lezing volbracht had. Toen haalde hij de schouders even op en zag Emilia aan.

‘Weet gij, wat Don Emanuël mij schrijft?’ vroeg hij.

‘Hij heeft mij alleen gezegd, dat dit geschrift zijn verantwoording behelsde,’ antwoordde zij: ‘den juisten inhoud heeft hij mij niet medegedeeld.’

‘Dat wil ik voorwaar gelooven,’ hernam Maurits, ‘want anders, zoo gij een greintje verstand hadt, zoudt gij u met de overbrenging van zulk een onbeduidend geschrift niet belast hebben. Lees zelf, vetter, en oordeel of dit stuk iets bewijst.’

Graaf Lodewijk las den brief, en nu was het tot hem, dat de schoone oogen van Emilia zich wendden. Maar ook op het gelaat van haar goeden neef vonden zij weinig troost; want hoe verder hij las, hoe meer zijn voorhoofd zich met rimpels betrok, en toen hij gedaan had, zeide hij met een zucht van goedwillig medelijden tot Emilia:

‘In de daad, waarde nicht! dat stuk behelst weinig, dat ter zake dient. Behalve eenige betuigingen van zijne liefde en genegenheid tot u en tot ons Huis, zie ik, dat hij op 't stuk der wettigheid van zijns vaders huwlijk, zich alleen beroept op de algemeene bekendheid, zonder eenig bewijs of getuigenis daarvan te leveren.’

‘En welke zoudt gij willen, dat hij voortbracht?’ vroeg Emilia met drift: ‘is hij dan in staat, u de echte bescheiden te leveren, die wellicht in 't een of ander klooster in Portugal bewaard worden, zoo Koning Filips die niet heeft doen vernietigen, of getuigen voort te

brengeu, die dood of verre van hier zijn? Is er, in zijne omstandigheden, eenig ander of sterker bewijs te leveren, dan de algemeene bekendheid, en de handelwijze zijns vaders, die hem en zijn broeder als echte kinderen erkend en voor al de waereld heeft doen voorkomen? En is het niet veeleer aan den zoodanige, die de wettigheid hunner geboorte tegenspreekt, om zijn zeggen met gronden te staven?’

‘Waarlijk, schoone nicht!’ zeide Graaf Lodewijk, met een goedkeurenden glimlach: ‘gij spreekt als een rechtsgeleerde, en Mr. Paulus Buis¹⁾ noch Dr. van den Nieuwburg²⁾ zouden 't hebben kunnen verbeteren.’

‘Een ding verbaast mij,’ hernam Maurits, den brief nogmaals vluchtig doorziende: ‘de gansche waereld weet, volgens Don Emanuël, dat zijn vader wettig getrouwd was, en hij zelf weet niet eenmaal den naam zijner moeder te noemen. - Zij heeft toch waarschijnlijk een naam gehad.’

‘Hij zal gewis, indien dit het eenige bezwaar is, wel in staat zijn, dien op te geven,’ zeide Emilia, verlegen.

‘Zuster!’ zeide Maurits, ‘t is jammer, dat gij niet, voor gij den Haag verliet, in mijn kabinet zijt gegaan: daar hangen de geslachtlijsten, beide van onzen vader en van onze moeder. Daar hadt gij beide kunnen bestudeeren, en kwartier voor kwartier nagaan, en dan zoû het u gebleken zijn, dat niet een onzer voorvaderen, in welke linie ook, daar vermeld staat, van wien men de echtgenoot niet kent: allen vrouwen van adellijken, de meesten van vorstelijken huize. En nu wilt gij dat

1) Pensionaris van Holland, voor Oldenbarneveld.

2) Een bekwaam rechtsgeleerde, die 't eerst lessen in de rechtswetenschap gaf aan de Academie te Leyden.

op die lijst een man gebracht worde, van wiens vader men niet anders kan vermelden, dan dat hij een verloopen paap was, en van wiens moeder men zal moeten schrijven: onbekend.'

'Zijn vader was een Koning, en is als zoodanig gekroond geworden,' hervatte Emilia met drift.

'Een basterd als zijn zoon,' zeide Maurits; 'een opgeworpen pop, van wien men zich bediend heeft om een omwenteling te beproeven, doch dien men even spoedig weêr heeft laten glijden, omdat hij noch de bekwaamheid, noch den moed bezat, om zijn vermeende rechten te handhaven. Denk niet, dat zijn zoon een enkelen aanhangeling in Portugal zoû vinden, veelmin eenig vorst, die zich in zijn belang wapende. Armoede en ellende zoudt ge met hem lijden, indien ik dwaas genoeg ware, uw verliefde luimen toe te geven.'

'Ik ben des getroost,' zeide Emilia: 'of wel,' vervolgde zij, den toon der scherts pogende aan te slaan, 'gij hadt vroeger voor mij behooren te zorgen, gelijk gij voor mijn zusters hebt gedaan. - Maar gij hebt voor mij, uw lijfelijke zuster, minder zorg gedragen, dan voor haar, die u slechts van halven bedde bestonden: en daarom moet ik wel voor mij zelve zorgen.'

'Heb ik mij met de huwlijken uwer zusters bemoeid?' vroeg Maurits wrevelig: 'die heeft de Princes Douairière altijd beschikt, en ik heb slechts, voor zooveel 't vereischt werd, mijn konsent gegeven.'

'Welnu! hier wordt ook niets anders van u vereischt, dan uw konsent,' hernam Emilia: 'en zelfs dat, gelijk gij 't zoo goed als ik weet, is in den grond onnoodig, daar ik meerderjarig ben en vrij in mijne handelingen.'

'Dat is uw geluk,' zeide Maurits: 'of liever uw ongeluk; want, waart gij 't niet, dan zoû ik reeds lang

perk en toom gesteld hebben aan uw ergerlijke dwaasheden.’

‘Waarom wordt gij nu scherp jegens elkander?’ zeide Graaf Lodewijk: ‘die toon is niet degeen die tusschen broeder en zuster voegt. Spreek kalm en vriendelijk tegen haar, vetter! en gij zult haar overtuigen, beter dan door verwijten, die tot niets leiden. En gij, lieve nicht! stel eens een oogenblik uwe genegenheid voor dien jongen Prins - ik zal hem nu eens zoo noemen - uit uw geest, en beschouw, geheel onpartijdig, wat gij aan de eer en de waardigheid van uw Huis verschuldigd zijt.’

‘Gij zegt het vriendelijker dan Maurits, goede neef!’ zeide Emilia, een droeven blik op hem slaande, ‘maar 't komt in den grond op 't zelfde neêr: en in plaats van een voorspraak, vind ik in u een tegenpartij.’

‘Ik zoû gaarne uw voorspraak zijn,’ zeide Graaf Lodewijk, ‘indien die verbruide lambeel niet in des jonkmans wapen ware. Maar mag ik u ten dienste staan, wanneer ik zie, dat hetgeen gij zoekt uitloopt op uw eigen ongeluk en op de verkleining van ons Huis?’

‘Gijlieden spreekt altijd van ons Huis,’ zeide Emilia verdrietig: ‘gij hebt geen van beiden ooit iemand recht liefgehad.’

‘Dat heb ik gedaan, recht vromelijk en trouw,’ zeide de Graaf: ‘uw waardige zuster, Maria Anna, mijn brave vrouw, die ik niet licht zal vergeten.’

Emilia haalde de schouders op, als wilde zij te kennen geven, hoe weinig een huwelijk van konveniëntie, gelijk Lodewijk met zijn nicht had aangegaan, in vergelijking kon gebracht worden met een huwelijk uit liefde, als waar zij naar streefde.

Maurits had, gedurende de afwending, die zijn neef gemaakt had, de juistheid erkend van 't geen Emilia ge-

zegd had: erkend, dat hij geen bepaald recht bezat, haar in iets te dwingen of haar iets te beletten: en, schoon hem een oogenblik de gedachte was voor den geest gekomen om haar naar Dillenburg te zenden, hij wilde zijn macht niet misbruiken om de rol van dwingeland te spelen. Aan den anderen kant wilde hij niet goedkeuren, wat hij verkeerd vond, en zoo begreep hij, zich te moeten houden aan 't geen hij vroeger gezegd had.

‘Zuster!’ zeide hij, op een toon, die minzamer klonk dan even te voren: ‘ik blijf, dit herhaal ik, de zaak, waar gij uw geluk in ziet, als een dwaasheid beschouwen; doch, kan men mij overtuigen, dat het ongelijk aan mijne zijde is, zoo zal ik steeds bereid zijn, zulks te erkennen. Ik wil dus gaarne nader overwegen wat gij mij gezegd hebt, - alleen op een punt blijf ik vaststaan! en dat is, dat Don Emanuël zijn moeder noeme; - laat hij naar Portugal schrijven of er iemand heenzenden: ik wil hem daartoe alle ruimte van tijd gunnen: - beloof mij alleen dit, dat gij de gansche zaak zult laten rusten tot deze veldtocht afgelopen is, en ik in den Haag terug ben gekomen.’

‘Nog wachten tot het einde van den veldtocht!’ riep Emilia: ‘heb ik dan nog niet lang genoeg gewacht?’

‘O!’ zeide graaf Lodewijk, ‘bekommer u deswege niet: nu Breêvoort genomen is, zal de veldtocht niet lang meer duren.’

‘En nu,’ vervolgde Maurits, oprijzende en de hand aan zijn zuster toestekende, ‘laat mij u ten avondmaaltijd geleiden en tevens zien, hoe wij u een geschikt logies bezorgen in dit opgepropt verblijf. Tracht een blij gelaat aan te nemen, opdat onze huislijke aangelegenheden aan mijn krijgsmakkers geen stof geven tot noodeloos gesnap; maar morgen moet gij den terugtocht

weder aannemen: een legerkamp is geen geschikt verblijf voor een jonkvrouw van goeden huize.’

Met deze woorden, uitgesproken op een toon, die geen tegenspraak toeliet, voerde Maurits zijn zuster naar de eetzaal, en daar, aan hare komst te Breêvoort een glimp gevende, dien de aanwezigen genoodzaakt waren voor goede munt aan te nemen, wist hij met die volkomen meesterschap, welke hij doorgaans over gelaat en woorden kon uitoefenen, aan het gesprek een wending te geven van opgeruimdheid en scherts, die aan vreemden niets zou hebben doen vermoeden van de bestaande oneenigheid. Ik zeg, aan vreemden, want de minnarij van Emilia was ten hove bekend genoeg, en voor mannen als Duivenvoorde, Brederode, van den Tempel, Vere, Morgan, en andere voorname krijgshoofden, geen geheim.

Het was niet den volgenden dag, maar ten gevolge van toevallige omstandigheden, eerst den 14^{den} October, dat Emilia zich weder op reis begaf. Nog had zij een en andermaal een poging aangewend om haar broeder tot andere gedachten te brengen; doch Maurits was de man niet om op een eenmaal genomen besluit terug te komen: en evenmin had zij goede uitkomsten gezien van hare gesprekken met Graaf Lodewijk, die haar wel beklaagde, en vriendelijken troost zocht te geven, doch wel toonde, in den grond even weinig met die vrijaadje te zijn ingenomen als zijn neef.

Met al dat, daar het antwoord van Maurits ook nu nog niet geheel afwijzend was geweest, had Emilia geen aanleiding gevonden om - gelijk haar oogmerk was geweest, - te verklaren, dat zij, ook in spijt van hem, het huwelijk met Don Emanuël zoû voltrekken. Naauwlijks echter zat zij in den wagen, die haar terugvoerde, of zij

gevoelde er berouw over, dat zij zich dienaangaande niet meer onbewimpeld had geüit; want zij zag wel in, dat er toch op de toestemming van Maurits niet te hopen viel: immers het kwam haar zeer onzeker voor, of haar minnaar de voorwaarde zoû kunnen vervullen, waarvan Maurits alle verdere overleggingen omtrent het huwlijk had afhankelijk gemaakt: en, bleef die voorwaarde onvervuld, dan viel er van haars broeders zijde niets [meer te hopen. Hoe verder zij kwam, hoe meer zij de overtuiging verkreeg, dat zij op niemands bijstand of voorspraak moest rekenen, en hoe meer zij zich de noodzakelijkheid opdrong van zelve te handelen, een kloek besluit te nemen, en, voor de terugkomst van Maurits in den Haag, de zaak onherstelbaar te maken.

Deze slotsom van haar overdenkingen deelde zij aan Don Emanuël mede, die haar te Leyden te gemoet kwam en haar naar de hofstad vergezelde: en nu werd tusschen hen beiden overeengekomen, gevolg te geven aan dat overijld en noodlottig besluit, 't welk zooveel opspraak verwekken en haar op zooveel verdriet en lijden zoû komen te staan.

Het was op den avond van den 9^{den} November, dat er aan de deur werd geklopt van een ouden Priester die in eene der meest afgelegen buurten van den Haag bij stille lieden van 't oude geloof binnenshuis woonde. De goede man, de deur ontsloten hebbende, zag een onbekende, dicht in een mantel gewikkeld, die hem meldde, dat zijn komst onverwijld werd vereischt bij iemand, die dringende behoefte had aan zijne diensten. De Priester, wanende, dat er iemand op zijn sterfbed lag, dien hij in 't uiterst zoû hebben bij te staan, haastte zich, zich van 't noodige te voorzien, en, insgelijks een mantel omslaande, volgde hij zijn geleider door de donkere

straten der hofstad. Wel poogde hij onderweg van dezen eenige inlichtingen te ontvangen aangaande de persoon, die zij bezoeken gingen, zijn kwaal en toestand, doch de andere gaf hieromtrent geene of onvoldoende antwoorden en vergenoegde zich met den Priester te verzekeren, dat hij zich de moeite, die hij nam, niet beklagen zoude. Doch niet gering was de verbazing des geestelijken, toen hij bespeurde, dat de onbekende, met hem het Binnenhof opgaande, aldaar aanklopte aan eene der deuren van des Princen verblijf, die terstond ontsloten werd.

‘Vriend!’ zeide hij, op den drempel blijvende staan: ‘is het ernst, en kan het zijn, dat men aan het hof van den Prins een Katholieken geestelijke noodig heeft?’

‘Bekommer u des niet,’ antwoordde zijn leidsman: ‘u zal niet het minste leed geschieden; maar in-tegendeel uw tijdverlies ruim vergolden worden. Volg mij slechts.’

En, den weg wijzende, bracht hij den grijsaard door een flauw verlichten gang naar een achtertrap, die hij hem liet opstijgen, en vandaar naar de deur van een binnenvertrek, waar hij aantikte. Ook hier scheen men op zijn komst voorbereid, althans de deur werd dadelijk geopend en de Priester nu in een vertrek gelaten, waar binnen zich, behalve de bediende, die op de deur paste, een drietal hem geheel onbekende menschen bevond.

‘t Is wel!’ zeide de leidsman des Priesters, na de aanwezigen even te hebben gegroet: ‘allen, die ontboden waren, zijn er, en ik ga er bericht van geven.’

‘Maar de zieke?’ vroeg de Priester, hem bij den mantel vasthoudende.

‘Toef slechts een oogenblik,’ antwoordde de andere: ‘ik ga u, aanmelden,’ en met-een verwijderde hij zich,

terwijl de bediende zich, op zijn last, buiten de deur begaf.

De Priester zag de omstanders aan, en deze hem, en zoo bleven zij een wijl zwijgend voor elkander staan. Eindelijk vatte een hunner, die Hofmeester was van den Grave van Egmond, het woord op, en vroeg:

‘Zoude een uwer mij ook kunnen zeggen, mijne Heeren! wat wij hier komen uitrichten?’

De drie anderen aarzelden een oogenblik om te antwoorden: en de Priester althans wachtte zich wel, te zeggen, met welk doel hij gekomen was, onbewust, of de aanwezigen mochten weten, welk ambt hij bekleedde. Een der overigen, een verminkt officier van de Iersche troepen, met een paar vervaarlijke knevels, gaf ten laatste in gebroken Neêrduitsch te kennen, dat hij evenmin van de zaak iets begreep, als hij die de vraag gedaan had.

‘Ik sat in de *public house*,’ zeide hij: ‘daar *came* een serjent fan de laife gaarde in, een kennis fan mij: en seide tot mij: kom met, pij Kot! daer is *good money* te fordienen, pij Kot! en *plenty* fan eet en fan trink: en zoo pin ik *come* met: en *he has* bracht mij hier: en is weêr fertrok - en zoo pin ik hier, pij Kot!’

‘Ik geloof,’ zeide de derde der genoodigden, die een kamerdienaar was van den Franschen Gezant, ‘dat wij ons hier in een der vertrekken bevinden, dat tot het gedeelte van het Hof behoort, 't welk door de Princessen wordt bewoond.’

‘Er is geene der Princessen meer hier, dan Princes Emilia,’ hernam de Hofmeester van den Grave van Egmond, - ‘en ik kan toch niet denken, dat die onze diensten zoû kunnen behoeven; - doch stilte, messieurs! wij zullen weldra meer hooren: want daar gaat de tusschendeur open.’

En in de daad, dezelfde geheimzinnige onbekende, die des Priesters leidsman geweest, en niemand anders was dan de kamerdienaar der Princes, vertoonde zich nu aan een deur, die gemeenschap had met de binnenventrekken, en welke hij geheel openzette: waarop onmiddellijk Emilia volgde, aan de hand van Don Emanuël. De jonge Vorstin was geheel in 't wit, doch zonder eenig tooisel of opschik buiten een sluier van fijnen Mechelschen kant, die haar het hoofd bedekte en langs beide schouders afhing. Zoodra zij binnen was gekomen, werd de deur weder achter haar gesloten.

Zij zag een oogenblik rond, om zich te verzekeren, dat geene andere dan de lieden, die zij ontboden had, tegenwoordig waren, en, zich toen tot haar kamerdienaar wendende:

‘Folpert!’ zeide zij; ‘is die oude man daar de Priester, dien ik u gelast heb te doen komen?’

De kamerdienaar boog toestemmend, en nu vervolgde Emilia tot den Priester, die van angst en verlegenheid niet wist, hoe hij zich houden zoû:

‘Kom nader, vrome heer! Gij zijt hier geroepen om een echtverbintenis in te zegenen tusschen den Prins van Portugal hier tegenwoordig, en mij.’

De Ier, de hofmeester en de Fransche kamerdienaar zagen elkander met stomme verbazing aan; doch de arme geestelijke was halfdood van schrik.

‘Verschoon mij, uwe Vorstelijke Genade!’ zeide hij: ‘ik durf zoo iets niet verrichten. Uwe Genade weet het misschien niet; maar er zijn plakكاتen van de Heeren Staten, die het inzegenen zonder behoorlijke formaliteiten van dergelijke huwlijken tusschen Katholieken en Protestanten, aan den geestelijke, die er zijn dienst toe verleend heeft, met lijfstraf doen boeten.’

‘Ik neem u in mijn hoede,’ zeide de Princes, ‘en zal u voor al de gevolgen vrijwaren.’

‘Bedenk toch, Uwe Genade!’ vervolgde de bevende grijsaard, ‘zijne Excellentie is een fel heer, en zal het mij wijten.’

‘Ik zal het gansche gewicht van zijn toorn op mij nemen,’ antwoordde Emilia, ‘en u verschonen, ingeval - wat ik nimmer geloof - zijn gramschap op u afdaalde.’

‘Maar ik heb mijn gewaad niet,’ hernam de Priester: ‘noch hetgeen noodwendig vereischt wordt om een plechtigheid als deze te vieren.’

‘Ik neem geene verontschuldigen aan,’ zeide Emilia, op een vasten toon: ‘het moet nu geschieden of nooit: en op het verzuim van een enkelen vorm meer zal het wel niet aankomen.’

De oude man zag zich alzoo, ondanks zijn tegenstribbelen, wel genoodzaakt, aan den zoo stellig uitgedrukten wensch der Vorstin te voldoen, en de plechtigheid werd in tegenwoordigheid van haar kamerdienaar en de drie ontboden personen, als getuigen, schoon dan ook met verwaarloozing der meest gebruikelijke vormen, naar het rituaal der Roomsche Kerk voltrokken: terwijl de gewone geloften den Prins in 't Latijn en der Princes in 't Neêrduitsch werden voorgelezen en op dezelfde wijze door hen afgelegd. Toen verwijderden zich de getuigen, gelijk zij gekomen waren, nadat Folpert aan elk hunner, namens de Princes, een ruim drinkgeld had ter hand gesteld. De geestelijke ontving insgelijks een goede belooning en een fraaien ring bovendien tot een gedachtenis, waarna hij het hof verliet op een even bedekte wijze als hij gekomen was. Hij achtte zich echter na het gebeurde niet langer veilig in den Haag en begaf zich naar Amsterdam, waar hij zich schuilhield bij een

zijner geloofsgenooten, tot de bui, die hij duchtte, was overgewaaid.

Aan de getuigen bij deze overijlde trouwplechtigheid was geen stilzwijgen opgelegd, en het was ook geenszins het doel der gelieven, de zaak geheim te houden. Integendeel zonden zij onmiddellijk een brief aan de Staten-Generaal, waarbij zij hun kennis gaven van hetgeen had plaats gehad, met bijvoeging, dat, zoo de dienst van een Katholieken Priester was ingeroepen geworden, zulks geschied was, eensdeels, omdat de huwlijken, die anders dan door een Priester gesloten zijn, door de Roomsch-Katholieken voor onwettig worden gehouden, en ten andere, om aan de kinderen, die zij krijgen mochten, hun aanspraak op de kroon van Portugal niet te doen verliezen.

Men kan beseffen, welke verbazing en verontwaardiging deze mededeeling bij de leden der Staten-Generaal veroorzaakte. De afwezigheid van Prins Maurits bracht niet weinig toe om de verlegenheid te vermeerderen, waarin zij door deze rassche daad der Princes waren gebracht. Intusschen, zij begrepen, dat er iets diende verricht te worden en zoo kommitteerden zij drie hunner, namelijk Dr. Engelbert van der Burch, Burgemeester van Arnhem, Arend Duyck de Joode, en Jan Rengers ten Helm, om, met den Griffier, een nader onderzoek in te stellen.

De Gekommitteerden, zich naar het hof des Princen begeven hebbende, lieten aldaar Don Emanuël op de kamer van zijn Excellentie voor zich verschijnen, en begonnen met hem af te vragen, hoe hij zich had durven verstouten, een dergelijk huwlijk aan te gaan, zonder alvorens de toestemming te hebben bekomen, 't zij van zijn Excellentie, 't zij van de Heeren Staten-Generaal. Don Ema-

nuël bracht hierop ter zijner verschoning in, vooreerst den uitdrukkelijken wil van Princes Emilia, die 't aldus begeerd had, en ten andere, zijn onbekendheid met de wetten des lands, waar aan het alleen te wijten was, dat hij, zonder het te willen of te bedoelen, wellicht in eenig punt misdaan had.

‘Wij willen eens aannemen,’ zeide toen Van der Burch, ‘al klinkt het ons vrij onwaarschijnlijk in 't oor, dat gij niet nagedacht hebt over de verplichtingen, die op de Princes en ook op u rusten, zoo jegens zijn Excellentie als jegens ons; maar gewis hebt gij nagedacht over de toekomst. - Gij wist, dat een echt als deze, naar allen schijn, zoo aan de Princes als aan u, al de voordeelen ontnemen moest, die tot heden door u beiden zoo vanwege zijn Excellentie als van onzentwege genoten werden. En op welke wijze meent gij dan, gij die zonder land of goed zijt, een vorstelijke echtgenoot naar haren rang en staat te onderhouden?’

Deze vraag maakte Don Emanuël niet weinig verlegen. Wel had hij de Princes lief, maar toch minder welkom was hem het denkbeeld, 't welk nu zoo levendig bij hem werd opgewekt, dat hij wellicht met haar armoede zoû moeten lijden: en daarvoor althans had hij haar niet getrouwd. De zaak lag er echter toe, en hij moest in de gegeven omstandigheden althans een goed figuur zien te maken. Na eenige aarzeling antwoordde hij alzoo, op een toon, die niet zonder waardigheid was:

‘Mijne Heeren! ik heb de Princes getrouwd, niet uit hoop van eenig voordeel, maar ten gevolge der oprechte genegenheid, die ik voor haar gevoel, en zoo ik haar geen staat kan doen houden overeenkomstig hare en mijne geboorte, ik hoop, dat mijn oprechte liefde haar dit vergoeden zal. De middelen, die ik bezit, hoe gering

ook, zullen toereikend zijn, om haar althans voor nooddrift te behoeden.’

‘Het is een slecht bewijs van liefde, dat gij haar gegeven hebt,’ zeide Van der Burch, ‘dat gij hebt medegewerkt om haar een stap te laten doen, waardoor zij alle schitterende vooruitzichten voor zich gesloten ziet en ternaauwernood voor gebrek wordt gevrijwaard.’

‘Indien geen andere toevlucht mij overblijft,’ hernam Don Emanuël, ‘dan is er nog een middel, waardoor ik mij en de mijnen een onbezorgde toekomst verzekeren kan. Ik heb slechts den Koning van Spanje aan te zeggen, dat ik afzie van mijn aanspraak op de kroon van Portugal, en ik houd mij overtuigd, dat hij mij gaarne, ter erkenning daarvan, een jaarwedde geven zal, ruim genoeg om mijn verdere levensdagen in ruimte en genot te slijten.’

De gloed der verontwaardiging steeg den Staatsleden op 't gelaat, toen zij deze taal vernamen. - ‘Hoe, mijn Heer!’ riep Van der Burch, ‘gij wilt dat een Princes van Nassau, een dochter van Prins Willem, aan Koning Filips haar onderhoud zal hebben te danken? Zijt gij dan zulk een vreemdeling in de geschiedenis van dit Land en van het Huis, waar gij u aan vermaagschapt hebt, om niet te weten, dat die zelfde Filips den vader uwer vrouw heeft doen vermoorden? En, dit wetende, zijt gij dan zoodanig van eergevoel ontbloot, dat gij haar de gunsten van den dwingeland met de moordenaars haars vaders wilt doen deelen?’

‘Mijne Heeren!’ zeide Don Emanuël, zich op de lippen bijtende: ‘zoodra gij mij in mijn eer beledigt, heb ik niets meer te zeggen. Ik heb u geantwoord als aan de Overheid van deze Landen, en u de ophelderingen gegeven, die gij vraagdet; maar ik ken u noch iemand het

recht toe om mij te hoonen, of over mijne handelingen oordeel te vellen. Gij hebt de macht in handen; ik heb niets dan de rechten, die mij mijn huwlijk geeft, en deze zal ik laten gelden.'

Onder 't uitspreken dezer laatste woorden boog hij zich, wendde zich snel om en verliet het vertrek.

'Pas op!' zeide Rengers: 'hij gaat weêr naar de Princes toe.'

'Daar is voor gezorgd,' antwoordde Van der Burch: 'ik heb wachten voor haar vertrek gezet, met last om hem den toegang te weigeren. Ik zie wel, dat met dezen kwant niets aan te vangen is: wij zullen ons nu naar de Princes dienen te begeven, ofschoon ik van haar nog minder volgzaamheid wacht. Een netelige zaak, mijne Heeren!'

En werkelijk gingen zij naar Emilia; maar Don Emanuël was hen reeds voorgekomen. Rengers had juist geraden. Er bevonden zich wel een paar hellebaardiers voor de deur, die tot de vertrekken der Princes geleidde, maar die deur, die van buiten niet gesloten kon worden, stond open, en Emilia zelve in 't woonvertrek, met angstig ongeduld verbeidende, wat de uitslag zoû wezen van het gesprek haars geliefden met de Gekommitteerden, wier komst ten hove haar gemeld was geweest. Toen Don Emanuël nu aan de deur verscheen, kruisten de wachters wel hun hellebaarden, doch, eer zij er op verdacht waren, was de rappe jongeling, met een vluggen sprong, er overheen en in de armen zijner beminde gevlogen; terwijl de deur onmiddellijk voor de neuzen der overblufte hellebaardiers werd dichtgeslagen. Met een vrij benaauwd gelaat verontschuldigten zij zich bij de Gekommitteerden, die een oogenblik later verschenen, en, aankloppende, toegang bij de Princes verlangden. Zij vonden

haar, nog op dezelfde plaats staande en met Don Emanuël aan haar hart geklemd.

‘Gij kunt doen wat u goeddunkt, mijne Heeren!’ riep zij hun toe, terwijl zij binnentraden: ‘maar hier is mijn getrouwde en echte man, wien ik om lief noch leed verlaten zal. Geen menschen zullen scheiden wat God vereenigd heeft.’

De Gekommitteerden zagen elkander aan, haalden de schouders op, en wendden toen beurtelings pogingen aan om der Princes het verkeerde van haar handelwijze onder 't oog te brengen, maar alles vergeefs; want tegen één woord, dat zij zeiden, had Emilia er dadelijk honderd gereed, en met die welbespraaktheid, welke ieder vrouw, en vooral een verliefde vrouw bezit, en voor welke alle mannenwelsprekendheid de vlag moest strijken, bracht zij hen telkens tot zwijgen, terwijl zij al dien tijd baar echtgenoot omarmd bleef houden, als vreesde zij, dat men haar dien zoude ontrukken. En die vrees was ook niet ongegrond.

‘Mevrouw!’ zeide eindelijk Van der Burch, ziende, dat alle verdere redekaveling onnut was: ‘de zaak ligt er toe, en wij kunnen niet ongedaan maken wat gedaan is; wij hebben dus slechts een verzoek aan Uwe Genade.’

‘En dat is!’ vroeg Emilia, eenigszins tot bedaren gebracht door den milden toon waarop de Afgevaardigde sprak:

‘Wij wenschen,’ hernam deze: ‘de verdere beslissing in dezen aan zijne Excellentie over te laten: zijne Excellentie wordt dagelijks hier terugverwacht, en nu geve ik Uwer Genade in bedenking, of het niet beter is, ter vermijding van alle opspraak en gesnap, dat de Prins van Portugal tot zoo lang zich onthoude van hier ten hove te verschijnen.’

‘Hij is mijn gemaal,’ zeide Emilia, ‘en...’

‘Met verlof van Uwe Genade,’ viel haar Van der Burch in de rede: ‘omtrent dat punt moet ik nog eenige ophelderingen vragen.’

En te gelijk, Don Emanuël ter zijde nemende, fluisterde hij hem eenige woorden in 't oor. - Wat hij hem vroeg, staat bij Bor te lezen. Doch wij zijn niet meer in de dagen van Bor, toen men maar zoo alles onbeschroomd en onbewimpeld nederschreef, en juist omdat Van der Burch de vraag fluisterend deed, willen wij niet zoo onbescheiden wezen, van 's mans woorden in openbaren geschrifte te herhalen. Genoeg zij het, dat Don Emanuël geen ander antwoord gaf, dan door het hoofd te schudden: welke ontkenenis aan Van der Burch echter in weêrspraak scheen te zijn met den glimlach, die om 's jonkmans mond speelde: althans de Gekommitteerde keek bedenkelijk en voegde toen, halffluid, hem toe: ‘wij zullen dan zorg dragen, dat er vooreerst geene gelegenheid toe zij.’

Hij had voor 't minst geslaagd, de gelieven van elkander verwijderd te hebben, en nu, zijn hand op den arm van Don Emanuël leggende, zeide hij, op vasten toon, tegen de Princes:

‘Mevrouw! de Prins van Portugal gaat met ons: de heeren Staten zullen te beslissen hebben, waar hij vooreerst zijn verblijf zal houden. Uwe Genade zal te verstandig zijn om zich te verzetten tegen een maatregel, dien de welvoeglijkheid gebiedt; en ongaarne zouden wij geweld doen bezigen, waar wij op uwe inschikkelijkheid rekenen.’

Emilia verbleekte bij het hooren dezer woorden; maar zij bood geen wederstand meer. Zij kende de macht der Staten; zij besepte, dat hetgeen hun Afgevaardigde zeide,

in zijnen mond geen ijdele bedreiging was: de overspanning, die haar tot nog toe woorden en krachten had doen vinden, hield op: zij voelde zich de knieën onder 't lijf knikken en zij tastte met de hand naar een stoel om niet te vallen. Rengers schoof haar haastig een zetel toe, waarop zij weenende nedergleed, terwijl Van der Burch haastig Don Emanuël in 't oor blies:

‘Kom, mijn Heer! toon een man te zijn: bespaar ons het aanhooren van vruchteloos gejammer, en aan de Princes een afscheid, dat alleen kan strekken om, zonder eenig nut, haar aandoeningen op te wekken.’

De Griffier was inmiddels eene der vrouwen van de Princes gaan roepen en terwijl deze, haastig toegeschoten zijnde, aan haar meesteres de vereischte hulp toebreacht, verwijderden zich de Gekommitteerden met Don Emanuël. Zonder verzuim werden nu gepaste middelen in 't werk gesteld, om dezen te beletten, verder ten hove te verschijnen. Hierbij bleef het niet; de Staten, beducht dat Maurits, bij zijn terugkomst, in de eerste opwelling van drift, zijn toorn op een te gevoelige wijze aan Don Emanuël zoû doen ondervinden, lieten dezen aanzeggen, dat hij in zijn eigen belang, den Haag verlaten moest en zich begeven binnen Dordrecht, den Briel of Schiedam, naar zijn keuze. Don Emanuël, den schijn niet willende aannemen, als of hij vrijwillig de stad verliet, gaf ten antwoord, dat de Staten zelve de plaats slechts hadden te noemen, waar zij verkozen, dat hij zich heen zoû begeven. Zij wezen hem hierop Schiedam lot verblijf aan, stelden zich borg voor de schulden, die hij in den Haag gemaakt had, en stonden hem f 150 's weeks toe ter zijner verteringe.

Den 19^{den} November kwam Prins Maurits, die inmiddels Ootmarsum Enschedé, Oldenzaal en Lingen veroverd had,

in den Haag terug. Reeds was hem het gerucht ter oor gekomen van den stap, door zijn zuster gedaan; ene, zonder deze te willen zien, deed hij haar dadelijk na zijn komst aanzeggen, dat zij onverwijld den Haag had te ruimen, en zich naar het Hof te Delft begeven; 't welk zij wel aannam te doen; doch uit hoofde van ongesteldheid eerst twee dagen later volvoerde. De Prins was intusschen verbleven in 't Hof der Princesse-weduwe in 't Noordeinde, en had geweigerd zijn verblijf te betrekken of er zelfs te komen, zoolang zijn zuster daar vertoefde.

In Delft werd Emilia naar haren staat ontvangen en van al het noodige verzorgd. Zij bleef echter krank en deed in haar ziekte niet dan kermen en jammeren en haar begeerte toonen om haar zwager, den Grave van Hohenlo, te spreken, die, naar zij beweerde, haar wel zoû voorstaan bij den Prins en bij de Staten. Hieruit leidden sommigen af, dat zij op diens raad, of althans met diens voorweten gehandeld had; waar aan echter niets was, gelijk gemelde Graaf later ook plechtig betuigde. Intusschen werd zij al zwakker en zwakker: en geen wonder! want, sedert de Prins van Portugal uit den Haag vertrokken was, had zij geweigerd, het noodige voedsel te gebruiken. Men had in den beginne deze weigering niet anders beschouwd dan als een gril, die ras zoû voorbijgaan, en voor het gevoel van behoefte wijken. Doch ook toen zij te Delft was, bleef zij volstandig bij haar besluit, en geen vermaningen noch smeekingen van dienaars of geneesheeren waren in staat haar te overreden, eenige spijs tot zich te nemen.

De vrees, dat de verliefde Princes zich werkelijk zoû laten doodhongereren, begon in 't eind zoo haar broeder als de leden der Staten-Generaal te bekruijen: en on-

gaarne wilde een hunner den blaam op zich geladen zien van medegewerkt te hebben tot den dood eener telg uit het Vorstenhuis. In deze verlegenheid besloten zij hunne toevlucht te nemen tot Johannes van Heurn of Heurnius, Professor in de medicijnen aan de Universiteit te Leyden, die niet slechts als een deskundig geneesheer bekend stond, maar ook als een man van uitstekende schranderheid in 't aanwenden van gepaste geneesmiddelen naar den aard der ziekte en 't karakter des lijders. Hij werd verzocht, zich naar de Princes te begeven en zijn beste pogingen aan te wenden om haar tot verstandiger inzichten te brengen.

Naar Delft gereisd, en bij Emilia toegelaten, ontvouwde de geleerde zijn last, en begon met haar, op zachten, deelnemenden toon, het misdadige van hare handelwijs voor oogen te stellen, en het leed, dat haar noodlottig besluit om geen spijs te nemen bij hare vrienden en hoogschatters, ja bij de geheele Natie had opgewekt. Doch, hoezeer zij met aandachtige beleefdheid naar 's mans vriendelijke woorden luisterde, zij had reeds te meermalen dergelijke vertoogen gehoord om er niet tegen gewapend te zijn en zij volhardde bij haar verklaring, dat, sedert de dwang van haar broeder en van de Staten haar alle uitzicht op geluk ontnam, zij den dood verkoos boven een leven buiten het voorwerp van haar liefde.

Heurnius liet zich echter zoo licht niet uit het veld slaan: 'Mevrouw!' zeide hij, het hoofd schuddende, met een minzamen lach, die niet geheel vrij was van schalksheid: 'Uwe Genade is te verstandig om niet te begrijpen, dat zij zich zelve nu meer kwaad doet, dan zijn Excellentie of de heeren Staten haar ooit berokkend hebben. Zij mogen u thans van uw lief gescheiden hebben; maar zoolang er leven is, is er hoop op vereeniging: en wan-

neer Uwe Genade zich zelve moedwillig den dood bezorgt, dan is die hoop uit. - Doch dit wil ik aan de verdere overdenkingen van Uwe Genade overlaten. Ik wil nu eens van mij zelve spreken, en Uwe genade onder 't oog brengen, hoe zij, door eenige spijs en drank te nuttigen, mij, haren dienaar, groote eer en voordeel zoude toebrengen.'

'U, Heer Dokter!' vroeg Emilia, verwonderd opziende: 'hoe zoude daaruit voordeel of eer voor u kunnen ontstaan?'

'Ziedaar wat ik Uwe Genade zal ophelderen,' antwoordde Heurnius, innerlijk tevreden, dat hij hare nieuwsgierigheid had opgewekt: 'er bestaat een algemeen dwaalbegrip bij de menschen, dat de verliefdheid een krankheid, ja een soort van razernij is, die noch door goeden raad, noch door medicijnen, noch door leefregelen, in 't kort, op geenerlei wijze, te genezen of te verhelpen is. Zoo Uwe Genade nu mijnen raad wilde volgen, en, door het aanwenden van gepaste middelen, haar vorige gezondheid, vrolijkheid en sterkte terugbekwam, zoo zouden de lieden erkennen, hoe valsch en verkeerd het genoemde begrip ware, en ik voor mij zoude eene groote vermaardheid bekomen, en goede winsten maken: immers allen, die met liefde bevangen waren, zouden tot mij komen en van mij geholpen willen worden: - en al die naar mijnen raad luisterde zoû ik ook genezen.'

In spijt van haar ziekte, zwakheid en verdriet, kon de Princes niet nalaten te lachen over deze redeneering des hoogleeraars: 'Heer Dokter!' zeide zij toen: 'ik geloof, dat gij de waarheid spreekt; maar mijn ziekte kan niemand genezen dan de Prins van Portugal, mijn getrouwde man, dien men mij tegen recht, reden en met de grootste tirannij van de waereld onthoudt. Ik ben een vrije dochter, tot mijn jaren gekomen en aan niemand

onderworpen, en heb eene keuze gedaan, waardoor ik de waardigheid van mijn Huis niet te kort doe. Is Don Emanuël een heer zonder geld, ik ben daarmede te vrede, en zal mij in een bekrompen staat voegen, totdat God het anders schikt: zoo niet, ik zal geduld gebruiken.’

‘En om geduld te gebruiken, een versterkende pottazie nemen, met wat tweebak, in goeden Spaanschen wijn gedoopt,’ zeide Heurnius.

‘Ten uwen gevalle zal ik zulks doen, Heer Dokter!’ zeide Emilia: ‘ik zal nemen, wat gij mij voorschrijft, en de komst van zijn Excellentie afwachten, om te zien, of hij jegens mij een broeder of een tiran zal willen zijn.’

Hiermede had nu wel de hoogleer aar zijn oogmerk bereikt en kon hij goede rapporten terugbrengen aan de Staten-Generaal; doch hij mocht hun tevens niet verbergen, dat, wat de zaak van het huwlijk betrof, de Princes steeds even vast op haar stuk bleef staan. De leden der Staten raadpleegden nu den Prins; doch deze, niet ten onregte gebelgd, verklaarde, nimmer te zullen gedoogen, dat een zuster van hem zich in de Ne derlanden vertoonde als gade van een Portugeeschen basterd. Het gevolg dier verklaring was, dat de reeds vroeger genoemde leden der Staten opnieuw met den Griffier gekommitteerd werden, en wel om naar Schiedam te gaan, en den Prins van Portugal aan te zeggen, dat hij, zoowel als zijn broeder Don Christoval, de Nederlanden had te ruimen.

Nu trof het, dat, toen de Gekommitteerden te Schiedam het rijtuig uitstegen, Don Christoval, die zijn broeder gezelschap was komen houden, zich juist aan de herberg bevond, waar zij afstapten; en, vermoedende dat hun komst Don Emanuël gold, haastte hij zich om zich ongemerkt weg te spoeden en hem van hun komst te verwittigen.

‘Dr. Van der Burch en zijne medegekommitteerden!’ riep Don Emanuël, geheel verslagen: ‘en ik weet niet, wat zij mij te zeggen hebben, noch heb tijd om de Princes te raadplegen. - Luister eens, Christoval! gij moet mij helpen. - Eerst zullen wij vernemen, wat zij willen, en inmiddels tijd zien te winnen. Maar roep mijn kamerdienaar hier, en zorg, dat niemand der huisgenooten met de Gekommitteerden spreke. Ik ben krank, verstaat gij?’

In de daad, toen kort daarna Dr. Van der Burch en zijn ambtgenooten zich aan het verblijf des Princen vertoonden, ontving hen Don Christoval aan de deur, die hun met een bedrukt gelaat verhaalde, hoe zijn broeder reeds sedert verscheidene dagen bedlegerig en in zorgvollen toestand was.

De Gekommitteerden, die zich des-niet-te-min van hun last wilden kwijten, volgden den jongeling naar het slaapvertrek van Don Emanuël, waar deze op zijn bed lag uitgestrekt, met zijn kamerdienaar daarnaast, bezig om hem een verwarmenden drank te bereiden. De blinden waren dicht, en daar het buitendien December was, en een betrokken lucht, was er van de gelaatstrekken des gewaanden zieke naauwlijks iets te onderscheiden.

‘Het smart ons, u zoo ongesteld aan te treffen,’ zeide van der Burch, terwijl hij zich aan het voeteneinde van het ledikant nederzette: ‘wij hadden geen bericht van uwe ziekte ontvangen: anders ware het bevel der Heeren Staten, dat wij belast zijn u mede te deelen, gewis zoo stellig niet geweest.’

‘En wat is dat bevel?’ vroeg Don Emanuël, met een zwakke stem, en het hoofd naar den muur gewend.

‘Hun wil is,’ antwoordde Van der Burch, ‘dat gij onmiddellijk deze stad niet alleen, maar zelfs het grondgebied der vereenigde Gewesten zult ruimen; - gij en uw broeder.’

‘Helaas!’ hernam Don Emanuël: ‘gij zult niet lang meer last van mij hebben. - Ja, ik zal weldra deze Gewesten verlaten, maar voor hoogere en betere, waar ik met mijn welbeminte vrouw zal vereenigd zijn.’

‘Wat bedoelt gij?’ vroeg Van der Burch, verbaasd.

‘Vruchteloos zoekt gij het voor mij te verbergen,’ hervatte Don Emanuël: ‘mijn lieve Emilia is niet meer, zij is gevallen als het slachtoffer van uw en haars broeders dwingelandij. - Maar ik zal haar volgen: en deze herberg niet verlaten dan om naar mijn graf te gaan.’

‘Wie heeft u verhaald, dat de Princes zoû overleden zijn?’ vroeg Van der Burch: ‘wij kunnen u in tegendeel verzekeren, dat zij beter en op den weg tot volkomen herstel is.’

‘Praatjes, waarmede gij mij opbeuren en troosten wilt,’ hernam Don Emanuël: ‘ik ben te zeker onderricht, dat zij van honger is omgekomen, en ik wil haar voorbeeld volgen.’

De Gekommitteerden zagen elkander verbaasd aan; doch vruchteloos was het, dat zij tijd en woorden verspilden om den zieke van zijn opvatting terug te doen komen: hij bleef volharden, dat zijn berichten echt waren, en dat niets hem zoû weêrhouden van gevolg te geven aan zijn besluit. Eindelijk namen zij hun afscheid, met toezegging van den volgenden dag terug te zullen komen: terwijl zij, het vertrek verlaten hebbende, aan Don Christoval, die hun uitgeleide deed, lieten beloven, toch alle mogelijke moeite aan te wenden om zijn broeder van zijn dwaling te overtuigen en tot betere gedachten te brengen.

Zoodra zij het huis verlaten hadden, haastte zich Don Christoval naar boven, waar hij zijn broeder reeds half uit het bed vond, bezig zich weder aan te kleeden.

‘Zij zijn beetgenomen,’ riep deze hem toe, zoodra hij, hem zag, - ‘en weten niet hoe zij zich houden zullen - Waarlijk, die waanwijze getabberde heeren te kwellen en in onrust te brengen, is nog het eenige genoeg, dat mij overblijft. Maar nu moet gij mij een dienst doen, Christoval! stijg ijlings te paard, rij naar Delft, en zie dat gij Emilia te spreken krijgt. Deel haar het bevel der Staten mede en hoor, wat zij mij aanraadt. Wij moeten in dezen niets zonder haar medeweten en goedkeuring doen.’

De jongeling haastte zich om aan het verzoek zijns broeders te voldoen, en, Schiedam tegen het vallen der duisternis verlaten hebbende, was hij dienzelfden avond weder terug. Hij had de Princes gesproken en Don Emanuël wist nu waar zich aan te houden. Toen den volgenden morgen de Gedeputeerden hun bezoek hernieuwden, vonden zij hem in zijn bed opzittende, en schijnbaar beter.

‘Ik bid u om verschoning, mijne Heeren!’ voegde hij hun toe, zoodra zij gezeten waren, ‘wegens mijne woorden van gisteren. Ik heb, bij nader inzien, begrepen, dat achtbare mannen, als gij zijt, de waarheid niet te kort zullen doen. Ik wil alzoo gelooven wat gij mij zegt aangaande de herstelling der Princes, en gewis zullen de blijde berichten, die gij mij gaaft, niet weinig toebrengen, om mij insgelijks spoedig mijn vorige gezondheid te doen herkrijgen.’

‘Het verheugt ons zeer, u zoo verstandig en welgemoed te zien,’ zeide Van der Burch.

‘Ik heb,’ vervolgde Don Emanuël, ‘hier te veel gastvrijheid en weldaden ontvangen, om niet al mijn leven een dienaar van de Heeren Staten te blijven en zal dus getrouw de bevelen nakomen, die zij mij verkiezen te

geven. Zij het mij vergund, te vragen, waarheen ik mij zal hebben te begeven?’

‘Het was de wensch der Staten, dat gij naar Wezel trokt,’ antwoordde Van der Burch.

‘Zoo zij het dan,’ zeide Don Emanuël, ‘ik zal gehoorzamen; doch dit verzoek alleen mag ik niet terughouden, dat namelijk Mevrouw Emilia, die ik voor God en de waereld getrouwd hebbe, mij derwaarts volge; waarbij ik tevens wage, de hoop te uiten, dat de Staten eerlang den stap, dien ik gedaan heb, met meer toegeeflijke oogen gelieven te beschouwen.’

‘Wat deze twee laatste punten betreft,’ zeide Van der Burch, ‘daarover zijn wij niet gemachtigd, eenige beslissing te nemen. - Wanneer zoude het u schikken, de reis te aanvaarden?’

‘Wel!’ antwoordde Don Emanuël, ‘indien er goede scheepsgelegenheid is, dan zoo spoedig zulks maar verlangd wordt; alleen weet ik niet, of mijne schuldeischers er zich niet tegen zullen verzetten.’

‘Zijn die zeer talrijk?’ vroeg Van der Burch.

‘Dat hangt af van de beteekenis, die aan 't woord gehecht wordt,’ antwoordde Don Emanuël: ‘zij zijn, op het bloote gerucht van wat er gaande was, reeds komen opdagen, en mijn broeder heeft hen in de benedenkamer bij elkander verzameld, waar zij mijn gezondheid drinken met Lonsbier.’¹⁾

‘Wij zullen zien, hen te voldoen,’ zeide Van der Burch, na zijn ambtgenooten te hebben aangezien: ‘mijn heer de Griffier! zoudt gij u willen belasten, met die lieden hun rekening af te vragen?’

1) Samengetrokken uit Londensch bier, dat toen zeer in den smaak viel.

‘Die uilen!’ dacht Don Emanuël bij zich zelve: ‘hadden zij dadelijk in mijn huwelijk toegestemd, dan zoude mijn vrouw mijn krediteuren betaald hebben: en nu moeten die uit 's Lands penningen worden voldaan.’

De Griffier kwam weldra met de rekeningen terug: het totale bedrag werd opgetrokken en de schuldeischers bekwamen last zich aan de herberg der Gekommitteerden te vervoegen, waar zij hun geld ontvangen zouden. Voorts werden aan Don Emanuël f 1200. - ter hand gesteld tot reisgeld en vertrok hij met zijn broeder een paar dagen later, op den 9^{den} December, te schepe van Schiedam. Dan spoedig veranderde hij van gedachte en besloot liever te land zijn reis voort te zetten. Te Utrecht gekomen, vond hij ook daar een schuldeischer, die de vrijheid nam, zijn koffers in beslag te nemen. Ook hierover wendde hij zich tot de Staten-Generaal, die, ten welken prijs ook, van zijn tegenwoordigheid in de Nederlanden ontslagen willende zijn, terstond zorg stelden, dat de schuld voldaan werd en de beide broeders hun reis onverhinderd vervolgen konden.

Den dag, dat zij Schiedam verlaten hadden, waren ook de Gekommitteerden naar den Haag teruggekeerd. Zij hadden zich, op hun doortocht, te Delft bij Princes Emilia vervoegd, en haar te kennen gegeven, hoe zij, op last der Staten-Generaal, Don Emanuël en zijn broeder hadden doen vertrekken; terwijl zij haar nogmaals aanmaanden, tot betere gedachten terug te komen, haar hart van den vreemdeling af te trekken, en te volgen wat haar broeder en de Staten zouden beschikken. Doch hun was door de Princes geäntwoord, dat zij niets anders van haar broeder en de Staten begeerde, dan het verlof om haar man te volgen en bij hem te zijn, waarbij zij verklaard had, niet te kunnen gelooven, dat een

van hen zoo tyranniek zoû zijn, om haar gevangen te houden tegen de privilegiën van den Lande, en de vrijheid, die haar als meerderjarige dochter toekwam.

Toen Van der Burch en zijn ambtgenooten met dit bescheid in den Haag waren teruggekeerd, begonnen zoowel Maurits als de leden der Staten in te zien, dat geen verdere tegenstand zoû baten, wilde men geen grootere opspraak en schandalen verwekken. Reeds den dag daarop verscheen Bruyninck bij de Princes, haar uit naam van haar broeder aanzeggende, dat, vermids zij hardnekkig bleef volharden, en niet volgen wilde noch zijnen, noch harer vrienden raad, noch op de waardigheid letten van het Huis, waaruit zij gesproten was, maar zich verschansen achter haar meerderjarigheid en heimelijke trouwing, hij de hand van haar afsloeg, en haar niet meer als zijne zuster erkende, waarom hij van haar vorderde, dat zij hem zijn dienaars terugzond, en tevens de juweelen, die zij van hem had, voor zooverre daar zijn naam of cijfer op stond; daar hij niet begeerde, dat een Portugees die zoû hebben of verteren. Ook bovendien werd haar een lijfrente opgezegd van *f*2000, die zij uit den boedel haars vaders trok, boven de *f*3000 's jaars, die haar bij diens uitersten wil gemaakt waren. - Maar financiëele beschouwingen hadden evenmin gewicht bij Emilia als vermaningen of bedreigingen; en gewillig afstaande wat van haar geëischt werd, vertrok zij reeds den 12^{den} December uit Delft, scheepte zich den dag daar aan te Rotterdam in en reisde naar Wezel, waar zij zich met haar echtgenoot vereenigde.

Of op dit trouwen geen rouwen volgde, durven wij niet beslissen. Zeker is het, dat Emilia, ofschoon zij zich later nog eens met haar echtgenoot hier te lande vertoonde, en zich ook met haren broeder verzoende, meestal een

zwerfend leven leidde, en zich bekrompen moest behelpen, te meer, daar zij haren man verscheiden kinderen baarde. Het verschil van Godsdienst schijnt geen gelukkigen invloed op hun huislijk geluk te hebben uitgeoefend: althans het gaf aanleiding, dat Emilia eindigde met zich van haar man te verwijderen en te Genève neder te zetten, waar zij overleed. Don Emanuël, van zijne aanspraken op den troon van Portugal afstand gedaan hebbende ten behoeve des Konings van Spanje, ging over in dienst van dezen en trouwde een Spaansche vrouw, waardoor alle betrekking tusschen hem en de Nederlanden van zelve kwam te vervallen.

En dit is de waarachtige geschiedenis der vrijaadje tusschen Emilia van Nassau en Emanuël van Portugal.

II. Het Gods-oordeel.

I. De vreemde ruiter.

‘Hei, heisa, daar binnen!’

Zoo klonk een raauwe, doordringende stem, tusschen het gegier van den wind en het gekletter der regenvlagen door, voor de deur van de herberg de Witte Os, buiten de Sint-Japikspoort te Delft, binnen welke eenige eerbare poorters uit die stad, rondom en onder de hooge schouwe, hun pintje slappen Rijnwijn of hun kan garstebier, onder een aangenamen kout, zaten te nuttigen.

Met meer vlugheid dan men van den korten, dik gebuikten man zoude verwacht hebben, haastte zich Thomas Pietersen, onder welken naam de waard in gezegden Witten Os bij vriend en vijand bekend stond, naar de deur, voor welke een lam en onbeslagen paard, zoo even te voren, had stilgehouden, terwijl de daarbij behorende ruiter, van koude en nattigheid verkleumd, in den zadel zat te bibberen, en met ongeduld zijn geroep bleef herhalen.

‘Breng het beest op stal, en laat het goed gevoederd

worden,' zeide de reiziger, den teugel aan den waard toewerpende: 'ik moet zoo aanstonds weêr verder.' En met-een liet hij brommende en vloekende zich van 't paard glijden, terwijl hij het regenwater, dat mantel en buis doordrongen had, van zich afschudde, en zoo heftig met de natte laarzen op het pad vóór de herberg stampte, dat de looden vensterruiten er van dreunden.

'Hei! hei!' zeide de waard, die, na het paard aan den stalknecht overgegeven te hebben, weder binnen was getreden, terwijl hij zich het kapje, dat zijn grijsgrauwe kruin bedekte, met de linkerhand over 't hoofd heen en weder schoof: 'daar kondig ik u een gast aan, die het voorkomen heeft, als ware hij een van Guy van Vlaanderens gezellen, die hier in 't jaar drie zulk een onnut alarm maakten. Zijn paard is het vildersmes niet waard; maar hij zelf schijnt een kloeke, lustige kaerel te zijn, als gij zoo aanstonds zult kunnen zien; want hij heeft reeds hemel en aarde vervloekt en den Booze overgegeven, alleen uit hoofde men in den regen onvermijdelijk nat wordt.'

De deur ging wederom open, en de vreemdeling, die zich met zooveel gedruis had aangemeld, trad binnen. Hij was breed geschouderd en bijna zes voet hoog; en daar een breede donkerkleurige kaproen hem het hoofd niet alleen bedekte, maar ook in natte plooien hem voor het aangezicht hing, en zijn gestalte, voor 't overige, in een zwarten wollen mantel gewikkeld was, moest men wel afwachten, wat soort van wezen uit die onkenbare mumie zoude ontzwachteld worden.

'Vervloekt vermaledijd land!' sprak de reiziger, zich meer of min in den Vlaamschen tongval uit drukkende; 'dat is niet de minste straf voor mijne overtredingen, dat ik gedwongen ben, mij hierheen te begeven. Mid-

den in het beste jaargetijde komt mij daar zulk een hagelsch onweêr opzetten, dat men geen droge plek aan 't lijf behoudt, en zijn beste kleederen te schande maakt. Kap en mantel zijn des Satans en met mijn sorkoet zal 't niet beter gesteld zijn.'

Dit zeggende rukte hij zich den kaproen van 't hoofd, en smeed dien met zooveel woestheid van zich af, dat de dikke druppelen over de tafel vlogen, waar de gasten omheen zaten. Toen wierp hij den mantel neder, en men aanschouwde de magere gestalte van den ruiters, door een sorkoet bedekt, waarvan de oorspronkelijke kleur geheel onkenbaar geworden was.

Wat zijn gelaat betref, dit was zoo buitengewoon leelijk, dat men bijna zoû vermoed hebben of de vreemdeling ook een momaangezicht droeg; echter was het mogelijk, dat de slagschaduw in de spaarzaam verlichte gelagkamer, alsmede de uitwerkselen van wind en regen, de wezenstrekken, op zulk een afzichtelijke wijze, uit hun gewone plooi gebracht hadden. Voorts gaven koude en verkleumdheid een groote mate van gedwongenheid aan zijn bewegingen; zoodat het niet te onderscheiden was, of hij voor een reeds afgeleefden grijsaard, dan wel voor een man in de kracht zijns levens te houden ware.

'Geef mij wat warms te drinken,' zeide hij, zich tot den waard keerende; 'en zorg niet te talmen; want ik heb haast om verder te komen. En gij,' vervolgde hij tegen de poorters; 'zijt zoo goed, mij een weinig meer plaats bij 't vuur te maken; want ik heb geen drogen draad aan 't lijf; en uw bierbuiken zullen reeds genoegzaam geroosterd zijn.'

De naastbijzittenden haasteden zich te voldoen aan deze uitnoodiging, welke, hoewel de woorden, waarin zij ver-

vat was, niet onvriendelijk waren, door den barschen toon, waarop zij werd uitgesproken, en den dreigenden blik, waarmede zij vergezeld ging, allen schijn had van een bevel. De ruiter stapte door, tot voor de vuurplaat, waar hij zich een poos bleef ronddraaien en wenden, totdat de gloed der vlammen zich aan al de deelen zijns grof gebouwden lichaams had laten gevoelen, en zijn kleederen van alle zijden dampen als een keet; terwijl hij de bewegingen, welke hij maakte, met een gestadig stampen en proesten vergezeld deed gaan, zoodat het den aanwezigen onmogelijk ware geweest, een verstaanbaar gesprek met elkander te voeren, ook al hadden zij niet sedert de komst des vreemdelings allen trek tot gezellig onderhoud bij zich voelen verdwijnen.

Het algemeen stilzwijgen werd het eerst door den waard verbroken, toen hij, den ruiter naderende, hem met de eene hand een beker warmen gekruiden wijn aanbood, terwijl hij met de andere zijn kapje naar voren schoof. 'Waarlijk!' zeide hij: 'het is boos weer. En moet uw Edelheid nog naar 's Gravenhage rijden?'

'Daar denk ik te komen,' antwoordde de ruiter, 'indien ik namelijk niet onderweg door die Satansche regenvlagen van den heirweg afgespoeld worde, of in uw vervloekte moerassen versmore.' - Dit gezegd hebbende, bracht hij den beker aan den mond, en nam een haastige teug.

'Waarlijk!' hervatte de waard: 'ik moet uw Edelheid, die hier een vreemdeling schijnt, ernstig en in gemoede afraden, uw weg dus bij duisteren avond te vervolgen: te meer, daar er in den Haag toch geen plaats voor u, noch voor uw paard zal te bekomen zijn, al wildet gij die met goud bedekken; - terwijl gij, hier de nacht doorbrennende, van de vermoeyenis uitrusten,

en morgenochtend met frissche krachten uw weg kunt vervolgen: ja nog tijdig genoeg in den Haag aankomende, om bij het Gods-oordeel tegenwoordig te zijn.’

‘De Satan hale het Gods-oordeel!’ zeide de vreemdeling; en zijn gelaat nam een zoo grimmige uitdrukking aan, dat de waard reeds berouw begon te krijgen over de op zich zelve zeer onschuldige woorden, die hij gebezigd had. Maar langzamerhand keerde het gelaat des ruiters weder in zijn plooi: hij vestigde de oogen, die tot nog toe wild en onbestemd hadden rondgeblikt, ernstig en somber op den grond, loosde een diepen zucht, trok de voeten bij elkander, bleef een wijl stokstijf op de plaats staan, en scheen in mijmeringen verdiept. Op eens was het, als schaamde hij zich zijner vroeger aan den dag gelegde woestheid, ja zelfs de wijze, waarop hij aan de overige gasten belet had, den gloed van het vuur te genieten: met gebukten hoofde begaf hij zich ter zijde, plaatste zich op een bankje, dat een weinig achterwaarts nevens de schouw stond, zette zijn beker naast zich op den grond neder, en bleef, met den rug tegen den muur geleund, en de armen over elkander geslagen, zitten. De gasten merkten niet zonder bevreemding zijn zonderlinge gedragingen op, en zagen elkander steelsgewijze aan met blikken, welke te kennen gaven, dat zij den vreemdeling voor niet recht zuiver in 't hoofd hielden; echter duurde het nog een wijl, eer zij moeds genoeg terugkregen, om het afgebroken gesprek te hervatten.

De eerste, die daartoe aanleiding gaf, was de eerbare poorter en medebroeder van het verwersgilde Aris Pauwelszoon, die, zijn derden beker Rijnwijn ledigende, den waard op de navolgende wijze aansprak:

‘Dat zal morgen een leventje in den Haag geven; geen oud wijf zal aan 't spinnewiel blijven; en gij zult

gerust uw deur kunnen sluiten; want eer 't avond is, zult gij van bezoekers geen last hebben.'

'Denkt gij er dan ook heen te gaan, vriend Aris?' vroeg de waard, zijn kapje naar het linkeroor brengende.

'Dat zoû ik hopen,' antwoordde Aris: 'ik wilde vrel eens weten, wie te huis zou blijven, tenzij hem jicht of flerecijn, of anders, gelijk u, zijn beroep er toe dwingt: zulk een feest komt ook naauwlijks eerts in de tien jaren voor.'

'Zotternijen!' mompelde de Notaris Jan Harmenszoon, een schraal oud mannetje, met een ingevallen, taankleurig gezicht, 't welk veel van een natten handschoen had, en die, in den hoek der schouwe gezeten, geen wijn dronk, schoon hij dien misschien beter dan een der aanwezigen had kunnen betalen, maar zich vergenoegde met nu en dan een kleine teug dun bier te nemen uit een nevens hem staande kruik. 'Ik wilde wel eens weten, wat vreemds en merkwaardigs er in steken mag, twee grillige narren te zien, die als een paar kemphanen vechten, en elkander om hals zoeken te brengen om een kwaad wijfs wille.'

'Met uw verlof, Meester Jan!' hernam Aris: 'dat het een kwaad wijf is geweest, ziedaar juist de vraag, welke nog dient uitgemaakt te worden: en daartoe moet het Gods-oordeel strekken.'

'Hm!' zeide de waard, zijn kapje weder naar het rechteroor brengende: 'of zij veel deugde of niet wil ik niet beslissen; maar ik zoû, wat mij betreft, morgen ongaarne in de schoenen van den Jonker van de Merwede steken: althans naar hetgeen ik vernomen heb van den stegereeps knecht des Heeren van Walcourt, toen deze, onder 't doortrekken, bij mij het middagmaal heeft ge-

nomen. En een zonderlinge geschiedenis is het ook: ofschoon ik geloof, dat de knaap mij wel de waarheid, maar niet de geheele waarheid heeft verteld: - nu! wat niet gezegd wordt laat zich raden, en een goed verstaander heeft aan een half woord genoeg.'

'Eilieve! verhaal ons eens, wat gij van de zaak weet, vriend Thomas!' zeide Aris: 'wij hebben toch den tijd; de stadspoort zal vooreerst niet gesloten worden: wij zitten hier warm en goed bij elkander: ende regen klettert frisch tegen de dakpannen.'

'Ja! ja!' zeide de waard, de hand van 't achterhoofd naar voren en boven de oogen brengende, gelijk iemand doet, die zich tegen het sterke daglicht wil beschutten, en tevens opziende, als wilde hij, door de zoldering heen, naar den regen kijken: 'gelukkig, dat al wat heden valt, morgen niet vallen kan: anders liepen onze kampvechters vrij wat kans om in de plassen te verdrinken, eer zij elkander aan 't lijf kwamen; - maar wat de geschiedenis betreft; die komt hier op neder. - Gij hebt allen Heer Willem van Teylingen gekend, die in zijn leven in hooge eere was bij Graaf Floris, wiens ziel bij God is?'

'En die zijn weldoener verraderlijk hielp van kant maken,' voegde Meester Jan er bij.

'Dat zeg ik niet,' hernam Thomas: 'want het voegt geen man van mijn beroep, die van alle menschen leven moet, zich over iemand uit te laten, althans niet over lieden van gewicht; - doch zooveel is zeker, dat hij er den naam van gehad heeft, en er het land voor heeft moeten ruimen, terwijl zijn erf en goed verbeurdverklaard werden.'

'Bij Sint-Andries! dat is zoo oud als de weg van Kralingen,' zeide de haastige Aris; 'en zoo gij ons niets nieuwers te vertellen hebt...'

‘Bedaard! bedoord! vriendlief!’ hervatte de waard: ‘al wat een end hebben zal, moet noodzakelijk eerst een begin hebben: en wie een deur wil openen, dient eerst den sleutel machtig te zijn. - Zoo als ik u zeide, Willem van Teylingen moest dan het land uit, en zijn zonen met hem: alleen aan zijn dochterken werd het vergund hier te blijven, 't welk door zijn zuster, vrouw Katrijn, als kind werd aangenomen. Deze Katrijn nu.....’

‘Wel wie heeft Katrijn van Teylingen niet gekend!’ viel Aris in: ‘eerst vrouwe van Voorne, naderhand het lief van den Graaf, en vervolgens weder de wettige vrouw van Wolfert van Borselen, dien onze wakkere poorters hebben helpen om hals brengen....’

‘Stil! stil! het is beter daar niet over te spreken,’ zeide de voorzichtige waard, zijn hoofddekseel met een angstige beweging naar het rechteroor schuivende: ‘de oude Wolfert is lang dood; maar het zoû toch niemand geraden zijn, zich te beroemen, een hand in den moord te hebben gehad. Nu! dat daargelaten! - De kleine Emma van Teylingen groeide als een kool, en bleef hij haar moei inwonen, ook nadat deze weduwe geworden was. Spoedig kwamen er vrijers voor haar opdagen, en wel van de Edelsten van den lande; want de Juffer was lief en aardig, en men wist, dat zij geen kleinen stuiver erven zou; immers, schoon haar vaders goederen verbeurd waren verklaard, de meeste heerlijkheden bij Teylingen behoorende, waren indertijd door Graaf Jan den Eerste aan vrouwe Katrijn geschonken geworden, en zouden, naar allen schijn, na haar dood op nichtje Emma vervallen. Maar wie er kwame of niet, vrouwe Katrijn sloeg allen af. Meer dan een beweert, dat zij haar huik naar den wind wist te hangen: althans zooveel is zeker, dat zij, in spijt van de vijandschap, die tusschen haar

tweeden man en den graaf van Henegouwen geheerscht heeft, al spoedig koek en ei met dezen werd, toen hij als Jan de Tweede hier regeeren kwam, en van hem nieuwe gunsten bij de oude verwierf. Het eind van de zaak was: Jufferken Emma moest een Henegouwer tot man hebben; en zoo werd het, na doode van Graaf Jan, tusschen vrouw Katrijn en Graaf Willem beklonken, dat nichtje met Heer Otto van Walcourt zoû trouwen.'

'Mij heugt, dat ik daar indertijd van gehoord heb,' zeide Krijn de barbier; 'er werd toen vrij wat over gesproken, dat die Henegouwer zulk een aardig bruidje van voor den neus onzer Hollandsche Jonkers wegkaapte; en men beweerde, dat, onder anderen, Herbaren van de Merwede er niet weinig verdriet van had.'

'Dat is hetgeen men toen zei,' hernam de waard: 'en het zou mij niet verwonderen ook. Wat den Heer van Walcourt betreft, ik weet niet, of gij hem gezien hebt, toen hij hier doortrok: een forschen, flinken kaerel, die er uitziet, of hij er twee zoû staan in 't veld, en die er drie staat, zoo ik zijn stegereepsknecht gelooven mag, maar die de vier kruisen al een goed eind achter den rug heeft, en een uitzicht, streng en barsch genoeg om de kinderen naar bed te jagen, en alles behalve geschikt om een jonge vrouw te bekoren. Wat daarvan zijn moge, hij trouwde Emma van Teylingen en nam haar met zich naar het land van Henegouwen, waar het arme schepsel niemand kende. Daar voerde hij haar naar zijn slot, waar zij ook geen vrolijk leven had, gelijk de stegereepsknecht zelf bekennen moest; want behalve de uilen en kraaien, die om het slot vlogen, en de domme boeren uit den omtrek, kreeg zij er niemand te zien, en haar man was meestentijds ten oorlog of ten hove. Zoo mocht zij nu een drietal jaren doorgaans geheel eenzaam en ver-

laten hebben doorgebracht, toen de Heer van Walcourt onverwachts op het slot terugkeerde. Met vriendelijke blikken en heuschen groet kwam zij hem verwelkomen; maar na de noen riep hij zijn slotvoogd Burckhardt tot zich, en bleef een geruimen tijd met dezen in zijn binnenvertrek opgesloten. Wat de man hem vertelde, is nooit iemand ter oore gekomen, maar zooveel is zeker, dat des Heeren Ottoos wenkbrauwen, die nooit heel vriendelijk staan, nog zwarter en donkerder stonden dan gewoonlijk.’

‘Wat hij hem vertelde...’ bromde op eens de vreemde ruiter, met een schorre, onaangename stem: ‘hm! eenvoudig genoeg! hij vertelde hem, dat de schoone vrouwe hem ontrouw was, en dagelijks met een jongen lichtmis geheime bijeenkomsten hield... en de Heer van Walcourt geloofde het.... ha! ha! ha!’

Al de aanwezigen wendden met verbazing de oogen naar den spreker, wiens tegenwoordigheid zij bijna vergeten hadden: en geen hunner kon de huivering bedwingen, welke hem be kroop, toen de vreemdeling deze woorden, die hij, als in zich zelve en zonder op te zien, gesproken had, met een wanluidend gelach besloot.

‘Uw Edelheid schijnt meer van de zaak te weten,’ zeide de waard, zich met schrik de muts tot in den nek strijkende, zoodat de weinige hem overgebleven haren borstelden als die eener kat: ‘en zoo uw Edelheid het geval verhalen wil...’

De ruiter zag op, als iemand, die uit een slaap ontwaakt; toen vertrok zich zijn gelaat tot een zonderlingen glimlach, en, den waard aanziende: ‘ga voort!’ zeide hij: ‘ik ben zeer nieuwsgierig om te weten, wat die stegereeps knecht u verder verhaald heeft.’

‘Uw Edelheid zal het mij ten goede houden,’ hernam

de waard, wiens hand en kapje in bestendige beweging waren: 'indien ik mij misschien onverstandig en onbetamelijk uitlate over aanzienlijke lieden; maar ik zeg slechts over, wat ik van den stegereepsknecht gehoord heb, en zoo ik verkeerd zegge, zal uw Edelheid mij wel te recht wijzen. Zoo als ik dan verhaalde: wat er tusschen den Heer van Walcourt en zijn slotvoogd verhandeld is, is niemand ter oore gekomen; maar het zal wel vermoedelijk iets geweest zijn van zoodanigen aard als deze Heer veronderstelt: immers Dodo, de stegereepsknecht, werd heimelijk naar het dorp gezonden om onderzoek te doen, of zich geen vreemdeling aldaar in de nabijheid ophield. De knaap was er spoedig genoeg achter: voor eenige weken was een onbekende ruiters in het dorp gekomen, van slechts éénen dienaar vergezeld, dien hij echter spoedig weder met de paarden had weggezonden. Hij had zich, sedert, bij dag meestal schuilgehouden; doch men had hem 's avonds meermalen ontmoet in de richting van het slot: en zelfs waren er, die beweerden, hem met een vrouw te hebben zien op en nedergaan, die in haar uiterlijk voorkomen veel geleek op de vrouwe van Walcourt. - Toen Heer Otto deze berichten vernam, liet hij uiterlijk niets blijken, en betoonde zich jegens zijn vrouw noch vriendelijker, noch stuurscher dan gewoonlijk: den volgenden dag echter gaf hij haar te kennen, dat hij weder ten hove terugkeerde: en werkelijk verliet hij met zijn knapen het kasteel. Aan de eerste herberg in een nabijgelegen dorp hield hij op, en vertoefde aldaar de komst van den slotvoogd, die hem in den namiddag kwam opzoeken. Nadat hij opnieuw met dezen een langdurig onderhoud had gehad, liet hij Dodo roepen, en keerde met dezen en Burckhardt, doch thans te voet en met behoedzaamheid, naar den kant van het slot terug, de

overigen met de paarden aan de herberg achterlatende. Omtrent een boogscheuts weegs het slot genaderd zijnde, begaf zich Heer Otto met zijn slotvoogd in een boschje, dat zich aldaar bevond, den stegereepsknecht aan den ingang achterlatende. Wat nu de Heer van Walcourt in het boschje zag, weet niemand.'

'Wat hij zag?' zeide de vreemdeling, verwilderd opziende: 'een schouwspel om hem razend te maken: hij zag de schoone Emma, die een onbekenden knaap op de teederste wijze aan haar hart drukte.'

'Dat laat zich veronderstellen,' hernam de waard: 'ofschoon de stegereepsknecht het niet gezien heeft en er dus niet op zweren kan; maar zooveel is zeker, dat hij, na eenige oogenblikken toevens, zijn Heer weder uit het boschje zag te voorschijn komen, het doode lichaam zijner vrouw op den arm dragende.'

'Sint-Japik beware ons!' zeide de verwer: 'hij had haar dus vermoord?'

'Dat vroeg hem de stegereepsknecht niet, gelijk gij denken kunt,' zeide de waard: 'maar dood was zij, en twee dagen later werd zij plechtig ter aarde besteld. Doch dat er in het dorp, en naderhand in den omtrek, vrij wat over het plotsling overlijden der vrouwe van Walcourt gemompeld werd, is zeker. Eerlang breidde het gerucht zich verder uit, en eerst aan het Henegouwsche hof, vervolgens hier in Holland, werd van het geval gesproken, en het vermoeden, dat de Heer van Walcourt zijn echtgenoot vermoord zoû hebben, won al meer en meer veld. Eindelijk staken de verwanten der overledene de hoofden bij elkander: en Herbaren van de Merwede, die de naaste bloedmaag was, trad opentlijk als beschuldiger van Heer Otto op. Deze ontkende het hem te laste gelegde feit niet, doch beweerde te-

vens, dat hij recht gedaan had, zijn vrouw om hals te brengen, daar zij zich aan echtbreuk had schuldig gemaakt. De bewijzen, welke hij hiervoor aanvoerde, werden niet voldoende bevonden om de overtuiging des Rechters te vestigen. Het éénige wat den Heer van Walcourt overbleef, was, dat hij voorstelde, zijn woord goed te maken met den degen. De Jonker van de Merwede nam de uitdaging aan: en zoo moet nu morgen het Gods-oordeel uitmaken, of de arme vrouw schuldig was of niet.'

'En de knaap, met wien zij betrapd werd, en de slotvoogd....?' vroeg Aris Pauwelszoon.

'Van beiden heeft niemand ooit iets vernomen,' antwoordde de waard: 'ofschoon Heer Otto een goeden prijs heeft uitgelooft aan al wie hem eenig naricht van een van beiden zoude brengen.'

'En hij zal er niet lang op wachten, bij de hoornen van Satan!' riep de ruiter, opspringende, met zulk een vervaarlijke stem, dat Aris Pauwelszoon zijn roemer van schrik weêr neêrzette, en dat het kapje van Thomas aan 's mans bevende had ontviel. - 'Kom! het is mijn tijd,' vervolgde hij: 'mijn paard zal nu wel gevoederd zijn.' - Dit gezegd hebbende, wierp hij een stuk geld op de tafel, en stapte, zonder iemand te groeten, de herberg uit. Weinige oogenblikken daarna hoorde men den hoefslag van zijn paard, dat door den modder voorbijklotste.

II. De gebroken eieren.

‘Dat was een ruwe kaerel!’ zeide Aris Pauwelszoon, op wiens gelaat, even als op dat der overige gasten, een uitdrukking van kalmte en vergenoegen terugkeerde, welke daarvan was weggebleven, zoolang de ruiter zich in hun gezelschap bevonden had.

‘Ja! ja!’ voegde Krijn de Barbier er bij: ‘ik dacht niet, toen hij binnenkwam, dat alles nog zoo vreedzaam zou afloopen, en ik had er mij stellig op verwacht, dat deze of gene van 't gezelschap mijn diensten zoû hebben moeten inroepen.’

‘Dus zijt gij eigenlijk te-leur-gesteld, dat elk er heelshuids is afgekomen,’ zeide spottende de oude Notaris.

‘Hm! de avond is nog niet ten ende,’ hernam de Barbier; ‘de katten hebben in de afgeloopen nacht een rumoer in mijn tuin gemaakt of zij bezeten waren, en wannêr dat plaats heeft, ben ik altijd zeker, dat ik mij niet ter ruste begeef zonder een goeden lijder onder handen te krijgen. Echter zoû het mij spijten, indien ik mij in de noodzakelijkheid bevond, mijn kunst aan

iemand uit dit geacht gezelschap te wijden: en ik had mij veeleer geveleid, dat die vreemdeling onder mijn handen zoû vallen, waartoe hij mij een uitmuntend geschikt voorwerp scheen.'

'Weg! weg!' zeide de waard, die al dien tijd in aandachtige beschouwing was verdiept gebleven van het stuk geld, dat door den ruiter was achtergelaten: 'het zal best zijn, maar niet meer van dien zonderlingen vent te spreken, met wien ik niet zoû durven beslissen of het richtig ware, al dan niet: en wat dit muntstuk betreft, ik zal mede niet laten onderzoeken, waar het geslagen zij; maar het, zoodra ik hoogtijd houde, in de armbus werpen.' - Dit gezegd hebbende nam hij het geldstuk tusschen duim en wijsvinger op, met zooveel voorzichtigheid, als vreesde hij, zich te zullen branden, en leide het, na het in een lapje gewikkeld te hebben, in een afzonderlijke lade.

'Gij hebt wel gelijk, vriend Thomas!' zeide Aris Pauwelszoon: 'wij moeten ons over dien ruiter niet meer bekommeren; maar liever een roemer wijn drinken om elkander geluk te wenschen, dat wij van hem ontslagen zijn: en gij mocht ook wel van den gewonen regel afwijken; en wanneer gij weder wijn tapt, een vaatje verder gaan, en u in de soort vergissen.'

'O ho!' zeide Thomas, bij het heen en weder schuiven van zijn kapje deze reis het harmonisch rammelen met zijn sleutelbos voegende: 'wat den regel betreft, dien ik in mijn tapperij te houden heb, en gelijk die bij verordeningen, privilegiën, inzettingen, edikten en publikatiën is ingesteld, zoo ken ik dien op mijn duimpje; maar wat den wijn aangaat, zoo ware het tegen allen regel gehandeld, indien ik het rechte vaatje voorbijging en u betere dranken tapte, dan u dienstig is en gij mij betaalt.'

‘Ik kan buurman Aris geen ongelijk geven,’ zeide Krijn: ‘gij geeft den wijn waarlijk te duur, en zoudt aan klanten als ons wel eenige penningen minder voor het pint mogen rekenen.’

‘Ik weet niet,’ hernam Thomas, lachende, ‘wat gij meent, goede mannen! gij drinkt ten mijnent den besten, edelsten, krachtigsten wijn, dien gij op tien mijlen in den omtrek vinden kunt: en ik schenk u dien uit loutere vriendschap; want de enkele stuivers, die gij er voor betaalt, zijn niet wel anders te beschouwen dan als een vriendelijk fooitje voor de moeite van het tappen. Maar, zonder jokken, gij goede mannen schijnt te denken, dat de wijn ons tappers niets kost, en dat wij nog in 't jaar zestig leven, toen men een gansche stoop wijn gaf voor een heel en gaaf hoenderei.’

‘Die uitdrukking heb ik meer gehoord,’ zeide Aris Pauwelszoon: ‘maar dat zal toch wel nooit gebeurd zijn.’

‘Niet!’ zeide de oude Notaris: ‘wel zeker is het gebeurd, en het verhaal zou niet kwalijk voegen bij het onderwerp, dat wij zoo straks verhandelden. Kent gij, poorters van Delft, de geschiedenis van de gebroken hoendereieren niet?’

‘Neen, inderdaad niet,’ antwoordde Aris: en al de aanwezigen verklaarden insgelijks hun onbekendheid met het geval, terwijl zij den Notaris dringend verzochten, het hun mede te deelen:

‘Hm!’ bromde Meester Jan: ‘indien gij het niet weet, wil ik het u wel verhalen, en wel in dezelfde bewoordingen, en met gelijke cieraden, krullen en uitweidingen, als waarmede ik het den goeden Melis, des Graven klerk, menigmalen heb hooren voordragen.’

Dit gezegd hebbende, bracht hij zijn bierkan langzaam

aan den mond, trok de wenkbrauwen ernstig samen, als poogde hij zich de zaak recht levendig voor den geest terug te roepen, hief toen de kan omhoog, en liet het vocht bedaard naar binnen glijden. De gasten staken de hoofden vooruit, en spitsten de ooren: de waard zelf zette zijn kapje recht, en bleef met de ellebogen op de tafel leunende, staan luisteren.

‘Het was dan,’ begon de Notaris, ‘op den vroegen ochtend van Sint-Markus den Evangelist, in 't jaar onzes Heeren 1260, dat zich de landlieden uit Delfgouwe naar de stad begaven om aan de poorters den benoodigden leeftocht te brengen. Onder de overigen stapte ook een frissche en kloeke boerin in haar zondagspak vooruit, die op elken groet van ‘goeden morgen!’ zeer bescheiden, ‘en u van 's gelijken!’ antwoordde, en die, al mochten de lieden ook al iets buitengewoons aan haar bemerken, toch, wel beschouwd, een vroom en eerlijk wijf scheen.

‘Deze boerin nu droeg een mand met fraaie hoendereieren, en als deze of gene van haar bekenden haar toevoegde: ‘wel buurvrouw! watte kostelijke schoone eieren heb je daar’ antwoordde zij op minzamen toon, en terwijl haar graauwe oogjes als sterretjes flonkerden: ‘ei kom! mijne hen mag er geen mindere leggen voor de eerbare vrouw van den Schout, aan wie ik ze in de keuken breng.’ En werkelijk, onze boerin ging met haar koopwaar, recht toe recht aan, naar het huis van den Schout.

‘Zoodra zij daar de stoep was opgetreden, handelde zij gedwee en gehoorzaam naar het voorschrift, dat in het houtwerk van de lijst boven de deur kunstig uitgesneden te lezen stond:

Al. wie. hier. komt. moet. wel. besinne.
Met. vuile. voeten. mag. niemant. binne.

‘Zoo liet zij haar muilen, waar nog eenige klonters aan kleefden van het morsige pad, dat zij langs gekomen was, op de vloermat staan, en werd toen door Femmeken, de oude dienstmaagd, naar de vrouw van den Schout geleid, die zich achter in de glanzende keuken bevond.

‘Daar zag het er nu alles zoo kaarshelder en blinkend uit, dat het was om de oogen te verblinden: heerlijke koperen kannen en vaten, zoo glinsterend of ze Levert de wapensmid zelf geschuurd had, stonden tegen den wand te leunen; over den schoorsteen bevond zich een pronkkoffer van gebruieneerd eikenhout, zoo glad gewreven, dat men er zich in spiegelen kon: en de vloer was, als een schaakbord, met witte en zwarte steenen belegd, waarover het fijnste zand in sierlijke slingers was heengestrooid. De Schoutsvrouw zat in een prachtige leunstoel van notebomenhout met ebbenhout ingelegd, en met groene fulpen kussens bekleed, die niet minder dan vijf voet Rijnlandsch in den omtrek hadden: zoo breed toch moesten zij wezen, daar de maat naar den omtrek der Schoutsvrouw genomen was.

‘De boerin reikte deemoedig haar mand met eieren aan de Schoutsvrouw, zich onderwijl beroemende, dat Koekelaar, haar beste hen, zich alle moeite gegeven had, om de eieren zoo goed mogelijk voor de eerbare vrouw van den Schout te leggen.

‘De Schoutsvrouw nam met zeer veel minzaamheid het mandje uit de handen der boerin aan, en gaf het aan haar dienstmaagd Femmeken over: toen nu echter de boerin betaling voor haar eieren verlangde, geraakten beiden, de Schoutsvrouw en Femmeken, die de mand

met eieren voor een heusche vereering hadden gehouden, in hevigen toorn: en het arme boerewijf had moeite, de helft van den gewonen prijs voor haar eieren te bekomen.

‘Femmeken had intusschen de eieren uit de mand genomen, en voor de breekbare koopwaar geen betere schuilplaats gevonden dan het groene fulpen kussen op den leunstoel der Schoutsvrouw, waaruit deze even te voren was opgerezen.

‘Naar den raad van Galenus, had de Schoutsvrouw, om de hevige gemoedsbewegingen, waar aan zij zich had overgegeven, een weinig neder te zetten, een paar teugjes goeden korenwijn gebruikt, en wilde nu weder wat rust nemen. Toen zij zich echter zachtens in den leunstoel liet nederzakken, deed zulks aan de eieren, die op de peluw lagen, geen goed; maar in-tegendeel braken zij allen, stuk voor stuk, en niet een enkele bleef heel.

‘Verdrietig zeide nu de Schoutsvrouw: ‘Zie! Waarom heb ik die schoone eieren gebroken, en mijn fulpen kussen, alsmede mijn kostelijke sergie japon, bedorven?’ Maar de schelmsche dienstmaagd meende, dat de eieren tusschen twee zoodanige kussens onbeschadigd hadden kunnen blijven liggen, tot aan den dag der vrolijke opstanding toe; maar dat gewis het boerewijf van Delfgouw een vermaledijde heks ware, die aan de lieden uiterlijk schoone eieren verkocht, welke later gebroken bevonden werden.

‘De Schoutsvrouw liet niet na, het voorval aan haar man, bij zijn te-huis-komst, te verhalen. De Schepenen kwamen bij elkander, hoogst gebelgd, dat zich onder de rook der vrome stad een heks zoû bevinden. Zij lieten de arme boerin, de eerste reis dat zij zich weder te Delft vertoonde, bij den kop vatten: men dwong haar al het

geld, dat zij van de Schoutsvrouw ontvangen had, tot den laatsten penning terug te betalen: waarna zij naar stijle verhoord en veroordeeld werd om de waterproef door te staan. Daar brachten zij haar naar de stadsgracht, gevolgd door al de wijven uit de stad en den omtrek, die haar smadelijk uitjouwden, roepende: ‘Ziedaar de heks uit Delfgouwe, die de eiermanden verkoopt, waarin de Satan zich nederzet en de eieren tot gruis maakt met zijn helsch....’

‘Nu weet gij allen, waarin de waterproef bestaat, en hoe de heksen en andere wijven, die met den Boozen Vijand in verband staan, onmogelijk kunnen zinken, maar als kurk boven drijven, daar de Satan ze onvermijdelijk met zijn helsche klaauw boven water houdt. Toen nu de boerin door de beulsknechts van den stadswal in de gracht werd nedergelaten, spreidden zich haar rokken rondom op het water uit en bleef zij daarin recht overeind staan, tot groote ergernis en afschuw van de goede gemeente, die haar bitter uitschold en verwenschte. Maar ziet, daar begon het boerewijf allengskens langzaam op en neder te plompen en dun en langzaam als een hoppesteng op te schieten, terwijl zij met de dorre armen nu her- dan derwaart in de ronde schermaaide, en met een stem, die zoo krijschende en wanluidende was, dat men er den Satan niet in miskennen kon, luidkeels uitkraaide:

‘Fij! boos dik wijf!
 Fij! slechte maagd!
 Worde u het lijf
 Van koortsen geplaagd,
 Van kwelling gejaagd,
 Van hartzeer geknaagd.
 Fij! Delftsch gespuis!

Bij kris en kras
 Nu krijgt gij ras
 Uw loon weêr thuis.
 Hier baat geen scheiers
 Schenkt uit uw wijn.
 Nu zullen de eiers
 Eerst duur gaan zijn.'

'Toen zij dit lied gezongen, of liever uitgegild had, viel zij plotselings op eene zijde neêr, en eer de beulsknechts nog den tijd gehad hadden om van hun schrik te bekomen wegens die onheilspellende voorzegging, en haar weder op te halen met behulp van de touwen, was zij kopje onder gedoken en gezonken. Toen men haar nu eenige oogenblikken later aan wal trok, was er geen spoor van leven meer in haar te vinden.'

'Dus was zij toch eigenlijk geene heks,' zeide de altijd voorbarig oordeelende Aris Pauwelszoon: 'want dan had zij niet kunnen verdrinken.'

'Ei! hoor mij die gevolgtrekking eens aan,' zeide Meester Jan, terwijl hij op een recht zonderlinge wijze meesmuilde: 'als of zij niet den Boozen Vijand werks genoeg had gegeven: zoodat hem geen tijd meer bleef zich verder over haar te bekommeren. Neen, in-tegendeel, gij zult zelf kunnen beslissen, hoe hij paste, haar ten dienste te staan door haar vervloeking te vervullen. In al de vrouwen van Delftsland voer, door zijn toedoen, een onweêrstaanbare trek om in eiermanden te gaan zitten en de daarin aanwezige koopwaar te verpletteren; zoodat iemand, die een goede struif begeerde, ze wel tegen goud had mogen opwegen.

'Wat nu echter betreft de spreekwijze, dat men een ganschen stoop wijn voor een ei gaf, die is op deze wijze ontstaan: - Een voornaam Ridder, die toen Kaste-

lein van Delft was, wilde aan die helsche liefhebberij van eieren te vernielen, een einde maken, en liet daarom bij trompetgeschal en trommelslag afkondigen, dat hij aan zoodanige vrouw als hem eieren bracht, voor elk ei, dat onbeschadigd in zijne handen kwam, een stoop goeden wijn zoû vereeren.

‘Onder vele andere vrouwen, aan wie de poging om heur lust tegen te gaan schandelijk mislukt was, meldde zich eindelijk de vrouw aan van een zijner boeren, een vroom en werkzaam wijf, dat, op den dag der waterproef, de zoogenaamde heks mede zeer vervolgd en uitgejouwd had, en stelde haren heer een mand met de best bewaarde eieren ter hand.

“Het wondert mij,” zeide de Ridder met veel minzaamheid, ‘dat gij niet voorlang gekomen zijt, goede vrouw! gij toch zijt zoo vroom en godvrezend, dat gij van betooveringen en booze lusten niets weten moet. Wijn is immers zoo goed als eieren.’

‘Dit zeggende, wilde de Ridder de mand tot zich nemen; maar ziet, daar rukte hem de vrouw de mand met onstuimigheid uit de hand en ging er met het grootste welbehagen in zitten, zoodat al de eieren beschadigd werden.

‘Toen zij weder opstond, was de arme vrouw bloedrood van schaamte en weende bitter.

“Ei!” zeide de Ridder, op een opgeruimden toon, wees toch te vrede, Grietje! het komt slechts op nog eene poging aan. Misschien wêerstaat gij den Booze.’

‘Vrouw Margriet liet zich dat geen twee malen zeggen; maar was, acht dagen daarna, met het laatste schok eieren, dat haar kippenhok had opgeleverd, weder bij hem. Wel was haar wil vast en goed, maar zoodra zij met de eieren in de kamer van den Heer Kastelein

stond, daar was het, of alles met haar in de rondte draaide. Gretig zag zij de mand aan, met de gedachte, hoe prettig zij in de eieren zitten zoû; en zij kreeg hoe langer hoe meer, tot haar niet geringe smart, de overtuiging, dat haar de poging heden nog minder dan de vorige reize gelukken zoû.

‘Nu wilde echter het toeval, dat op hetzelfde oogenblik haar buurvrouw, met welke zij in bestendige onmin en krakeel leefde, evenzeer met een mand binnentrad om dezelfde poging te beproeven. Daar werd nu vrouw Margriet woedend bij zich zelve over het denkbeeld, dat zij voor haar ergste vijandin met schade en schande zoû staan en haar oogen flikkerden van gramschap. Ook het gelaat van haar buurwif ontstak als een gloeiende kolenhaard, en het kwam zóó verre, dat beide met tien uitgestrekte klauwen op elkander toetraden, zoodat zij op twee wilde dieren geleken, die elkander dreigen aan te vallen. Juist op dat oogenblik kwam de Edele Heer binnen, waarop beiden naar hem toetraden, en hem heur manden overreikten. Maar zooras hij er naar greep, rukte hem vrouw Margriet de hare uit de hand, en dook neder. Met een heftigen, wilden uitroep, had het buurwif ook haar mand teruggetrokken, en zette zich als nu met ware verrukking daarin neder. In het gelach, dat zij hierop deed hooren, piepte de Booze Vijand den boventoon, en jubelde over de helsche eierstruiven, die hem ten deel vielen.

‘Vrouw Margriet had zich intusschen langzaam van den grond opgeheven, en reikte den Ridder, met een beleefde neiging, het mandje over, met zestig goede en gave eieren gevuld. Zij had gelukkig haar lust overwonnen en haar buurvrouw door den schijn bedrogen: en zoo mag men wel zeggen, dat wijvewrok alle heksekunst te boven gaat.

‘De Edele Ridder betaalde naar zijn belofte een stoop wijn voor elk der zestig eieren: en zoo kwam het, dat men nu nog zegt: in dien tijd gaf men een gansche stoop wijn voor een enkel gaaf ei.’

‘Dat is een zeer merkwaardige geschiedenis,’ zeide Aris Pauwelszoon: ‘doch het komt mij inderdaad vreemd voor, dat geen van ons allen, poorters en poorterszonen van Delft, daar ooit van hebben hooren spreken.’

‘Misschien is het daar aan toe te schrijven,’ zeide Meester Jan: ‘dat onze moeders en grootmoeders ongaarne van het geval wilden hooren, als hare kunne weinig tot eere strekkende: en ik beken, dat het mij zelf uit het hoofd gegaan was, en ik daar aan niet gedacht zoû hebben, indien mij de uitdrukking, door onzen vriend Thomas gebezigd, er niet aan herinnerd had. Gij hebt er uit kunnen leeren,’ vervolgde hij met een schalkschen lach: ‘wat de gevolgen van een Gods-oordeel kunnen zijn, en dat het somtijds beter is de zaken maar blaauw blaauw te laten, dan alles te ver te willen onderzoeken.’

‘Gij meent dus,’ vroeg Aris Pauwelszoon: ‘dat de Graaf den tweekamp, die morgen plaats zal hebben, niet had moeten toestaan.’

‘Hm! hm!’ zeide de Notaris: ‘wanneer twee hanen willen vechten, is het moeilijk hen van elkander te houden; - maar ik voor mij acht het altijd een hachelijke, zaak, wanneer de deugd eener vrouw door de kracht van een lansstoot of de scherppte van een zwaard moet bewezen worden.’

De aanwezigen zagen elkander meesmuilende aan; doch niemand dorst eenige aanmerking op het gezegde van den Notaris te maken, wien echter de meesten bij zich zelve oordeelden, dat lichtvaardig genoeg over de kracht der Gods-oordeelen dacht.

Eer iemand weder het woord had opgevat, daar deed een hard en herhaald geklop op de voordeur, en een verward geroep van onderscheidene stemmen de gasten verbaasd omzien, ja sommigen van hun zitplaatsen afspringen.

‘Wat is daar?’ vroeg Aris: ‘er moet iets zijn voorgevallen. Vreedzame bezoekers kondigen zich niet op zulk een geruchtmakende wijze aan.’

‘En ik denk hen ook niet binnen te laten,’ zeide de waard, wiens kapje weder in beweging raakte; ‘indien zij van meening zijn onze stille genoegens te komen vergallen.’

Maar luider en luider werd het gebons herhaald, en eene stem liet zich hooren, die op beklaglijken toon uitriep: ‘maakt toch open, vrome lieden! wij brengen u een armen gewonde.’

‘Een gewonde!’ riep Krijn de Barbier: ‘heb ik het u niet gezegd, vrienden! dat er t' avond nog wat voor mij te doen zoude vallen?’ en meteen liep hij haastig naar de deur en hielp den waard die te ontsluiten. Terstond zag men een viertal boereknappen binnentreden, die een vijfde persoon op hun samengestremde armen naar binnen droegen, en door een bij de meesten welbekenden Priester uit het nabijgelegen Kartuizerklooster vergezeld werden. Maar hoe versteld stond het gansche gezelschap, toen het in dezen schijnbaar zieltogenden lijder, ondanks het bloed en slijk, dat zijn gelaat bedekte, den Ruiter herkende, die kort te voren de herberg verlaten had. Op de vragen van den Notaris, die als ambtenaar de voornaamste persoon was onder de aanwezigen, verhaalden de knapen, dat zij, naar de stad gaande, waren voorbijgereden door den Ruiter: dat zijn paard, waarschijnlijk verschrikt door een licht, dat in een nabij-

staande hoeve werd opgestoken, een zijsprong gedaan, hem afgesmeten, en een eind weegs had voortgesleept: dat zij hem waren te hulp gekomen, en vruchteloos gepoogd hadden hem weder bij te brengen, totdat eindelijk de Priester, die juist voorbijkwam, hun geraden had, den lijder naar den Witten Os te vervoeren, waar zeker nog wel hulp zoude te bekomen zijn.

De gewonde vreemdeling werd op de tafel nedergelegd, en door den Barbier onderzocht. Zijn hoofd en aangezicht waren vol wonden, veroorzaakt door het schaven en schuren over de steenen: ook het lichaam was bedekt met kneuzingen, en het eene been door den val gebroken. Dit alles was op zich zelf niet doodelijk; maar de voortdurende wezenloosheid, waarin de lijder bleef verkeerden, deed aan inwendige beledigingen denken. Meester Krijn wiesch de wonden met water en zout, en leide er het noodige verband op; langzamerhand keerde nu het gevoel in den gewonde; gelijk uit zijne pijnlijke ademhaling; en een nu en dan geloosden zucht te bemerken was: maar hij hield nog altoos de oogen gesloten, en gaf noch door teekenen noch door woorden eenig bewijs van bewustzijn. Langzamerhand waren de klanten van Thomas de herberg uitgeslopen: sommigen, omdat zij, den volgenden morgen vroeg naar den Haag wenschende te gaan, gaarne bijtijds te huis en in bed wilden wezen: anderen, omdat zij behoedzame en vreesachtige lieden waren, vijanden van al wat naar een gerechtelijk onderzoek zweemde, die het den Priester en den knapen reeds euvel afnamen, dat zij den armen Ruiters niet op straat hadden laten liggen, en er voor bedankten zelve de kans te loopen van als getuigen in de zaak te moeten optreden: anderen eindelijk, omdat zij begrepen, dat het nu voor dezen avond met allen

gezelligen kout gedaan was: zoodat ten laatste niemand achterbleef dan de goede Priester, de Notaris en meester Krijn. De beide laatst en verwijderden zich insgelijks, toen zij bemerkten, dat zij voor 't oogenblik gemist konden worden; doch Thomas moest hun op zijn woord beloven, dat hij hen zoude laten roepen, zoodra de lijder weder genoeg bij zijn besef teruggekeerd zoude zijn, om het zetten van zijn been door te staan, en zijn uitersten wil te maken. Men bracht nu een bed voor den lijder in gereedheid, en de Priester plaatste zich daarnevens, ten einde hem bij het minste teeken van bewustzijn, met geestelijke hulp nabij te kunnen wezen.

III. Het kampgevecht.

Talrijk was de volksmenigte, welke op den volgenden morgen, met het aanbreken van den dag, naar 's Gravenhage stroomde, en wel naar dat gedeelte van het vlek, 't welk nog heden, naar zijn oude bestemming, den naam van Tornadoiveld draagt. De storm had uitgewoed: de lucht was schoongewaaid en de morgenzon brak vrolijk uit de graauwe dampen door. De wegen echter waren, als zich denken laat, nog modderig en vol plassen, vooral in de nabijheid van de Hofplaats: zoodat menige poortersdochter uit Delft en menige knappe boeremaagd uit den omtrek, die zich op 't kostelijkst hadden uitgedost en dus algemeene opmerking gehoopt te trekken, niet dan deerlijk beslikt en beklonterd de plaats van haar bestemming bereikten. Even als bij alle dergelijke gelegenheden, ontbrak het ook thans niet aan menige oneenigheid en twist, welke doorgaans niet eindigde dan nadat er eenige koppen en neuzen aan bloed geslagen en eenige wambuizen en hozen gescheurd

waren; want de dienaars van den Schout, die met hun staven rondliepen, en de staffieren van den Wapenkoning, die om de kampplaats op en neder reden, zorgden wel, gelijk dat slag van lieden nog thans gewoon is te doen, van zich nimmer te vertoonen waar eenig ongenoegen ontstaan was, dan wanneer het buiten hun toedoen was gestild.

Behalve de bewoners van het vlek en van de omgelegen plaatsen, en de volgers van de Edele Heeren, die tot 's Graven hofstoet behoorden, kon men, onder dien om de kampplaats vergaderden drom, menigen welgeboren man opmerken, die van verren afstand gekomen was om het belangrijke schouwspel te zien; menigen poorter en huisman uit meer verwijderde steden en dorpen, niet slechts van het Graafschap, maar zelfs van het Sticht, van de Veluwsche hoogten of van de Brabantsche heiden. Geestelijken in geen geringen getale, kramers, reizende kunstenaars en poetsemakers, heidenen, waarzeggers en zoetelaars van beide geslachten, in één woord, menschen van allen slag, deels uit nieuwsgierigheid, deels uit zucht naar gewin daarheen gedreven. De toevloed om het strijdperk was dan ook weldra zóó aanzienlijk, dat men er zich niet dan met levensgevaar een weg doorheen kon banen: en zij, die het geluk hadden gehad een plaatsje te bekommen voor de ramen of op de daken der naastbijstaande gebouwen, alsmede de knapen, die, uit de boomen waarin zij geklauterd waren, het veld konden overzien, waren er zeker het beste aan toe. Langzamerhand begon zich ook de galerij, die aan de eene zijde van het kamperk was opgeslagen, met de meer aanzienlijke toeschouwers te vullen, en de namen der meest bekende Edelen en Ridders, die het voorrecht hadden aldaar met hun vrou-

wen of dochters plaats te bekomen, liepen van mond tot mond, naarmate zij te voorschijn kwamen uit de dubbele rij van gewapende voetknechten, die, van het Hof des Graven af, tot aan de kampplaats toe, gesteld waren om hun den doortocht vrij te houden.

Deze galerij, sierlijk overdekt, smaakvol met vlaggen en festoenen vercierd, en talrijke met kussens bekleede zitbanken bevattende, was op palen gebouwd, hoog genoeg om aan de daarachter staande scharen het vrije uitzicht niet te ontnemen op het perk, waarvan het de geheele noordelijke breedte, alzoo ruim tachtig passen besloeg. De lengte van het *Krijt*, gelijk men een kampplaats gewoonlijk noemde, was honderdtwintig passen: het was in 't vierkant met een lage omheining afgesloten, en had zijn uitgang ten zuiden, waar zich, op eenigen afstand, de galerij verhief, voor het Grafelijk gezin bestemd, welke kleiner dan de andere, doch met kostbaar tapijtwerk vercierd was, en waarboven zich het Grafelijk wapenbord en 's Graven banieren vertoonden. Onder dat getimmerte bevond zich de plaats voor den Krijtwaarder, en, aan weerszijden, op gelijken afstand van de Galerij en van het Krijt, stonden twee paviljoenen, voor de kampvechters bestemd, met hunne kleuren beschilderd, en elk met vier kleine torentjes prijkende, uit wier midden, boven de tent, ter rechterzijde de banderol wapperde van den Jonker van de Merwede, als aanklager, boven die ter linker de banier van den Heer van Walcourt.

Eindelijk, nadat de verwachting gedurende ettelijke uren gespannen was geweest, en toen de zon bereids haar hoogsten stand aan den Hemel begon te naderen, kondigde een luid klaroengeschal de komst der kampvechters aan. Eerst verschenen de Wapenkoningen van

Henegouwen en Holland, vergezeld van hun Herauten en staffieren: daarna de Maarschalk van Holland als Krijtwaarder met zijn medehelpers en dienaren; en vervolgens de beide kampers, te voet en ongewapend; want zij kwamen zoo even uit de kapel, waar zij behoorlijk gebiecht en gecommuniceerd hadden. Twee priesters gingen naast hen: terwijl hun raads- en taalmannen, hun bloedvrienden, schildknapen, paadjes en dienaars met hun wapenrustingen en strijdrossen den trein besloten. De beide partijen begaven zich met hun vrienden elk in de voor hen bestemde tent, terwijl de Krijtwaarder en de Wapenkoningen op de hun aangewezen plaatsen post vatteden. Niet lang duurde het, of een nieuw trompetgeschal verkondigde de komst des Graven, die nu met zijn gemalin en kinderen, en een schitterenden hofstoet, onder het oorverdoovend gejuich der volksmenigte, kwam aangereden, en plaats nam op de voor hem bestemde stellaadje.

Zoodra het hofgezin gezeten was, reed, op een teeken des Krijtwaarders, de Wapenkoning van Holland naar de poort van het kampperk, en riep daar met luider stemme, tot driewerf toe, Jonker Herbaren van de Merwede, als klager, te voorschijn; terwijl de schelle klank der trompet achter elken roep klem bijzette aan zijn uitnoodiging.

Het voorhangsel der tent aan de rechterzijde werd hierop opengesloten, en Herbaren van de Merwede trad in volle wapenrusting voor den dag, doch zonder helm, en het hoofd slechts met een zijden kapje bedekt; met vlugheid besteeg hij den zwaren Frieschen klepper, die aan den ingang der tent gereedgehouden werd, en reed nu, van zijn vrienden en volgelingen vergezeld, naar de poort van het kampperk. Een luid gejuich en

handgeklap verwelkomde zijn verschijning; want al had zijn goede houding, en de bevallige zwier, waarmede hij zijn stevig ros bestierde, niet op elken toeschouwer den voordeeligsten indruk te-weeg-gebracht, zijn hoedanigheid, als Hollander, en als verdediger der eer eener Hollandsche vrouw, zoû reeds genoeg zijn geweest, om hem de gunst der menigte te verwerven.

De Wapenkoning van Henegouwen vertoonde zich nu aan den ingang van het kamp, en riep, op gelijke wijze als zijn ambtgenoot had gedaan, Heer Otto van Walcourt als verweerder op, die nu, evenzoo gekleed als zijn weêrpartij, en op een fraai Andaluzisch paard gezeten, met zijn gevolg voor den dag kwam. Doch een minder gunstig onthaal viel hem ten deel: en slechts enkele toeschouwers, getroffen door zijn forsche gestalte en echt ridderlijk voorkomen, verhieven hun stemmen om ook hem te begroeten. Zoodra hij zich nevens zijne tegenpartij aan den ingang der kampplaats bevond, reed de Maarschalk van Holland naar hen toe om de reden hunner komst te vernemen, en de Jonker van de Merwede nam het woord op deze wijze:

‘Heer Maarschalk! gij ziet hier Herbaren van de Merwede, die zich voor u vertoont, gewapend en te paard, gelijk het eenen Edelman betaamt, om te strijden tegen Otto van Walcourt en zijn woord goed te maken, waarmede hij gezegd heeft, dat gemelde Otto van Walcourt zijne wettige vrouw, Emma van Teylingen, lafhartig en zonder reden heeft vermoord. En ik neem hiervan tot getuigen onzen Heer en Verlosser, onze Lieve Vrouwe en mijn Heer Sint-Joris, den goeden Ridder; en verschijn hier om mijn plicht te doen, eischende dat gij mij zult geven mijn deel van het krijt, van den wind, van de zon, en van al wat noodig, oirbaar en betamelijk

is in zulk geval. En als dit geschied is, zal ik mijn plicht doen, met behulp van onzen Heer, onze Lieve Vrouwe en mijn Heer Sint-Joris, als gezegd is, en ik eisch den kamp als mij is toegestaan:

‘Item, dat indien mijn tegenpartij andere wapenen droeg, dan hij naar de gewoonte van Holland dragen mag, deze hem in dat geval zullen ontnomen, en hem geene andere in stede daarvan verschaft worden:

‘Item, dat indien mijn tegenpartij wapenen droeg, door ongeoorloofde kunst gemaakt met behulp van bezwering, tooverij, of aanroeping van den Boozen Vijand, mijn goed recht als aanklager daardoor niet zal verminderd worden; maar dat mijn weêrpartij in dat geval als bedrieger en eerlooze zal gestraft worden:

‘Item, dat zoo het mij niet gelukt voor zonnen-ondergang mijn weêrpartij te overwinnen, gelijk ik met Godes bijstand hoop te doen, mij daartoe een andere dag zal worden verstrekt:

‘Item, dat het mij vergund zal worden, brood, wijn en vleesch met mij te nemen voor éénen dag en alle andere noodwendige behoeften, zoo voor mij als voor mijn ros, en daarvan gebruik te maken, zooveel vereischt wordt, voor éénen dag.

Hier eindigde de Jonker zijne toespraak, en nam Otto van Walcourt het woord, de aanklacht als valsch en logenachtig wedersprekende, en overigens nagenoeg hetzelfde formulier bezigende: waarna beiden naar hunne tenten terugkeerden. Straks geschiedde er eene tweede oproeping; de kampvechters verschenen opnieuw, doch deze reize met den helm op 't hoofd, en, na het teeken des kruises gemaakt te hebben, vervoegden zij zich voor het getimmerte waarin de Graaf zich bevond. - Daar gelastte hun de Maarschalk, dat zij hun vizieren zouden

oplichten, waarna beiden uit handen hunner taalmannen de perkamenten rolle aannamen, in welke hunne grieven waren vervat, en ze met uitgestrekte arm den Grave vertoonden, terwijl Jonker Herbaren, eerst sprekende, zeide:

‘Zeer Edele en machtige Graaf! ik ben Herbaren van de Merwede, die voor u, als voor mijnen rechten Heer verschenen ben, op den dag en de ure waarop gij mij hebt gedagvaard om mijn plicht te doen jegens Otto van Walcourt! en ik neem God tot getuige, die mij altijd een helper wezen zal.’

Gelijke uitdrukkingen bezigde de verweerder; waarna beiden hunne rollen den Maarschalk overreikten.

Toen reden zij opnieuw naar hunne tenten; een prachtig gestoelte werd aangebracht, en voor 's Graven stellaadje geplaatst: men leide daarop een krucifix benevens de Heilige Evangeliën, en een Priester plaatste zich daarnevens. Toen dat gereed was, keerde de aanklager terug, te voet en met opgeslagen helmvizier: waarop hem de Priester met deze woorden toesprak:

‘Jonker Herbaren van de Merwede, die hier als klager optreedt! gij ziet hier de ware afbeelding van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus, die heeft willen sterven en zijn dierbaar lichaam den dood overgeven ter onzer behoudenis. Alzoo roep Hem aan en neem oorlof, dat Hij u op dezen dag helpe, zoo gij goed recht hebt; want hij is de Opperste Rechter. En denk over den eed, dien gij zult doen: of anders ware uw eer, uwe ziel en gij zelf in gevaar.’

Na deze toespraak van den Priester, nam de Krijtwaarder den klager bij de geschoeide handen, leide de rechter op het kruis en de linker op de Evangeliën, vroeg hem of hij goed recht hadde, dan of hij van mee-

ning ware een valschen eed te doen, en gelastte hem toen de volgende woorden hem na te zeggen:

‘Ik klager, zwere op dit afbeeldsel der passie van onzen Heer en Zaligmaker Jezus Christus en op de Heilige Evangeliën, en krachtens mijn geloof als Christen in het Heilig Doopsel, dat ik ontvangen hebbe, dat mijn twist goed en billijk is, en dat ik met vollen recht Otto van Walcourt van moord beticht hebbe; en dat hij een kwade zaak heeft, en het onrecht voorstaat: en dit zal ik hem bewijzen door mijn lijf tegen 't zijne, met behulp van God, onze Lieve Vrouw, en mijn Heer Sint-Joris den goeden Ridder.’

Na deze woorden te hebben nagezegd, vertrok de klager, en werd de verweerder gehaald, en op gelijke wijze beeedigd, die vervolgens insgelijks naar zijn tent terugkeerde.

Toen ging de eene helft der staffieren rechts en de andere links, en kwamen zij met beide partijen terug, die nu, naast elkander gaande, tot voor het gestoelte geleid werden en aldaar nederknielden. Toen trok hun de Krijtwaarder de handschoenen van de rechterhand, stak die aan de beide armen van het kruis, en weêr herinnerde hun de Priester het lijden onzes Heeren, het verderf dat degene, die onrecht had, aan lijf en ziel zoû ondergaan, de gewichtige eeden, die zij hadden afgelegd en nog zouden afleggen, en het Oordeel van God, die de goede zaak beschermt en voorstaat: hem die onrecht had wijders vermanende, zich liever aan de genade des Graven te onderwerpen, dan zich bloot te stellen aan den toorn Gods, en aan de macht des Boozen Vijands.

Toen vroeg de Maarschalk aan den klager: ‘Gij klager, wilt gij zweren?’

Deze zulks bevestigend beäntwoord hebbende, zwoer als volgt:

‘Ik klager zweer op deze ware afbeelding der passie enz., bij den waren God en de vreugde van het Paradijs, bij mijn eer, bij mijn leven, bij mijn ziel, dat mijn twist enz.’ als boven gezegd is.

‘Voorts zweer ik, dat noch ik, noch mijn ros eenige woorden, steenen, kruiden, betooveringen, bezweringen of aanroepingen des Boozen Vijands bij ons dragen of ons daarvan bedienen: dat ik alleen steune en vertrouwe op God en op mijn goed recht, op mijn arm, op mijn paard en op mijn wapenen. En ter bevestiging kus ik dit ware kruis en de Heilige Evangeliën.’

Nadat ook de Heer van Walcourt gelijken eed had afgelegd, deed hun de Maarschalk elkander de rechterhand geven, en gelastte den klager zijn tegenpartij op de navolgende wijze aan te spreken:

‘Gij Otto van Walcourt, wien ik bij de rechterhand houde! bij de eeden, die ik heb afgelegd, de zaak, waarvoor ik u geroepen heb, is waar: zoodat ik goede en gerechte oorzaak hebbe om u uit te dagen en op dezen dag te bestrijden. En gij hebt een slechte zaak en geen oorzaak om u te verweren en jegens mij te kampen. En gij weet dit, en ik roep God en mijn Heer Sint-Joris den goeden Ridder tot getuigen, dat gij een valsche verrader en meineedige zijt.’

De verweerder zeide een gelijk formulier op: en beiden keerden naar hunne tenten terug, terwijl de Priester zich met het kruis en de Evangeliën verwijderde. Toen gebod de Wapenkoning van Holland stilte op de navolgende wijze:

‘Hoor! hoor! hoor! Ridders! Edelen! Schildknapen! en goede mannen! wat onze Heer Graaf u gelast en gebiedt, op straffe van lijf en goed!

‘Dat niemand uwer gewapend zij, noch degen, knijf

of eenige ander wapentuig bij zich drage, dan alleen de wachters aan het krijt, en zij, die verlof hebben van onzen Graaf.

‘Item gelast onze Heer Graaf, dat niemand gedurende den kamp te paard gezeten zij, op straffe, zoo hij een welgeboren man is, van zijn paard, en zoo hij een dienstman is, van zijn oor te verliezen; en zij, die den kampvechters geleide doen, zullen aan den ingang van het krijt van hunne paarden afstijgen, en ze wegzenden.

‘Item verbiedt onze Heer Graaf dat iemand van welken staat ook binnen het krijt kome, dan alleen zij, die daartoe gemachtigd zijn, en zulks op straffe van lijf en goed, voor wie daartegen handelt.

‘Item gelast onze Heer Graaf, dat niemand, wie hij zij, gedurende den kamp, of spreke, of hoeste, of nieze, of spuwe of gebaren make, op straffe van lijf en goed.’

Een ieder haastte zich aan de uitnoodiging te voldoen: zij, die met de regelen van het kamprecht bekend waren, hadden de voorzorg gebruikt om mantels of schapevachten met zich te brengen, welke zij nu op den grond uitspreidden om tot zitplaatsen te strekken. Zij, die den gegeven last niet voorzien hadden, of die geen mantel of schapevacht rijk waren, zochten zooveel mogelijk een droge plaats te vinden, waar zij zich mochten nedervlijen, zonder dat de zindelijkheid hunner hozen of der rokken hunner vrouwen een al te groot gevaar liep.

De Wapenkoningen vervoegden zich voor 's Graven stellaadje, en van den Graaf het teeken ontvangen hebbende, dat de kamp beginnen mocht, reden zij midden in het krijt en riepen tot driemaal: ‘Doet uw plicht!’ - De kampvechters traden daarop buiten hunne tenten, welke dadelijk opgerold, en buiten het perk geworpen werden: terwijl op hetzelfde oogenblik al de paarden van

hen, die de kampvechters vergezeld hadden, door de dienaars werden weggebracht.

Toen riep de Maarschalk, die zich onder 's Graven stellaadje bevond, tot driemaal: 'Laissez aller! laissez aller!' en smeed daarna zijn handschoen uit de hand: beide de kampvechters stegen te paard en reden het krijt binnen; waar zij aan de beide tegen-overgestelde zijden post vatteden: hun raads mannen plaatsten bij hen een kruik wijn en een brood met een dwaal, en begaven zich toen haastiglijk vandaar.

Nu klonken de trompetten, de beide strijders reden met gevelde lans op elkander in, en het was een oogenblik van angstige verwachting. Reeds de eerste schok bewees, dat men niet vergeefs goede verwachtingen van beider kracht en kloekheid gevormd had. Beider lansen vlogen aan splinters; de wapenrok van Otto van Walcourt, die den stoot van zijn tegenpartij op de linkerborst ontvangen had, werd opgereten en eene der platen van het harnas raakte los; maar hij zelf bleef niet-te-min recht op in den zadel zitten, terwijl de stoot van zijne lans den Jonker van de Merwede een stijgbeugel had doen verliezen: zoodat, althans wat de eer betrof, de uitslag van dit samentreffen aan beide zijden gelijkstond.

Hun loop volbracht hebbende, maakten beide kampioenen, in stede van nieuwe lansen te nemen, hun strijdaksten los, die aan den zadelknop hingen, hieven die met beide handen boven 't hoofd, en hernieuwden den aanval. De paarden, door stem en sporen aangezet, renden met zulk een geweld op elkander toe, dat men zoû gevraagd hebben, of zij niet even fel op elkander gebeten waren als hun berijders. Beider met ijzer beslagen koppen ontmoeteden elkander en zóó hevig was de schok, dat beiden te gelijk op het strijdperk neder-

storteden: maar onder den val had Jonker Herbaren zijne tegenpartij een slag toegebracht, die, ware hij op Ottoos hoofd nedergekomen, den strijd reeds toen geëindigd had. Gelukkig voor den Heer van Walcourt deed het onvoorziene struikelen der beide paarden de strijdakst afdwalen, zoodat zij slechts zijn rechterdij trof, en eer Herbaren het zware wapen weder had kunnen opheffen, had hem Walcourt met het zijne een zijdelingschen slag op den linkerarm toegebracht: die er voor een wijl alle kracht en buiging aan ontnam. Niet zonder moeite gelukte het beiden, hun rossen weder op de been te krijgen; en nu hernieuwden zij hun slagen met zooveel kracht en zoo snel achter elkander, dat helmen en harnassen al spoedig vol builen en blutsen waren. Na alzoo een geruimen tijd met gelijk voordeel aan weêrskanten gestreden te hebben, besloten zij met onderling goedvinden een oogenblik rust te nemen, en den strijd te voet te hervatten. Zij stegen van hun rossen, dronken een teug uit de wijnkruik, en toonden zich toen weder vaardig om den strijd te hernieuwen. Maar ieder der kampvechters had nu gelegenheid gehad om op te merken, dat zijn tegenpartij niet te verachten was, en dat er meer dan gewone bedrevenheid vereischt werd om den kamp met een gunstigen uitslag bekroond te zien: en, met niet minder inwendige woede, maar uiterlijk met meer bedaardheid, plaatsten zij zich voor elkander: ja, het was of elk hunner schroomde, zijn krachten door nuttelooze aanvallen te verspillen, en liever wilde afwachten, dat zijn vijand de zijne had uitgeput. Herbaren, jeugdiger en driftiger dan Walcourt, bracht den eersten slag toe, die echter door dezen op zijn akst werd opgevangen: en nu zetteden beiden den kamp voort, elkander beurtelings naderende, ontwijkende, aanvallende, afwerende, som-

tijds treffende, somtijds missende, en alle kunstgrepen bezigende, geschikt om een weêrpartijder te misleiden, te verrassen of van zijn stuk te brengen. Het gevecht werd hierdoor te belangrijker voor de toeschouwers, die nu te beter in staat waren elke beweging, wending, stoot of slag op te merken en te beoordeelen. Het door den Wapenkoning gedane verbod om te spreken, zoû thans onnoodig hebben geschenen, want zulk een ingespannen aandacht vestigde men op den strijd, dat men schier vreesde adem te halen. Beide kampers bleken thans aan elkander gewaagd te zijn; want zoo de Heer van Walcourt zwaarder van lichaamsbouw, krachtiger van arm en rijper van ondervinding was, Herbaren had voor zich zijne jeugd en vlugheid, en was sneller, beide in 't aanvallen en ontwijken. Weldra echter werd het duidelijk, dat Walcourt het er op bleef toeleggen, zijn eigen krachten te sparen, en die van zijn vijand af te matten; hij vergenoegde zich met de hem toegebrachte slagen af te weren en deed zelf geene dan schijnbare aanvallen. Reeds begonnen de menigvuldige vrienden en begunstigers van Herbaren, met heimelijken angst de nadeelige gevolgen vooruit te zien, welke deze handelwijze van Walcourt voor zijn tegenpartij moest hebben, zij bespeurden te duidelijk, hoe de jongeling ongeduldig werd over Ottoos onverzettelijke bedaardheid, hoe hij daardoor menige voordeelige kans voorbij liet gaan, hoe zijn slagen langzamerhand minder zeker werden, en hoe hij zich aftobde en vermoeide, terwijl Walcourt als een paal op zijn plaats bleef staan - ja, in weêrwil van het harnas, dat den jongeling dekte, konden zij zijn borst zien zwoegen. Eindelijk begon ook Walcourt te verlangen, dat er een eind aan de zaak kwame: en op een oogenblik dat niemand, en Herbaren 't allerminst, er op verdacht was, bracht

hij dezen een zoo geweldigen slag op het voorhoofd toe, dat het helmvizier naar binnen werd teruggebogen, en een zwarte bloedgolp over 't kinstuk stroomde, aan ieder bewijzende, hoe wis de slag getroffen had. De jongeling deinsde achterover, en, eer hij zich had kunnen herstellen, ontving hij een tweeden slag op den rechterschouder, zoodat zijn arm machteloos nederviel: en de vingers, zich openende, de strijdakst lieten glijpen. Vergeefs poogde hij nog met de linkerhand zijn wapen op te vatten: een nacht was over zijn oogen gekomen: hij wankelde, duizelde en stortte geheel bedwelmd ter aarde. Met een blijden, maar vervaarlijken kreet wierp Walcourt de akst van zich af, die hem zoo wel gediend had, trok zijn knijf, en trad tot Herbaren toe, om hem dien door het hart te stooten.

Maar, hoe hachelijk de toestand van den armen Jonker ook wezen moge, de loop van ons verhaal eischt, dat wij ons thans weder begeven naar de Witte Os, bij den gewonden ruiters, dien wij in niet min gevaarlijke omstandigheden hebben achtergelaten.

IV. Het sterfbed.

De poort van Delft was nauwelijks ontsloten, toen Meester Jan de Notaris, na zich door het gebruik van een kommetje warme melk en een snede roggebroom tegen den invloed der morgenlucht gewapend te hebben, zijn sorcoet aantrok van zwart wadmer, behoorlijk gevoerd met konijnevellen, die van Allerheiligen tot Pinksteren naar binnen, en van Pinksteren tot Allerheiligen naar buiten gedragen werden, en zich op weg begaf naar de herberg van onzen vriend Thomas, in de hoop dat de dienst van zijn ambtsbetrekking aldaar mocht worden ingeroepen. En werkelijk, toen hij aldaar kwam, vond hij den toestand des lijders eenigszins verbeterd, zoodat Krijn de Barbier, die even voor hem was aangekomen, alle hoop gaf, dat de man weldra zijn spraakvermogen terug zoû bekomen. Met het wederkeeren van het bewustzijn had zich echter bij den gewonde een ontzettende onrust geopenbaard: hij balde de vuisten, woelde en keerde zich telkens om, gaf zich zelve kinnebakslagen,

knarste op de tanden, en trok allerlei vervaarlijke gezichten, die den waard en zijne bij het ziekbed geroepen vrouw en dochter, zoowel als den Priester, zeer beängst maakten, en hun allerlei slechte gedachten inboezemden aangaande den toestand van 's mans ziel; hoewel Meester Krijn beweerde, dat die onrust en die pijnlijke trekken zich evengoed uit den slechten toestand van 's mans lichaam lieten verklaren. Eindelijk echter, 't zij ten gevolge der pogingen, door de natuur zelve in 't werk gesteld, 't zij door de uitwerking van een krachtigen drank, welken de Barbier had voorgeschreven en bereid, de spraak keerde bij den onbekende terug, en het eerste gebruik, dat hij er van maakte, was om te vragen hoe laat het ware. Op het antwoord, dat het ruim drie uren voor noen was, vloekte hij als een bezetene - zoodat de Priester en de beide vrouwen zich kruisten en zegenden, en hun van afschrik de haren te berge rezen - en toen, zich tot den Notaris wendende: 'Haast u naar den Haag,' zeide hij: 'en zorg, dat die vervloekte kamp geen plaats hebbe.'

'Mijn zoon!' zeide de Priester, wanende dat de lijder nog altijd onder den invloed eener ijlende koorts verkeerde: 'ik raad en vermaan u, thans alleen te denken aan de dingen, welke uwe eigene behoudenis betreffen, en u niet te bekommeren over het Gods-oordeel in den Haag, 't welk u niet kan aangaan.'

'Mij niet aangaan!' herhaalde de ruiters, eerst den Priester en vervolgens de overigen met een verbaasden blik en open mond aanziende, als had de goede man de grootst mogelijke dwaasheid gezegd, en zich toen weder bezondigende door het onnut gebruik eener uitgezochte menigte van kettersche vloeken.

'Ik meen met u te mogen verschillen, Pater!' zeide

de Notaris: ‘als hebbende ik reeds gisteren meenen op te merken, dat de omstandigheden, welke tot het Godsoordeel aanleiding hebben gegeven, dezen vreemdeling niet onbekend zijn; maar hij vergeve mij, indien ik hem onder 't oog brenge, dat het alleen de Graaf is, of wel het terugtreden van eene der partijen, waardoor het kampgevecht kan worden voorkomen: en dat een bloot verzoek van mij of van elk ander in dit geval niets zoude uitwerken. Ja, al kwam Sint-Joris zelf tusschenbeide, de Graaf is een veel te groot liefhebber van tornooien en gevechten, om zich het genot van zulk een schouwspel als een kamp op leven en dood, te ontzeggen: en wat de partijen betreft, die van Merwede zijn althans geen lieden om achteruit te treden.’

‘En de Heer van Walcourt nog minder,’ voegde de waard er bij: ‘immers hij zag er uit of hij liever de geheele waereld bevechten, dan met eenen man vrede houden wilde.’

‘En niet-te-min,’ zeide de gewonde, zich langzaam en pijnlijk op zijn elleboog opheffende: ‘indien de Heer van Walcourt wist wat ik hem zeggen kan, hij zoû zijn arm liever zien verdorren, dan er lans of zwaard mede aanvatten in deze zaak.’

‘Waarlijk!’ zeide de Notaris: ‘nu! zoo gij ons omstandig kunt opgeven, wat redenen zich tegen den kamp verzetten, dan zullen wij zien wat wij doen kunnen.’

Deze belofte scheen den ruiter eenige gerustheid in te boezemen: hij wendde echter een angstigen blik naar het venster, als om te oordeelen hoe hoog de zon stond, en hoeveel tijd hem zoû overblijven om zijn verhaal te doen. Toen, als om zich voor te bereiden en krachten tot spreken te bekomen, nam hij den nevens hem staanden beker, en dronk een stevige teug van het daarin vervatte vocht,

trachtte de gemakkelijkste houding aan te nemen, welke hem zijn jammerlijke toestand vergunde, en begon toen op deze wijze:

‘Ik ben een booze misdadiger, Priester! en de oorzaak van den onschuldigen dood eener Edele vrouw. Maar ik heb berouw over hetgeen ik bedreven heb, en ik was op weg om nieuwe moorden te verhoeden, toen mij die Satansche knol zoo jammerlijk het onderst boven wierp. - Luistert! - Ik ben Burckhardt, de slotvoogd van het kasteel van Walcourt.’

‘Gij?’ riepen allen verbaasd.

‘Ik behoef hier niet te herhalen, wat gisteravond reeds gezegd is geweest, en de oogenblikken zijn kostbaar,’ hernam hij op eenen meer bedaarden toon, en terwijl zijn gelaat geen sporen zien liet van de wildheid, welke nog kort te voren daarop zichtbaar geweest was. ‘Tot op den tijd, dat Heer Otto, nu vier jaren geleden, zijn jonge vrouw op het slot bracht, was ik hem altijd een trouw dienaar geweest: en ik ware het wellicht gebleven, zonder zijn onachtzaam gedrag jegens de bekoorlijke Emma. Maar hij kende hare waarde niet, en bracht zijn tijd aan het hof of in den krijg door, terwijl hij zijn beminnelijke vrouw eenzaam en verlaten haar dagen op het kasteel liet slijten. Met den adel uit den omtrek had zij geen omgang: ik was dus bijna de éénige welgeboren man, dien zij zag. Ik gevoelde innig medelijden met haar, die, zoo jong en schoon, gedwongen was op een zoo treurige wijze haar leven door te brengen. Mijn medelijden groeide onmerkbaar tot liefde aan, en eindelijk tot een hartstocht, dien ik niet in staat was te bedwingen. Ik waande, dat ook zij mij niet ongenegen was; maar het was slechts een dwaze inbeelding van mij, en wat ik voor genegenheid hield, was niet meer dan de uitwerking van haar welwillenden

en minzamen aard. Toen ik, mij zelven geen meester meer, haar mijn geheim ontdekte, en mijn hoop te kennen gaf, wees zij mij met verachting af: ja, zij bedreigde mij, indien ik zulke gesprekken hernieuwde, zulks aan haar man te zullen openbaren. Van dat oogenblik voer de booze Satan in mij: gekrenkte eigenliefde, woede en wraakzucht woelden door mijn aderen, en maakten mij het leven tot een hel. Terwijl mijn verhitte verbeelding duizend plannen vormde en weder verwierp, om 't zij mijn liefde, 't zij mijn spijt te voldoen, viel een nieuwe gebeurtenis voor, welke bij de driften, die mij bestormden, nog die der ijverzucht voegde.

‘De Vrouwe van Walcourt was vroom en liefdadig: zij deelde mild haar gaven en aalmoezen onder de behoeftigen uit, bezocht en verpleegde zelve de zieken en ouden van dagen, en spijsde de nooddriftigen. Dagelijks ging zij, soms geheel alleen, het dorp rond, ja zij schroomde niet, zich naar de meest afgezonderde stulpen te begeven; want wie zoû die vrome engel beleedigd hebben, haar, die door allen geliefd en geëerd werd. Eens, dat ik van de jacht terugkwam, ontdekte ik haar van verre, wandelende en zich vertrouwelijk onderhoudende met een pelgrim, dien ik nimmer te voren in dezen omtrek gezien had, en wiens houding en gang alles behalve een grijsaard aankondigden. Onopgemerkt volgde ik hen, totdat zij in de nabijheid van het dorp gekomen waren. Hier bleven zij staan: en stelt u mijne woede voor, toen ik den vreemdeling de Vrouwe van Walcourt in zijn armen drukken, en met een vurigen kus afscheid van haar nemen zag; waarna hij van haar scheidde en een pad insloeg, dat boschwaarts voerde, terwijl zij haar weg naar het slot vervolgde. Ik bleef een geruimen tijd als in den grond genageld staan: mijn liefde was op eens in haat verkeerdt,

en van dat oogenblik af stond het besluit bij mij vast om mij fel te wreken op haar, die eenen andere de liefde schonk, welke zij mij ontzegd had. Ik ging dag aan dag haar gangen na, en verkreeg de overtuiging, dat zij bijna dagelijks geheime bijeenkomsten met den onbekende had, en dat deze zich op eenigen afstand van het slot in de hut eens kolenbranders ophield.

‘Weinige dagen na mijn ontdekking, kwam de Heer van Walcourt, als of zijn kwade Engel hem gedreven had, onverwachts op het Slot terug. Ik ontdekte hem wat er gebeurd was: hij liet nasporingen doen - en wij betrapten de beide jonge gelieven in een boschje, op het oogenblik, dat zij een teeder afscheid van elkander namen. De onbekende verwijderde zich zonder ons gezien te hebben: en terwijl Heer Otto zijn echtgenoot naderde, en zijn dolk boven haar ophief, snelde ik, niet minder woedend dan mijn Heer, het boschpad op, en den gehaten vreemdeling na. Het pad voerde langs eenige leemputten: daar haalde ik hem in: en zonder hem den tijd te geven zich te weer te stellen, joeg ik hem het zwaard door het lijf. Hij viel, en zag mij aan: ‘Wat heb ik u gedaan,’ vroeg hij met eene flauwe stem: ‘dat gij mij dus behandelt?’ - ‘Wat gij gedaan hebt?’ zeide ik: ‘hebt gij de Vrouwe van Walcourt niet bemind?’ - Daarop wierp hij mij een blik toe, zoo weemoedig, dat ik hem nooit had kunnen vergeten: ja, 't is mij, of ik hem nog in dit oogenblik op mij gevestigd zie: ‘ongelukkige!’ zeide hij: ‘ik ben haar broeder, haar verbannen broeder - wien zij in 't geheim met haar weldaden ondersteunde.... ik zal die niet meer behoeven.’ Met deze woorden sloot hij de oogen en was dood. Radeloos bleef ik turen op die bleeke geaatstrekken, wier gelijkenis met die van Emma onmiskenbaar was en nu kwam het mij op eens voor den geest,

hoe ik wel meer gehoord had, dat zij een broeder had, die haar vader in zijn ballingschap had moeten volgen, en na diens dood vergeefs gepoogd had, de vrijheid weder te erlangen om in zijn vaderland terug te keeren; want de Heer van Walcourt, in stede van zijn voorspraak te zijn, had hem bestendig tegengewerkt, uit vrees, dat Teylingen, indien hij ooit terugkeerde, de goederen mocht opvorderen, welke Walcourt door zijn huwelijk met Emma had verkregen.

‘Eindelijk kon ik den aanblik van het doode lichaam niet langer verdragen: ik wierp het in eene der kuilen, en vluchtte ver vandaar naar mijn naastbestaanden in Vlaanderen. Daar vernam ik den dood der Vrouwe van Walcourt: deze tijding deed mij in een volslagen krankzinnigheid vervallen, van welke ik naauwlijks begon te herstellen, toen de mare van het Gods-oordeel, dat in den Haag gehouden zoû worden, tot mij kwam. Dadelijk besloot ik, mij op reis te begeven, om dat gevecht te voorkomen: en zonder mijn ongeval van gister-avond, ware ik tijdig genoeg in den Haag geweest. Daarom, haast u, goede lieden! haast u naar den Haag, en meld den Grave, wat gij van mij gehoord hebt, opdat ik gerust moge sterven.’

‘Voorwaar!’ zeide de Notaris: ‘dat is een gansche geschiedenis, die gij ons daar verteld hebt; en ik hoop, dat gij zult in 't leven blijven om er de waarheid van te bevestigen; daar wij anders licht kans zouden hebben om als logenachtige getuigen te worden behandeld.’

‘Ja! gaat en haast u, goede lieden!’ zeide de Priester: ‘en gij, mijn zoon! overleg bij u zelve, welke zonden uw gemoed nog mochten bezwaren, opdat gij de vrijspraak daarvan door mijnen mond erlangen moogt.’

Maar de helderheid van geest en de bedaardheid, welke

men bij Burckhardt gedurende zijn verhaal had opgemerkt, waren wederom geweken, en hadden plaats gemaakt voor die zelfde woeste oplopendheid, welke hem den vorigen avond eigen scheen. Zijn gelaatstrekken hernamen hun afzichtelijke uitdrukking: met woedende blikken wendde hij zich tot den Notaris, en voer in de heftigste bewoordingen en met de gruwzaamste vloeken tegen hem uit, hem zijn traagheid verwijtende, in het volbrengen der hem opgedragen zending. Meester Jan haalde de schouders op, en, den waard ter zijde trekkende, vroeg hij dezen of er nog een vervoermiddel te bekomen zoû wezen, waarmede men eenigszins spoedig den Haag zoû kunnen bereiken.

‘Bij Sint-Japik!’ zeide de waard, zijn kapje verlegen heen en weder schuivende: ‘daar zal wel geen kans meer op zijn: of ik moest den ouden os voor de mestkar zetten, 't geen ons echter niet veel gauwer zoû doen vorderen, dan of wij te voet gingen; want alle paarden uit de buurt zijn in beslag genomen, om de menschen naar het Gods-oordeel te brengen. Maar wij hebben beiden nog goede beenen: en als wij wat aanstappen, zullen wij er nog wel bijtijds kunnen komen. Ik vlei mij toch, dat wij wel eenige vergoeding voor de moeite zullen erlangen.’

‘Hm! Hm!’ zeide de Notaris, met den zonderlingen lach, die hem eigen was; ‘dat zal nog te bezien staan: - maar in allen gevalle, wij moeten doen wat wij kunnen. Maak u dus terstond vaardig, en wij gaan op weg.’

De goede Thomas was dadelijk gereed, en, zonder zich te storen aan de klaagliederen zijner vrouw en dochter, die niet bijster in hun schik waren, dat hij ze alleen liet met een stervende, om misschien in den Haag stank voor dank te bekomen, trok hij zijn beste overkleed aan,

zette zijn zondagschen kaproen op 't hoofd, en begaf zich met den Notaris op weg, zonder dat hun vertrek de opmerkzaamheid scheen te trekken van Burckhardt, wien zij nog van den weg bestendig zijn vloeken en verwenschingen hoorden uitbraken.

V. Het gods-oordeel.

De afstand tusschen Delft en den Haag was in die dagen voor voetgangers niet grooter noch kleiner dan heden, en hing machtig veel af van de meerdere of mindere snelheid, waarmede men voortwandelde. Nu behoorden noch de Notaris, noch Thomas, in weêrwil van hetgeen deze omtrent de deugd hunner beenen gezegd had, tot de hardloopers: daar de jaren van den eerstgemelde en de zwaarlijvigheid van den goeden waard hen verhinderden een meer dan zeer gewonen stap te houden. Er waren alzoo reeds bijna anderhalf uur verlopen, toen zij het Grafelijk Hof in 't gezicht kregen: en te gelijk trof het klaroengeschal hun ooren, en kondigde hun aan, dat de voorbereidende ceremoniën reeds een aanvang hadden genomen.

‘Daar beginnen zij al,’ zeide de waard: ‘wij zullen ons dienen te haasten.’

‘Hm! hm!’ antwoordde de Notaris, terwijl hij een oogenblik stilstond om op adem te komen: ‘dat gaat zoo

spoedig niet in zijn werk. Eerst moeten zij nog beëdigd worden - en al die formulieren en plechtigheden zullen hen nog wel een goed half uur ophouden. Kluchtig genoeg! daar zweren nu beiden, dat zij een goede zaak voorhebben: en geen van beiden weet het fijne van de mis. - Mids wij nu slechts bij den Graaf worden toegelaten.'

Zij vervolgden hun weg, en niet lang duurde het, of zij zagen het vlek, en weldra de opeengepakte en bij elkander nederzittende scharen, voor zich. Het bleek hun echter spoedig, dat elke poging om door die dichte massaas te dringen, vruchteloos beproefd zoû worden: en reeds kwamen er dienaars op hen af, met de bedreiging, dat, ingeval zij niet spoedig op hun achterdeelen gingen zitten, het slecht met hen zoû afloopen.

'Wij moeten den Graaf spreken,' riepen onze vermoeide wandelaars, terwijl zich de Notaris het zweet van het voorhoofd veegde, en de waard zijn kaproen rechtzette.

'Den Stokbewaarder zult gij spreken, indien gij niet spoedig zitten gaat of u vanhier pakt,' zeide de dienaar, zijn roede opheffende, en hen daarmede dreigende, zoodat zij van schrik terugdeinsden. Maar op dat oogenblik kwam Aris Pauwelszoon, die in de achterste rij der toekijkers gezeten, en de stem zijner vrienden gehoord had, naar hen toegeschoten.

'Wie drommel verwachtte u hier,' zeide hij, zich met hen op eenigen afstand verwijderende; 'komt gij nu nog met hoop om iets te zien? en ik, die hier al voor vier uren ben aangekomen, heb nog niets anders in het oog kunnen krijgen dan de pluimen der Wapenkoningen.'

'Wij moeten den Graaf spreken,' zeide Meester Jan, terwijl hij hem in weinige woorden op de hoogte van de zaak bracht.

‘Moeilijk genoeg,’ zeide Aris: ‘maar toch niet onmogelijk: wij moeten naar het Hof gaan, en ons daar aanmelden. Laat men ons in, dan kunnen wij tusschen de wachters een vrijen doortocht vinden naar 's Graven stellaadje.’

Die raad werd goedgekeurd, en door onze drie vrienden onmiddellijk in 't werk gesteld. Juist zoo als zij zich aan de Hofpoort aanmeldden, kwam hun iemand in het zweet zijns aanschijns achterop geloopt, dien zij voor Krijn den Barbier herkenden.

‘Onze maat is dood,’ zeide deze, zoodra hij bij hen stond: ‘hij heeft mij om mijn loon gebracht, en de Priester is onverrichter zake kunnen aftrekken.’

‘Erg genoeg!’ zeide de Notaris: ‘indien men ons thans slechts geloof wil geven; - maar 't ga hoe 't ga, wij zijn te ver gekomen om terug te keeren.’

Met-een meldden zij zich bij den dorpelwachter aan: en hoewel deze in den beginne eenige zwaarigheid maakte, dorst hij, toen zij hem verklaarden, dat zij den Graaf ophelderingen brachten aangaande den twist waarover de kamp was aangelegd, hun den doorgang niet weigeren. Hij gaf hen aan een hofbediende over, die hen nu, door de dubbele rij van wapenknechten heen, naar het Tornadoiveld geleidde. Eindelijk kregen zij de kampplaats in het gezicht, en Thomas herkende den Heer van Walcourt, die over 's Graven stellaadje, in de trotsche houding eens overwinnaars, zijn paard, hetwelk hij weder bestegen had, op en neder deed huppelen; terwijl de Herauten het lijk van den Jonker van de Merwede bij de beenen over de omheining uit het Krijt sleepten: en de staffieren het stuksgewijze van zijn wapenrusting ontdeden, waarvan zij de brokken verachtelijk rechts en links achter zich heen smeten: en de Wapenkoningen de kampplaats op en neder

draafden, al roepende met luider stemme: ‘Dit is het Gods-oordeel!’

‘En daar valt geen beroep van,’ zeide de Notaris tegen zijn gezellen: ‘wij kunnen weder naar Delft keeren.’

III. Een vergadering der Staten van Holland.

Nimmer is wellicht eenig land ter waereld uit een meer benaauwdten toestand op een meer wonderbare wijze gered geworden, dan het onze ten jare 1672. Zeker was de kampstrijd tegen Spanje bloediger en langduriger geweest: zeker waren er ook toen, vooral in de eerste jaren der worsteling, tijdstippen geweest, waarop men aan het behoud der verworven onafhankelijkheid meende te moeten wanhopen; maar toen ten minste bestond bij de ingezetenen de sterke prikkel van godsdienst en vrijheidszucht, die hen ten strijd opwekte: er was kloekheid en beleid bij de Veldoversten: er was ijver en wakkerheid bij de Regenten: en bij dat alles, er was een *eminent* Hoofd, een aanvoerder, een Willem van Oranje, op wien men vertrouwde en wiens leiding men volgde. - Maar in 1672 niets van dat alles: - Ook nu was de vijand in 't hart van 't land, met talrijker macht dan Spanje hier ooit had heengevoerd; met legerhoofden als Condé, Turenne, Luxemburg, mannen, die wel tegen Alva, d'Avila, of Verdugo konden opwegen: drie der Zeven Gewesten waren reeds geheel, het vierde grootendeels veroverd: en wat vond men de-

zerzijds om den aanval te weêrstaan? Burgers, het strijden sedert lang ontwend: een zwak en ongeoeffend leger; bijna niet één bekwaam bevelhebber: geene stad, geene vesting zelfs in staat van tegenweer: gebrek aan geld en krijgsbehoefden: wederom, ja, een Willem van Oranje aan 't hoofd des legers geplaatst, maar, ten gevolge van de kleingeestige jaloezy der Staten, niet bekleed met het gezag, dat hem noodig was om in zijn betrekking van wezentlijke dienst te zijn: - en, wat nog het ergste was in deze omstandigheden, overal moedeloosheid, wantrouwen, verraad: zoodat, naar de uitdrukking van een tijdgenoot, de Regeering *radeloos*, het volk *redeloos*, het Land *reddeloos* was. - Alleen op zee kon men zeggen, dat de Staat nog voortleefde: daar had 's Lands vloot onder De Ruijter met goed gevolg de vereenigde macht van Frankrijk en Groot-Brittanje weêrstaan; maar het was te voorzien, dat, wanneer eens ook Holland voor de wapenen des Franschen overweldigers had moeten bukken, de vloot, van toevoer of voorraad ontbloot, allen verderen kamp zoû moeten opgeven, en wellicht geen ander toevluchtsoord meer vinden, dan de reede der Afrikaansche of West-Indische bezittingen.

Door welk wonder werd onze Staat voor een schijnbaar onvermijdelijken ondergang bewaard? - Hoe gebeurde het, dat, als door een tooverslag: wakkerheid moedeloosheid verving, dat het vertrouwen terugkeerde, dat lafheid en verraad onschadelijk gemaakt werden? Wie waren, in de hand van den Opperbestuurder onzer lotgevallen, de werktuigen, door welke die ommekeer werd te-weeg-gebracht? - De Geschiedenis antwoordt: Ons Vaderland had in de eerste plaats, en voornamelijk, zijn behoud te danken aan de kloekheid en het doorzicht der toenmalige Regenten van Amsterdam.

Merkwaardig vooral was die wakkere houding, omdat zij in schijn zoo geheel strijdig was met de politieke beginsels, welke de Regeering van Amsterdam vroeger had aangekleefd, en omdat zij voor hem, die, bij 't lezen der Geschiedenis, alleen op de handelingen der personen, en niet op de geheime drijfveêren let, iets zeer verrassends, iets bevreemdends heeft. Wel waardig daarom uit een dubbel oogpunt is het, die houding van Amsterdam nader gade te slaan en in het rechte licht te plaatsen. Doch toen ik mij daartoe opgewekt gevoelde, begreep ik, beter dan door een droog en koud vertoog, mijn doel te zullen bereiken, wanneer ik de personen zelve opvoerde, zoo als ik onderstel, dat zij hebben kunnen spreken en handelen; alleen daar, waar de duidelijkheid het vorderde, het een en ander tot toelichting bij brengende. Te dien einde kwam mij niets geschikter voor, dan om u, waarde lezer! binnen te leiden in de Vergadering der Staten van Holland op het Binnenhof te 's Gravenhage, en u tegenwoordig te doen zijn bij de voornaamste debatten, welke aldaar hebben plaats gehad in het tijdvak van 25 Juni tot 8 Juli. Ik vlei mij, dat zij u niet te erg vervelen zullen: gij toch leest wel de debatten, die heden ten dage in de Kamer gehouden worden, over punten van vrij wat minder belang.

Alleen moet ik u waarschuwen tegen een teleurstelling. Gij hebt geene cierlijke redevoeringen te verwachten. De zittingen der Staten waren niet openbaar, en de adviezen werden niet door den druk gemeen gemaakt. Geen der Leden behoefde dus - gelijk thans misschien wel eens geschiedt - zijn welsprekendheid te luchten alleen ten gevalle van het publiek, en wijdluftige betoogen te houden, welke anders wellicht in de pen waren gebleven. Bovendien vertegenwoordigden de Afgevaardigden

van dien tijd niet, gelijk heden, het geheele volk van Nederland, en dus eigenlijk niemand: zij waren eenvoudig lasthebbers, in de Staten-Generaal van eene der Zeven Provinciën, in de Provinciale Staten van eene der stemhebbende Steden. Zij brachten dus niet zoozeer hun eigen gevoelen uit als dat hunner lastgevers, en wanneer men slechts een last overbrengt, legt men zich natuurlijk niet zoozeer op welsprekendheid en rhetorische figuren toe, als wanneer men zijn eigen denkbeelden ingang poogt te doen vinden.

Alvorens wij onze personaadjen opvoeren, dienen wij het tooneel te beschrijven, waarop de handeling voorvalt.

De vergaderzaal van H.E.G.M. is ruim 60 voet lang, 54½ breed: het gewelf is prachtig beschilderd: voortreffelijk tapijtwerk verciert de wanden: ten oosten en ten westen staan marmere schoorsteenen, met zwaar snij- en loofwerk en bovendien met schilderijen van Lievenz en Hanneman pronkende. Vijf groote ramen verschaffen het uitzicht op den Vijver en Vijverberg. In het midden van de zaal is een ruim vierkant parket, 29 voet lang en 28 breed, rondom met een sierlijke balustrade omgeven. Binnen dit parket nu houden de Edelen en de Afgevaardigden der achttien stemhebbende Steden hunne zittingen. In 't midden staat een lange tafel, waar aan de stoelen voor de Ridderschap: aan het smalle einde dier tafel, tegenover den west-schoorsteen, is de stoel voor den Raadpensionaris: de plaats, door De Witt negentien jaar bekleed, doch waar men heden hem vruchteloos zal zoeken. Juist in deze netelige omstandigheden heeft een noodlottige gebeurtenis hem van het staatstooneel verwijderd en de Vergadering van zijne leiding en voorlichting beroofd. Vijf dagen te voren uit

de Vergadering komende, is hij op de publieke straat door vier dolzinnigen aangevallen en gekwetst: en zijn wonden, ofschoon niet gevaarlijk, beletten hem voor alsnog zijne kamer te verlaten.

Aan de noordzijde van het parket loopt een tafel langs de balustrade, achter welke tafel de Afgevaardigden van Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden en den Briel hunne zitplaatsen hebben; ten oosten, achter den stoel van den Raadpensionaris, staan drie tafels, trapswijze achter elkander oplopende: de benedenste is voor Amsterdam, de middelste voor Gouda en Rotterdam, de hoogste voor Gorcum, Schiedam en Schoonhoven bestemd. Voor de tafel der Amsterdamsche Afgevaardigden staan stoelen voor de Gekommitteerde Raden, wanneer deze de zittingen verkiezen bij te wonen, in welke zij echter geen stem hebben. Ten zuiden zitten, langs de balustrade, de Afgevaardigden van Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Edam, Monnikendam, Medemblik en Purmerend. Van afstand tot afstand heeft elke tafel een uitspringend blad, aan 't welk de Pensionaris van iedere Stad tegen-over zijn mede-gekommitteerden zitting neemt. Aan weêrszijden van den schoorsteen ten westen zijn de gestoelten der Sekretarissen, doch buiten het parket: want het zoû gekwetste majesteit zijn, hen, de bloote uitvoerders der bevelen van H.E.G.M., toe te laten binnen dat verblijf der gewestelijke Soevereiniteit.

Het is Zaterdag, 25 Junij: - een zoele zomerachtige middag. Reeds een half uur voor den aanvang der zitting zijn onderscheidene Afgevaardigden de zaal binnengetreden en vormen hier en daar groepen, waar zij zich over de aangelegenheden van den dag onderhouden. Op de gelaatstrekken der meesten is neêrslachtingheid, op die van allen bezorgdheid te lezen. Het is echter niet

bij elk hunner de schrik voor Fransche overmacht, welke die bezorgdheid verwekt: met beschaming voor onze landgenooten erkennen wij het, er zijn, ook in die hooge Vergadering, eerlooze verraders, die in soldij van Frankrijk staan en, voor het hun toegetelde goud en de beloofde titels of waardigheden, hun geweten, de geheimen van den Staat en de onafhankelijkheid der Zeven Gewesten aan Lodewijk XIV verkocht hebben. Ook van de zoodanigen zullen wij er eenen sprekend moeten invoeren; maar wij zullen voor 't minst zijn naam verbloemen en niet vermelden welke Stad hij vertegenwoordigt. Helaas! het zoû te gemakkelijk zijn, uit bekende namen er eenen voor hem te vinden.

Talrijk ook is het getal van hen, die 't zij uit laffe vrees, 't zij omdat zij werkelijk geene andere uitkomst meer zien, slechts verlangen, dat er op de eene of andere wijze een einde aan 's lands droevigen toestand gemaakt worde, en dat men zich aan de voorwaarden, die de vijand zal opleggen, hoe bezwarend en vernederend ook, onderwerpe. - De minderheid, eindelijk, is van oordeel, dat tegenstand nog iets zal kunnen baten, en dat men nog niet aan 's Lands behoud behoeft te wanhopen. Die minderheid, hoe gering, is nog in twee deelen gesplitst: het eene, uit twee of drie personen samengesteld, ijverige aanhangers van den Prins, en alzoo, uit gehechtheid aan het Huis van Oranje, alle onderwerping aan Frankrijk, zoowel als aan de partij van De Witt, verafschuwende: - het andere uit de zoodanigen bestaande, die, ofschoon oorspronkelijke tegenstanders van het Stadhoudelijk Bestuur, echter beseffen, dat het tegenwoordige oogenblik zoowel wijziging der binnenlandsche staatkunde, als volharding in het bestrijden van den vijand vereischt.

Wij zullen de onderscheidene partijen beter leeren kennen, wanneer wij een dier groepen naderen en de gehouden gesprekken afluisteren.

Die man ginds, die door de deftigheid, welke in zijn bewegingen heerscht, de kleinheid van zijn postuur doet vergeten, is de Pensionaris Burgerdijk, van Leyden. Een aantal Leden is om hem heen gedrongen: en geen wonder: de maar is zoo even aangekomen, dat de Markies van Rochefort, voor wien Naarden de poorten reeds zonder tegenweer geöpend had, den vorigen dag ook Utrecht is binnenge trokken, ja, dat Woerden en Oudewater hun poorten voor hem hebben ontsloten.

‘Drie steden van Holland in 's vijands macht!’ zegt, met een schijnbaar bedrukt gelaat, de Heer Van Espenblad, een van hen, in wier ooren die tijding welkom klinkt: ‘Rochefort te Utrecht, en zijn leger weldra voor de wallen van Leyden! Wat zal ons overblijven dan onderwerping?’

‘Ook Leyden!’ herhaalt Boschveld, een der Gekommitteerde Raden, een warm voorstander der Stadhoudelijke Regeering: ‘hm! zoo spoedig niet. Z.H. is niet vergeefs in Bodegrave: en het omgelegen land kan onder water gezet worden. Er is niets, waar de Franschen zoo bang voor zijn, als voor verdrinken.’

‘Dat hebben zij aan het Tolh uis niet bewezen,’ antwoordt Van Espenblad: ‘toen zij den Rijn zijn overgezwommen onder 't kanon van Würtz.’

‘Dat kanon heeft spoedig gezwegen,’ hervat Boschveld: daar had de verrader Montbas voor gezorgd, die de ammunitie had zoek gemaakt: en, wat het overzwemmen betreft, met een goeden wegwijzer was de zwaarigheid niet groot.’

‘Nu! wat wegwijzers betreft, die zullen ook hier niet

ontbreken,' merkt de Amsterdamsche Pensionaris Hop aan, met een zijdelingschen blik op Van Espenblad.

'Wat wil men doen zonder leger?' hervat deze: 'en dan, als wij zelve alle onze bezittingen opofferen, door ze te doen overstroomen, wat blijft er dan over, waar wij voor vechten zullen?'

'Van bezittingen gesproken,' klinkt plotseling een stem achter hem: 'ik wensch u geluk, mijn Heer Van Espenblad! ik hoor, dat uw lusthuis te Maarsen geheel vrij gebleven is van overlast en schade, ja zelfs van inkwartiering: en zulks op uitdrukkelijken last van den Hertog van Luxemburg.'

Hij, die aldus sprak, was een man van middelbaren leeftijd en van een indrukwekkend voorkomen. Zijn breed voorhoofd, de lange, aan de punt eenigszins voorovergebogen neus, de gunstige uitdrukking der levendige oogen, en de fijne glimlach, die om den mond zweefde, kondigden den scherpzinnigen Staatsman aan, gewoon aan hoven te verkeereren. En toch, datzelfde gelaat werd bijwijlen beneveld door een waas van zwaarmoedigheid, uit een bijzondere soort van dweepzucht gesproten, die men verre verwijderd zoû oordeelen van een anders zoo helder verstand. Die man, in 't kort, was niemand anders dan de beroemde Koenraad van Beuningen, die Amsterdam reeds zoo vaak ter Staatsvergadering, en den Staat als Gezant aan zoovele Hoven gediend had.

Van Espenblad gevoelde den zet in zijn volle bitterheid; doch, zich goed houdende, antwoordde hij, op onverschilligen toon:

'Het schijnt mij toe, dat UwEdele beter onderricht is van hetgeen mijn arm landhuis betreft, dan ik zelf.'

En toen, een wending aan het gesprek wenschende te geven, boog hij zich tegen een tachtigjarigen grijsaard, die met Van Beuningen gekomen was.

‘Het verheugt mij, u hier te zien, Dr. Tulp! hebt gij waarlijk kunnen besluiten, uw patiënten in Amsterdam te verlaten?’

‘De Staat is tegenwoordig de ergste patiënt, dien ik heb,’ antwoordde de beroemde Geneesheer en Burgemeester, wiens afbeeldsel ons door Rembrandt bewaard is.

‘Jammer, dat de Staat niet tot de lijders behoort, die een heilkundige, als UEd., met het mes genezen kan,’ hernam Van Espenblad.

‘Eilieve, waarom niet?’ vroeg Tulp: ‘er is altijd nog hoop, de gezonde deelen te bewaren, wanneer men de aangestokene en bedorvene op zijn tijd weet weg te snijden.’

‘Hm, ja! zeer juist,’ zeide Van Espenblad, terwijl hij een geweldige dosis Spaansche snuif nam uit een sierlijke gouden doos: ‘kan ik u dienen?’

‘Een fraaie doos, mijn Heer Van Espenblad!’ zeide Van Beuningen: ‘volkomen het evenbeeld van die, waarvan zich de Ambassadeur d'Estrades placht te bedienen.’

‘Vindt gij?’ vroeg Van Espenblad, een weinig verlegen: ‘t is waar, ik heb den Heer Ambassadeur indertijd verzocht mij een dergelijke uit Parijs te ontbieden.’

‘Wel, waarom niet?’ hernam de onbarmhartige Van Beuningen: *‘les petits présents entretiennent l'amitié.’*

‘Ik heb de doos eerlijk betaald,’ zeide Van Espenblad, zich wrevelig verwijderende.

‘Met uw eer,’ mompelde Boschveld hem half-luid achterna, en begaf zich naar een andere groep, waar de Afgevaardigde Pesser zich deerlijk beklaagde over de oproerigheid, die zich in zijne stad, Rotterdam, vertoonde.

‘En wat willen zij?’ vroeg een der aanwezigen.

‘Zij varen uit tegen mij, tegen Vroezen, tegen Van der Aa, tegen De Groot: zij begeeren de verheffing van den Prins tot Stadhouder.’

‘Zoû het werkelijk waar zijn?’ vroeg Foreest, van Alkmaar, ‘dat de Prins reeds als zoodanig l.l. Dinsdag te Veere is uitgeroepen?’

‘En gisteren te Bommel,’ zeide Boschveld, zich de handen wrijvende: ‘ik heb heden-morgen de tijding bij Mevrouw de Princes weduwe, te Honselaarsdijk, vernomen.’

‘Treurig, treurig!’ zeide Pesser, ‘en dat in deze oogenblikken! Dat zal immers enkeld strekken om den Koning nog meer te verbitteren.’

‘Men moet korte metten maken met die muitelingen,’ zeide Van Espenblad, die weêr in den kring gesloopen was: ‘de Heer De Groot is ook van die meening, en alle verstandige lieden.’

‘Gij spreekt er gemakkelijk over,’ zeide Pesser: ‘maar 't is eer gezegd dan gedaan.’

‘Bah!’ zeide Van Espenblad: ‘met een half vendel stadssoldaten of burgers doet men al dat graauw verstuiven; en zoo niet, men heeft er slechts eenmaal onder te schieten.’

‘Ja, maar dan moet men eerst soldaten hebben,’ hernam Pesser: ‘en wat de burgers betreft, die zijn 't juist, die 't oproer maken. 't Is hier niet het kanalje, dat zich 't oproerigst toont: het zijn de gilden en de hopluû: - dat is, wat De Groot ook maar niet begrijpen wil; maar waar hij toch blijft?’

‘Hij zal 't parool zijn gaan halen bij den Heer De Witt,’ zeide Boschveld, meesmuilende.

‘Weet gij ook hoe onze Raadpensionaris het maakt vandaag?’ vroeg Van der Tocht, van Gouda.

‘Dezen middag ben ik even aan zijn huis geweest,’ antwoordde de Amsterdamsche Burgemeester Gillis Valckenier, een van de Gekommitteerde Raden: ‘de boodschap was, dat de wonden goed stonden.’

‘De wonden!’ herhaalde Boschveld, het hoofd ongeloovig schuddende en met een boozen glimlach.

‘Gelooft gij er dan niet aan?’ vroeg Pesser, wrevelig.

‘Let wel!’ hernam Boschveld: ‘ik ben de man niet, die het zegt; maar er zijn lieden, die beweren, goed onderricht te zijn, en die vasthouden, dat de Raadpensionaris, gelijk weleer Achilles en Roeland, onkwetsbaar is; niet door eenige tooverij of dompeling in den Styx, maar omdat hij, op het voorbeeld van Olivier Cromwell en Signor Mazarini, een gemalieden borstrok onder 't kleed zoû dragen...’

‘Kwaadaardige uitstrooisels van zijn vijanden,’ zeide Valckenier.

‘...en dat die zoogenaamde wonden,’ vervolgde Boschveld, zonder acht te geven op de woorden van zijn ambtgenoot, ‘hem in dit tijdsgewricht zeer goed te stade zouden komen, om zich buiten de zaken te houden en alle verantwoordelijkheid van zich af te schuiven.’

‘Wel waarom niet?’ bromde Pesser: ‘zeg maar liever ronduit, dat de Raadpensionaris zelf den jongen Van de Graef heeft omgekocht om hem te vermoorden.’

‘Is het waar?’ vroeg Hop, naderbij komende, ‘dat men dien armen knaap ter dood zal brengen.’

‘Moest men hem dan genade schenken?’ vroeg Van Espenblad: ‘een sluipmoord!’

‘Wie keurt de daad goed?’ hervatte Hop: ‘maar de aanslag is, Goddank, mislukt: er heeft slechts lichte verwonding plaats gehad: opgewondenheid, door wijn en verkeerde gesprekken te-weeg-gebracht, heeft een naauw volwassen jongeling, van een anders onbesproken gedrag, tot het feit gebracht: en, ofschoon ik zeer billijk keure, dat men hem ter dood *veroordeele*, zoo geloof ik, dat het goede staatkunde ware, genade voor recht te laten gaan

en hem niet ter dood te *brenghen*. Gestrengheid zoû thans een slechte uitwerking doen, en waarlijk, de Heer De Witt behoeft het getal zijner vijanden niet te vermeerderen.’

‘Alleen door kracht te toonen, kan men de menigte tot zwijgen brengen,’ zeide Van der Tocht.

Hop haalde de schouders op en zeide tegen Valckenier, met wien hij zich verwijderde: - ‘die lieden spreken van kracht te toonen, terwijl zij op het punt staan, het zwakste en lafhartigste besluit te nemen, en zich aan Frankrijk te onderwerpen.... maar ziedaar eindelijk den lang verwachten De Groot.’

Hij, van wien thans gesproken werd, de zoon van den beroemden Hugo, de man, aan wien de harde behandeling, zijn grooten vader hier te lande aangedaan, door De Witt op allerlei wijze vergoed was, die het ambt van Pensionaris, eerst te Amsterdam, daarna te Rotterdam bekleed had, later tot Ambassadeur aan 't hof van Frankrijk benoemd, en thans door de Staten-Generaal met een bijzondere zending aan Lodewijk XIV was belast geworden, Pieter de Groot trad de Vergaderzaal binnen, vergezeld door den Pensionaris Vivien van Dordrecht en een paar andere Afgevaardigden. De gissing van Boschveld was niet geheel onjuist geweest. Zij kwamen van De Witt, voor wiens ziekbed zij een soort van voorbereidende vergadering gehouden hadden. En in de daad, de Raadpensionaris had zich gelukgewenscht, dat de wonden, die hij wel degelijk ontvangen had, hem aan zijn kamer boeiden, en dat, tot de schijnbaar onvermijdelijke vernedering van zijn vaderland voor 't minst niet onder zijn voorzitterschap besloten zoû worden.

Dadelijk stroomden de Afgevaardigden in menigte naar De Groot toe, die zich langzaam - want hij was kwalijk

ter gang - naar 't midden der kamer begaf: - allen verlangende te hooren, wat er te hopen of te vreezen viel. De Groot was druk aan 't redeneeren, toen hij toevallig de levendige oogen van Van Beuningen op zich gevestigd zag. De blik van den jongeren, maar in 't vak meer doorkneeden en meer gelukkigen staatsman, bracht De Groot altijd min of meer van zijn stuk. Hij maakte een stijve buiging, welke Van Beuningen hoffelijk beantwoordde, daarbij voegende:

‘Welkom weder hier uit het hol van den leeuw. Ik hoop, dat gij iets goeds brengt in deze bange tijden.’

De Groot had geenszins het vlugge vernuft van Van Beuningen; maar hij was toch ook niet misdeeld van gevatheid en hij antwoordde, met dat accent, hetwelk hij als knaap in den vreemde aangeleerd en zich, ondanks zijn langdurig verblijf in Holland, nooit geheel had kunnen afwennen:

‘Ik durf niet bepaald hetzelfde zeggen, wat gij eens aan de Fransche hofjonkers toevoegdet, toen zij over de duurte hunner krijgssuïtrustingen klaagden:

Tranquillisezvous, Messieurs, je porte la paix pour vous en poche; maar toch! ik vlei mij, dat de vruchten, die ik breng, niet geheel onwelkom zullen zijn.’

‘Inderdaad!’ zeide Van Beuningen: ‘men had mij verhaald, dat UEd. eigenlijk zonder antwoord terugkwam, en dat vond ik, voor mij, het beste. Nu, wij zullen hooren wat het geeft.’

De hamer van den Voorzitter, welken post Vivien, als Pensionaris van Dordrecht, de oudste der stemhebbende Steden, in de afwezigheid van zijn neef De Witt bekleedde, had inmiddels de leden reeds naar hun plaatsen geroepen. Spoedig hadden alle bijzondere gesprekken opgehouden: het appèl nominaal had plaats: het gebed

werd gelezen: en de diepe stilte, welke gedurende die lezing bestaan had, bleef nog een geruimen tijd voortduren.

Na de resumtie der notulen, welke niets merkwaardigs opleverde, stelde Vivien voor, dat al wat verder aan de orde wezen mocht, uitgesteld worden en men dadelijk over zoû gaan tot de gewichtige vraag van het oogenblik. Dit werd algemeen goedgekeurd, en nu gaf Vivien het woord aan De Groot, om verslag te doen van zijn zending.

Deze, opgerezen zijnde, verhaalde, hoe hij met de Heeren Van Gend en Van Odijk op reis gegaan zijnde, den 20sten te Reenen was aangekomen, welke stad zij geheel van inwoners verlaten en in den treurigsten toestand hadden bevonden. Vandaar hadden de Afgevaardigden zich begeven naar 't huis te Keppel, waar zij eten en drinken, maar geen bed hadden kunnen bekomen. Hier waren op den 22sten de Fransche ministers Louvois en Pompone gekomen, die hun gevraagd hadden of zij gevolmachtigd waren om met Z.M. te handelen. Op hun antwoord, dat zij door de Staten-Generaal gezonden waren, om te vernemen wat de Koning begeerde en op welken voet hij met de Staten zoû willen overeenkomen, hadden de Fransche Ministers verklaard, niet met hen in onderhandeling te kunnen treden, zoolang zij niet van volmacht waren voorzien: hun voorts te kennen gevende dat al wat de Koning gewonnen had, het zijne was en vrijgekocht moest worden; dat men hem de oorlogskosten vergoeden, en zijn Bondgenooten te vrede stellen moest. Pompone had er bijgevoegd, dat alleen een spoedig besluit de Staten van het uiterste verderf zoû vrijwaren. Na dit vernomen te hebben, hadden de Afgevaardigden onderling goedgevonden, dat De Groot naar den Haag terug zoû keeren, ten einde de vereischte volmachten te verzoeken.

Een dof gemompel deed, zoodra De Groot had uitgesproken, zich aan verscheiden kanten hooren. De meeste leden hadden echter hun besluit reeds vooraf genomen en zwegen stil; terwijl Vivien alle ontijdige discussie afsneed, door dadelijk opnieuw het woord in dezer voege tot De Groot te richten:

‘Alvorens wij tot opineeren overgaan, zal ik den Heer De Groot, als best met den staat van zaken bekend, verzoeken, de Vergadering met zijn gevoelen te willen voorlichten.’

‘Dat gevoelen,’ zeide De Groot, ‘kan spoedig geüit worden. Men heeft hier slechts te kiezen, om *of* den Staat met wapenen te verdedigen, *of* zich, zoo goed men kan, met den Koning te verdragen. Wat het teerste punt betreft, ik voor mij beschouw allen verderen tegenweer als nutteloos, en alleen dienende om nog meer geld en menschenlevens te verspillen, en nog meer den Koning te verbitteren. Al wat ik op mijn reis vernomen heb, heeft mij de overtuiging verschaft, dat onze toestand hopeloos is. Het krijgsvolk bij de Nieuwerbrugge is gedeeltelijk verlopen, en de overgeblevenen zijn zoo flauwhartig, dat zij den post bij den eersten aanval verlaten zullen. Geene stad is in staat een beleg af te wachten. Binnen een paar dagen zal de Koning met het hoofdleger te Utrecht zijn: en reeds heeft hij zich van de wegen, die naar Amsterdam en Gouda leiden, doen onderrichten.’

‘Wat zeide ik?’ fluisterde Boschveld aan Valckenier in 't oor: ‘de wegwijzers zijn al gevonden.’

‘Hm!’ antwoordde zijn ambtgenoot: ‘den weg te kennen valt licht; maar om hem af te leggen kon nog bezwaar inhebben.’

‘Een verdrag,’ vervolgde De Groot, ‘kon wellicht

nog voordeel aanbrengen. Het is de politiek van Frankrijk niet, ons Gemeenebest geheel ten onder te brengen en daardoor de heerschappij over de zee, welke wij thans nog aan Engeland betwisten, in de handen van dien machtigen nabuur te brengen. Ik heb de overtuiging, dat Z.M. ons de regeering laten zal, mids men de door Z.M. genomen steden vrijkoope, en de grensvestingen in zijne handen stelle. Hoe meer men biedt, hoe meer men zal kunnen behouden; maar, welk besluit men neme, het zal met spoed moeten genomen worden. Het rekken der onderhandelingen zal tot niets leiden, dan om aan den Koning gelegenheid te geven, zijn veroveringen voort te zetten: en zoo zal er niets blijven, waarover eenig beding kan vallen.'

'Uw E.G.M. hebben het praeadvies van den Heer De Groot verstaan,' zeide Vivien: 'Ik zal thans het gevoelen der Vergadering innemen, en vraag al zoo in de eerste plaats dat van de Ridderschap.'

De aanwezige Ridderschap bestond te dezer gelegenheid alleen uit de Heeren van Duivenvoorde en van Maasdam, beide onbeteekenende, angstvallige grijsaards, en anders gewend, van De Witt te vernemen, hoe zij hunne stem moesten uitbrengen. De afwezigheid van den Raadpensionaris zoude hen deze reis machtig in de verlegenheid gebracht hebben, indien zij zelve een praeadvies hadden moeten uitbrengen. Gelukkig behoefden zij slechts in te stemmen met wat De Groot had gezegd, en, in eene rede, waarvan de eenigste verdienste was, dat zij op dien welluidenden, hoffelijken toon werd uitgesproken, welke den man van hooge geboorte kenmerkte, gaf Duivenvoorde te verstaan, dat men, naar het gevoelen der Edelen, den Koning, zoo mogelijk, genoeg moest geven, mids men de unie, de vrije godsdienst en de regeering behield.

‘De regeering!’ herhaalde Hop tegen Van Beuningen: ‘gij zult zien, dat de Vergadering alles zal opofferen, mids zij slechts op 't kussen blijve.’

‘Wel, *wij* verlangen ook op 't kussen te blijven,’ antwoordde Van Beuningen: ‘maar op die wijze zie ik er geen kans toe: en ik geef weinig om de regeering, als er niets meer te regeeren valt.’

‘En dat is nog al de Ridderschap, die zoo spreekt,’ zeide Boschveld, het hoofd naar de achter hem zittende Amsterdammers omwendende: ‘wel zegt het spreekwoord, dat een Renegaat erger is dan een Turk.’

Dordrecht, als de oudste Stad, moest thans zijn gevoelen uiten: het opineerde als de Edelen; doch begreep, dat men, staande de onderhandelingen, een wapenschorsing moest bedingen. Haarlem en Delft, die nu volgden, zeiden, geen middel tot verdediging te weten, en oordeelden, dat men alzoo zonder toestel last moest geven om te sluiten.

‘Ook onze stad is van dat gevoelen,’ zeide Burgerdijk, van Leyden sprekende: ‘beter een deel onzer vrijheid te behouden, dan die geheel te verliezen. Ja, wij achten het zelfs noodig, de Gevolmachtigden tot de handeling aan geene voorwaarden te verbinden, maar ter Generaliteit te bewerken, dat hun onbepaalde last gegeven worde.’

‘Onbepaalde last!’ riep Hop, wiens beurt het thans was, voor Amsterdam te spreken: ‘onbepaalde last om alle eischen in te willigen, om alle vernederingen te ondergaan, om ons, met andere woorden, op genade en ongenade over te geven! - En daartoe, tot het verklaren onzer eigen schande en moedeloosheid, begeert men, dat, dus onverwacht, zonder ruggespraak met onze Kommittenten, raauwelijk besloten worde! Dit kan, dit mag niet gebeuren. De Afgevaardigden van Amsterdam

zijn *niet* gemachtigd te stemmen over een zaak van zulk gewicht, waar het bestaan der Republiek van afhangt. Zij hebben een vordering en een verzoek op de Vergadering, zij *vorderen*, dat hier geen besluit genomen worde: aler zij gelegenheid hebben gehad, aan de Regeering hunner stad verslag te doen, en zij *verzoeken*, ja zij *bidden*, dat men in dien tusschentijd den moed niet geheel verlieze, het eenige, wat nog den Staat uit zijn benarden toestand redden kan.’

Fletsch en treurig stak bij deze mannelijke taal die van den Pensionaris van Gouda af. Deze Stad zoû afwachten, hoe de overige Leden stemden, ten einde, zoo mogelijk, tot eenparigheid van gevoelen te komen.

‘Wat ons betreft,’ zeide Pesser, voor Rotterdam sprekende, ‘ook wij stemmen in met de Heeren van Amsterdam, dat wij niet gemachtigd zijn op dit stuk te stemmen. Doch nu de nood dringt, de steden onvoorzien zijn en de toegangen aan de Nieuwerbrugge en Goejanverwellen-sluis niet te houden, gelooven wij, behoudens de ratifikatie onzer Stadsregeering, te kunnen toestemmen tot het verleenen der gevraagde lastgeving.’

Gorcum, Schiedam, Schoonhoven en den Briel verklaarden zich nagenoeg in gelijken zin en stemden met de Edelen. Nu kwam de beurt aan de Steden uit het Noorder kwartier. Alkmaar, welks Afgevaardigden niet vergeten hadden, hoe hunne stad de eerste was, die den Spanjaard afsloeg - en dat buitendien het verste van het oorlogstooneel verwijderd was - stemde als Amsterdam: ook Hoorn, waar een wakkere geest heerschte: - Enkhuizen wilde, als Gouda, een nadere rondvraag afwachten, om zich te verklaren. Doch Edam, Monnikendam, Medemblik en Purmerend, waar men, nu de vijand al de aan de Zuiderzee gelegen Geldersche en Over-

ijselsche steden vermeesterd had, voor een aanval van de zeezijde beducht was, stemden met de Edelen.

‘E.G.M. Heeren!’ zeide Vivien, nadat de rondvraag was afgeloopen: ‘in onze Vergadering mag geen besluit, over wat geringe zaak het loope, dan met eenparigheid genomen worden; hoeveel te meer in een zaak van zulk gewicht als ons heden bezig houdt. Ik vlei mij, dat, na al het gehoorde, de weinige Leden, die zich nog onthielden te stemmen, van gedachte zullen veranderen.’

‘Mij dunkt,’ zeide Duivenvoorde, ‘dat de meerderheid niet in haar wis verderf behoeft gesleept te worden, omdat enkele Leden een vertoon van kloekheid willen maken. Roekeloosheid is geen moed: en, zoolang men nog *iets* behouden kan, is het dwaasheid, *alles* in de waagschaal te stellen. De dissentiërende Leden dienen zich te voegen bij de meerderheid. De Ridderschap althans wil niet aansprakelijk wezen voor het nadeel, dat door dralen kan veroorzaakt worden.’

‘Gij hoort het, mijne Heeren van Amsterdam!’ zeide Vivien: ‘dat uwe Stad zich bij de meerderheid voege: en gewis zal niemand zich langer tegen het praeadvies verzetten. Nu is er nog middel, om de regeering en het bondgenootschap te behouden, die door tegenstand verloren raken.’

‘t Is ons onverschillig,’ zeide Haarlem, ‘of Amsterdam zich bij 't besluit voegt of niet. Wil het alleen de macht van Frankrijk trotseeren, wij hebben er vrede meê; doch het hou de de raadpleging niet nutteloos op, noch belette andere Steden voor zich zelve te zorgen.’

‘Neen gewis,’ zeide de Pensionaris van Delft; ‘wij zouden anders stemmen, zoo Amsterdam geheel Holland, of geheel Holland binnen Amsterdam besloten ware; doch de vijand is voor de poort. Reeds voor eenige dagen is

beraadslaagd of men geen volmacht verleen en zoû, en men had zich dus op een rondvraag, als die van heden, kunnen voorbereiden, en zorgen, van behoorlijken last te zijn voorzien. Amsterdam behoort zich bij de meerderheid te voegen, of althans het algemeen gevoelen niet te weêrstreven.’

‘Gij zult ons toch niet willen overstemmen,’ vroeg Van Beuningen, ‘en bij meerderheid een besluit doordrijven, dat slechts met eenparigheid mag genomen worden?’

‘Niet in gewone gevallen, en waar keus is,’ zeide Burgerdijk van Leyden: ‘maar nood breekt wet. Nog eenmaal heeft men, zonder Amsterdam en Gouda, een besluit genomen, namelijk dat, van de Grafelijkheid aan Prins Willem I op te dragen. Er is geen tijd om ruggespraak te houden: door langer te toeven zijn wij onherstelbaar verloren. Amsterdam moge in staat zijn, zich te verdedigen, het is rijkelijk van volk, van kriegsbehoefden, van geld voorzien; maar welke stad, behalve zij, heeft kruit, manschap of voorraad? Ik vertrouw, dat het geen onzer aan moed ontbreekt; maar wij willen niet te gronde gaan om Amsterdam te believen. Of zal Amsterdam ons tevens met zich zelf beschermen?’

‘Ja,’ zeide Van Beuningen: ‘dat zal het. Wij zelve, wij, Afgevaardigden van Amsterdam, durven u daarvan de verzekering geven. Wijs ons de gevaarlijkste posten, wij zullen zorgen, dat zij bezet worden. Amsterdam zal Holland niet in den nood verlaten. Wij hebben recht om te vertrouwen, dat de overige Leden ons het ongelijk niet zullen aandoen, van zich afzonderlijk met den vijand te verdragen; veelmin van zich, gelijk sommigen 't verlangen, op genade over te geven. Gij wilt geld aanbieden. Maar vanwaar zult gij genoeg bekomen, om den schraap-

zuchtigen Franschman te voldoen, wanneer Amsterdam zijn medewerking weigert en zijn beurzen sluit? Bij gebrek aan geld, zullen alzoo opofferingen van een erger natuur moeten gedaan worden; maar wanneer gij alles hebt weggegeven om Frankrijk te vrede te stellen, wat zal u dan overblijven, om, op zijne beurt, Engeland aan te bieden?’

Zoo uitte zich Amsterdam; doch die kloeke taal vond slechts doove ooren, daar de zaak bij de meerderheid reeds te voren beklonken scheen. De eene stad vóór, de andere na, voegde zich bij de Edelen: ja de meesten predikten de leer, dat, in een nood als dezen, elk voor zich moest zorgen. Alkmaar alleen bleef met heftigheid het voorstel bestrijden.

‘Men kan,’ zeide Foreest, ‘ons niet vergen te stemmen in een zaak van deze natuur. Of beseft gij niet, dat Frankrijk schatten van ons eischen zal. En hoe zult gij die in vorderen op een oogenblik, dat de gemeente zonder verdienste is, dat de handel stilstaat en geen landbouw op de verdrongen velden mogelijk is? Het oproer staat voor de deur: en dan is 't beter, met de wapenen in de hand een eerlijken dood van den vijand te ontvangen, dan door onze eigen burgers te worden om hals gebracht.’

Nadat de tweede omvraag geschied was en sommige Leden nog van beschouwingen gewisseld hadden, bij welke gelegenheid Leyden nogmaals op het nemen van een onmiddellijk besluit had aangedrongen, bekwam De Groot wederom het woord om dit laatste advies te ondersteunen.

‘Wij moesten,’ zeide hij, ‘mild met den Koning handelen: hem, in ruil van wat hij reeds veroverd heeft, Maastricht aanbieden en de steden in de Generaliteitslanden.’

‘Ook Breda?’ viel Hop in: ‘ook Grave? steden, waar

zijn Hoogheid Heer over is? Wij kunnen een ander mans goed toch niet wegschenken.’

‘Z.H. zal er, om 's Lands welzijn, in toestemmen,’ hernam De Groot: ‘voorts, is er geen geld voorhanden, men zal termijnen kunnen bepalen, waarin het gevorderde betaald zal worden, en wij Z.M. in de oorlogskosten te gemoet komen, mits zij de goedheid hebbe, de Unie in haar geheel en de Godsdienst vrij te laten.’

‘De goedheid van den Koning!’ riep Van Beuningen met bitterheid: ‘de Heer De Groot heeft hem later leeren kennen dan ik, en bezit misschien bewijzen van die zonderlinge goedheid: wat mij betreft, ik kan alleen oordeel vellen naar 't geen ik rondom mij zie, en dat getuigt weinig van goedheid.’

‘Waarom hem te tergen?’ vroeg De Groot: ‘de Koning is voornemens, den winter hier te lande door te brengen en dan Amsterdam aan te tasten.’

‘'t Is nog lang eer 't winter is,’ zeide Hop.

‘En dan,’ vervolgde De Groot, ‘is het zijn vast besluit, zoo de stad hem weêrstaat, er niet den eenen steen op den anderen te laten.’

‘Eer dat gebeurt, zeide de oude Dr. Tulp, oprijzende, zal nog menige Franschman voor onze wallen den geest geven. Ik ben een oud man, mijne Heeren!’ vervolgde de eerwaardige grijsaard, terwijl hij zijn rechterarm uitstak: ‘maar nog heeft deze hand niet, wanneer zij met het lancet een ader opent of den kanker uit een aangetasten boezem snijdt: en zij zoû evenmin beven, als het er op aankwam, een bus op een Franschman af te schieten. Er leven nog mannen genoeg, die den tachtigjarigen strijd hebben medegemaakt en die niet schromen, opnieuw, als 't geveerd wordt, het Vaderland te dienen.’

Er was er meer dan een in de Vergadering, die den

wakkeren grijsaard, toen hij gesproken had, toejuichten; maar het was slechts de toejuiching, die men den tooneelspeler schenkt, wiens spel ons behaagd heeft, en niemand was er, die zich door het gesprokene bewegen liet om het gegeven voorbeeld te volgen. - Ieder bleef over en weder bij zijn gevoelen: en al wat zij, die niet met de meerderheid instemden, verkrijgen konden, was dat het nemen van een besluit tot den volgenden avond zou worden uitgesteld, en dat de Leden, die zwaarigheid gemaakt hadden om te stemmen, inmiddels een keer naar huis zouden doen om last te halen van hun Kommittenten.

Heden ten dage zou dit heen en weêr trekken minder tijd hebben genomen, nu den Haag door een spoorweg met Amsterdam, en verder door goede straat- of macadamswegen met de Noordhollandsche steden verbonden is. Maar te dier tijd en nog tot in 't begin van deze eeuw was daar nog zelfs geen straatweg: van den Haag tot Alkmaar was alles zwaar zand: en de postwagen, het bijna eenige middel van vervoer, besteedde een tiental uren, om den weg tusschen de Hofplaats en de groote stad aan 't Y af te leggen. Het moest dus uit den aard der zaak den Afgevaardigden der Noordhollandsche Steden reeds moeilijk genoeg vallen, om binnen een zoo korten tijd, als bepaald was, terug te zijn: en dan was het hier om geen bloot heen en weêr reizen te doen: de zitting had, als ik zeide, op Zaterdag achtermiddag plaats gehad: men kwam dus op Zondag te huis: daar moest vroedschap belegd, de Regeeringsleden uit de kerk, sommige zelfs van hun tuinen of buitenverblijven gehaald worden: dat alles nam tijd weg: en dan nog was de zaak te gewichtig, om er zoo maar in aller ijl en met overhaasting over te beraadslagen. Geen wonder dus,

dat de Afgevaardigden van Amsterdam, Hoorn, Edam en Purmerend - ja zelfs die van het naderbij gelegen Schiedam - eerst Maandag in den Haag terug waren. Doch ook al waren zij op hun tijd terug geweest, het had niet gebaat, en niet weinig vonden zij, vooral de Amsterdammers, wier Regeering besloten had liever op de wallen te sterven, dan een nooit gekende dienstbaarheid aan te nemen, niet weinig, zeg ik, vonden zij zich te-leur-gesteld, toen zij vernamen, dat de zaak in hun afwezigheid reeds des Zondags haar beslag bekomen had. Vergeefs was een Bezending van de Staten van Zeeland bij die van Holland toegelaten geweest, en had zij niet alleen de bevreesding en het ongenoegen harer Principalen te kennen gegeven over de aan den Koning gedane Bezending, maar zelfs aangedrongen, dat men, door een wakkeren weêrstand, den Staat onder Gods zegen uit de tegenwoordige verdrukking moest bevrijden. Men had de Zeeuwsche Heeren beleefdelyk ontvangen, doch zich niet aan hun vertoogen gestoord, en er was, in de afwezigheid der vijf zoo even genoemde Steden, overeenkomstig het voorstel van De Groot besloten, en onmiddellijk kennis van dat besluit gegeven aan de Staten-Generaal.

In dit hooge Staatskollegie werd de zaak, zoo mogelijk, met nog meer overhaasting en op een nog meer onwettige wijze behandeld en afgedaan, dan in de Staten van Holland. Er kon ook daar, als bekend is, geen besluit genomen worden dan met toestemming der zeven Gewesten, die de Unie uitmaakten. Nu waren Overijsel en Stad-en-Lande afwezig: Holland werd vertegenwoordigd door Duivenvoorde, Burgerdijk en Van der Tocht, die alle drie met kracht aandrongen op het verleenen der volmacht aan De Groot. Friesland stemde er tegen:

Zeeland zeide ongelast te zijn: Utrecht verklaarde geen stem te kunnen uitbrengen, daar die gansche Provincie in handen des vijands was: Gelderland had dezelfde reden kunnen opgeven om niet te stemmen; doch het voegde zich bij Holland: en deze Gewesten dreven nu met hun beiden 't besluit door, 't welk Friesland, dat voorzat, weigerde op te maken, en de Griffier Fagel, toen Duivenvoorde 't voor Holland opgemaakt had, weigerde te teekenen. De Groot was alzoo vertrokken, met de belofte, dat hem de volmachten zouden worden nagezonden, en met dit krachtig afscheidswoord van Fagel: - 'Ga vrij tot den Koning, het zal u lichter vallen uw Vaderland te verkoopen, dan den kooper in 't bezit van 't gekochte te stellen.'

Niet weinig toonde, in de Vergadering der Staten van Holland van Maandag 27 Juni, Amsterdam zijn ongenoegen over den spoed, waarmede de zaak was doorgedreven, en liet protest aantekenen tegen het besluit; terwijl de Pensionaris Hop niet schroomde, den Leden in de krachtigste bewoordingen aan te wrijven, dat zij waren verkoopers van de soevereiniteit en vrijheid, er bijvoegende uit naam zijner medegecommitteerden van Amsterdam, 'dat zij zich van de andere Leden niet zouden laten overleveren, noch immer *trempeeren* in een negotiatie van dergelijke *bassesse*: dat zij zich voor de gemeente zouden kunnen *justificeeren*: maar dat diegenen te vreezen hadden, die buiten nood, en zonder een kanonschot ontvangen te hebben, zoo *prodigaaal* waren in het overgeven van de *liberteit* hunner *subjecten*:' uitdrukkingen, Fransch in den vorm, maar echt Hollandsch, wat de uitgedrukte gevoelens betrof.

Schoon de leer van de *faits accomplis* toen nog niet gepredikt was, er viel voor 't oogenblik, na het protest,

niets anders te doen, dan af te wachten wat nader gebeuren zou. Leyden deed nu den voorslag dat, zoo de handeling, die vanwege de Generaliteit plaats had, zwaarigheid ontmoette, Holland, als Gewest, alleen met den Koning zou handelen. Dit voorstel vond ingang: en, hoezeer het streed met de plichten, welke men, overeenkomstig de Unie, jegens de overige Provinciën te betrachten had, het had echter deze goede uitwerking, dat het de vreesachtige Steden verhinderde, om, gelijk zij eerst wilden, zich afzonderlijk met Frankrijk te verdragen.

De Groot was intusschen op reis gegaan, had zijn volmachten ontvangen en 10 millioen benevens de Generaliteitslanden den Koning aangeboden. Had Lodewijk dit aanbod aanvaard, de vernedering van den Nederlandschen Staat ware voltooid geweest. Doch hij wilde te veel hebben en bekwam daardoor - niets. Hij liet door Louvois zijn eisch ontvouwen, die op niet minder dan het volgende nederkwam:

1°. Al wat de Staat bezat buiten de zeven Gewesten: 2°. Delfzijl met 20 van de naaste kerspelen: 3°. het Graafschap en de Stad Meurs voor den Bisschop van Keulen: 4°. Grol, Breêvoort, Lichtevoort en Borculo: 5°. al wat tusschen den Rijn, de Lek en de Spaansche Nederlanden gelegen was: 6°. vrijheid van gaan en keeren, zonder onderzocht te worden of eenige rechten te betalen: 7°. intrekking van de plakaten op den koophandel dezerzijds, zonder dat zulks van de Fransche zijde wederkeerig geschiedde, met andere voor onzen handel bezwarende bepalingen: 8°. verleen van ettelijke voorrechten aan de Katholieken: 9°. vereffening der geschillen met Denemarken: 10°. ongeveer 16 millioen voor de oorlogskosten: 11°. een jaarlijksch gezantschap, om den Koning te bedanken, dat hij het Land aan de Staten voor de tweede

reis teruggegeven had, onder aanbieding van een gedenkpenning, waarop de aanleiding tot die dankbetuiging gemeld stond. - Er was echter bij die eischen, hoe hard ook, een bijvoeging, wel geschikt om ingang te vinden bij velen der Hollandsche Regenten, te weten, dat Z.M. handelde met die Gewesten, welke hem 't gevorderde geld betalen zouden, en dat hij aan deze de overwonnen Gewesten en de regeering daarover zou overlaten.

Met deze voorwaarden keerde De Groot naar den Haag en deed er op 1 Juli verslag bij de Staten van Holland. Gij zoudt wellicht meenen, na het geen ik u van den geest dier Vergadering gezegd heb, dat men zich nu haastte, de voorwaarden, hoe onredelijk ook, aan te nemen, of er althans dadelijk over te handelen; te meer, daar De Groot aan Louvois beloofd had, binnen vijf dagen bij hem terug te zijn; doch verre van dien: dezelfde Vergadering, die zes dagen te voren naauwlijks wilde toelaten, dat de Amsterdamsche Gedeputeerden naar huis gingen om last te halen, maakte er zich thans een bezwaar van om te stemmen, zonder bevorens de meening harer Principalen verstaan te hebben: en stelde tot zoo lang de beraadslaging uit.

Wat was de reden van die handelwijze? - In tijden van krijg en burgertwist geldt één dag meer dan drie maanden in vreedestijd: en er was in dien vierdhalven dag dat De Groot afwezig was geweest, al vrij wat voorgevallen. Wel was nog steeds schrik en bezorgdheid op het gelaat der meeste Leden te lezen; maar het was thans minder de nadering der Fransche legerscharen, welke die te-weeg-bracht; een andere, meer nabij gelegen oorzaak had er aanleiding toe gegeven.

De voorspoed der Fransche wapenen, dien de burgerij aan verraad van Regenten zoowel als van Bevelhebbers

toeschreef, de zending van De Groot, wien men wantrouwde, het kleinmoedig besluit, door de Staten genomen, het doodvonnis, op 29 Juni, voltrokken aan Van de Graef, wien velen als een martelaar aanmerkten, en de algemeene wrevel tegen de Staatsgezinde partij, hadden bijna gelijktijdig in al de steden van Holland de burgerij tegen de Overheden in 't geweer gebracht. Te Dordrecht, te Rotterdam, te Delft, te Gouda, te Leyden, te Haarlem, ja schier overal, waren de Gilden en Schutterijen op de been en in de wapenen gekomen, en hadden zij luide van de Regeering de vernietiging geëischt van dat Eeuwig Edikt, waarbij vijf jaar te voren verklaard was, dat het Stadhouder- en Kapitein-Generaalschap voor altijd van elkander zouden gescheiden blijven: - en hadden bij die vernietiging de verheffing van Willem III tot de waardigheid zijner voorvaderen gevorderd. In Amsterdam alleen was, al hadden er eenige oploopen van weinig beteekenis plaats gehad, de rust niet verstoord geworden.

De Afgevaardigden ter Staten-vergadering bevonden zich nu in een moeilijke stelling. De Regeeringen, welker lasthebbers zij waren, hadden aan 't volk moeten beloven, de verheffing van den Prins tot Stadhouder bij de Staten te bevorderen; doch de Afgevaardigden zelve hadden den eed gedaan op 't Eeuwig Edikt, en geen hunner wist alzoo, hoe met een voorstel voor den dag te komen, 't welk eigenlijk een eedbreuk behelsde. Immers men had toen, zoo als thans, geen Grondwet met een artikel er in, 't welk de middelen aan de hand doet, hoe men veranderingen in de Staatswet kan voorstellen. Intusschen moest er iets gedaan worden, en nu was de Pensionaris van Leyden, Burgerdijk, in de avondzitting van 30 Juni, schoorvoetende met de vraag voor den dag gekomen, of men aan eenige Leden geen vrijheid behoorde

te geven, om iets voor te slaan, daar zij begrepen, dat 's Lands welvaart aan hing, al ware 't ook, dat het voor slaan daarvan streed met eenige ediktale wetten of vastgestelde besluiten. - Ieder wist, waar de vraag op zag: en ieder antwoordde: *ja*; doch, ofschoon het verlot gegeven was, niemand was er, die nog den moed gevoelde, om er gebruik van te maken. Met dat al, zoozeer hield de zaak de gemoederen bezig, dat, toen De Groot den volgenden dag verslag deed van zijn zending, men, gelijk ik zeide, de beslissing der levensvraag, welke hij stelde, terugschoof tot een meer gelegen tijdstip. Maar een dag later, of liever in de nacht tusschen 2 en 3 Juli, kwam Pesser van Rotterdam op de zaak terug, en zeide, dat hij vanwege zijne Stad iets had voor te dragen, waar 's Lands welzijn aan hing, en 't welk nochtans de eer, het geweten en de uitdrukkelijke Staatsbesluiten verboden voor te dragen, ten ware hiertoe bijzonder verlot gegeven werd. Sommige Leden merkten hierop aan, dat men geen raadsels spreken en zich duidelijk verklaren moest; doch Leyden zeide rondweg, dat men zeer wel begrijpen kon, waar Rotterdam op doelde, namelijk op de vernietiging van 't Edikt. Nu was het hooge woord er uit: men veinsde niet langer, en na eenig beraad werd eenparig tot die vernietiging besloten: waarna Amsterdam voorsloeg, den Prins tot Stadhouders aan te stellen. Leyden maakte nog zwaarigheid, hiertoe te besluiten, zonder voorkennis der overige Provinciën; doch de Amsterdamsche Burgemeester Andries de Graeff merkte aan, dat verder uitstel slechts dienen zou om 't volk nog meer te verbitteren, en dat de zaak niet ten halve gedaan moest worden: waarop dus ook den 3^{den} Juli, 's morgens te 4 ure, Willem III tot Stadhouders, Kapitein- en Amiraal-Generaal van Holland werd verklaard: waarvan

hem de tijding door elf Afgevaardigden in het leger te Bodegrave gebracht werd.

Ten gevolge van dit tusschenbedrijf was het eerst op Maandag 4 Juli, dat de voorwaarden, door De Groot medegebracht, ter vergadering van Holland zouden in overweging worden genomen. De staat van zaken was nu wel veranderd, voor zooveel het binnenlandsch bestuur betrof; doch daarom nog niet de inzichten der Leden. Velen hunner begrepen, dat thans, door de aanstelling des Prinsen, genoeg gedaan was om het volk te vrede te stellen: dat men vooreerst geen oproer meer te vreezen had: en dat, nu die zorg voorbij was, men weêr met bedaardheid overleggen kon, hoe men den Franschen Koning genoeggen zoû geven.

Wij verplaatsen ons opnieuw in de vergaderzaal. Nog zijn al de Leden niet bij elkander; maar wederom een aantal om Burgerdijk bijeen, die met een bedenkelijk gelaat te kennen geeft, dat Leyden althans de voorstellen, door Lodewijk gedaan, hoe hard ook, niet geheel onaanneemlijk acht.

‘Niet onaanneemlijk!’ herhaalt Hop, met verontwaardiging: ‘en wat zoû er dan, zoo wij die voorstellen aannamen, aan onze vernedering ontbreken? Welke laagheid ware grooter, dan aldus te zwichten, zonder eene poging tot afweer te hebben beproefd?’

‘Ik weet niet,’ antwoordde Burgerdijk geraakt, ‘dat Leyden de beschuldiging van laagheid ooit verdiend heeft?’

‘Ten tijde van 't beleg althans niet,’ zeide Boschveld: ‘*sed tempora mutantur.*’

‘Leyden is nog hetzelfde als voor 100 jaren,’ hernam Burgerdijk; ‘maar wat zal een afbreken der onderhandeling baten, dan dat onze geheele ondergang er door verhaast wordt? - Wat eens door de Franschen genomen is, zal toch niet te herwinnen zijn.’

‘Als of dit de eerste reize ware, dat de krijgskans keerde,’ zeide Hop: ‘Oostenrijk en Brandenburg wapenen zich tot onzen bijstand: en Monterey zit in de Spaansche Nederlanden ook niet stil.’

‘Een troostrijk uitzicht,’ zeide Van Espenblad, ‘dat Oostenrijk en Brandenburg ons wreken zullen als wij overheerd zijn.’

‘Wij behoeven ons niet te laten overheeren,’ hernam Hop: ‘zoo wij slechts onze vesten met moed en trouw verdedigen en de legers van Lodewijk een tijd lang ophouden, kan de hulp der Bondgenooten niet achterblijven.’

‘Bovendien,’ zeide Boschveld: ‘indien de Staten nu lafhartig zwichten, dan was het ook de moeite niet waardig geweest, den Prins tot Stadhouder aan te stellen.’

‘Maar ik zie niet in,’ zeide Van Espenblad, ‘welke verandering die aanstelling in onzen toestand gebracht heeft. Wij hebben er, ja, het dom gepeupel meê gepaaid, dat nu “Oranje boven” roept, met vlaggetjes loopt, en zich in de drinkhuizen bezuipt; maar hebben wij er een penning meer door in kas gekregen, om matrozen en soldaten, kruit en krijgsbehoefte te betalen? of zijn de steden er beter door verdedigd, de posten beter beschermd?’

‘Niets in onzen toestand veranderd, zegt gij?’ vroeg Hop met verbazing: ‘onze stoffelijke hulpmiddelen mogen voor 't oogenblik niet verbeterd zijn; maar des te meer onze zedelijke kracht. Die verheffing des Prinsen heeft eenheid en vertrouwen gebracht, waar verdeeldheid en wantrouwen bestonden.’

‘Eenheid en vertrouwen? 'k Mag het lijden,’ hernam Van Espenblad: ‘maar ik twijfel, of die alleen genoegzaam zullen zijn om de Fransche wapenen te keeren.’

‘Niet overal zegevieren die wapenen,’ hernam Hop: ‘zie slechts wat voor acht dagen gebeurd is. Naauw had drie dagen de Oranjevlag te Veere gewaaid, en op hetzelfde oogenblik, dat hier beraadslaagd werd, tot welken prijs men het Vaderland verkoopen zou, weêrstond en versloeg te Aardenburg een hoopje van 450 burgers en een twintigtal soldaten een overmacht van 9000 Franschen. Schande genoeg voor ons, Regenten, dus door onze onderdanen beschaamd gemaakt te worden.

‘Zeer mogelijk,’ zeide Van der Tocht, van Gouda: ‘maar onze burgers hebben nooit het geweer gevoerd en begeeren niet de gruwelen van Naarden en Haarlem uit den Spaanschen tijd hernieuwd te zien. Gouda ligt voor den eersten aanval bloot, en de Goejanverwellensluis noch de Nieuwerbrugge zijn te verdedigen.’

‘Het verheugt mij, u de verzekering te kunnen geven van het tegendeel,’ zeide Van Beuningen, die op dat oogenblik, met een vrij wat meer opgeruimd gezicht dan negen dagen vroeger, in den kring trad; ‘hier is een brief van uw eigen stad- en ambtgenoot Van Beverningk, uit 's Prinsen hoofdkwartier geschreven, en waarin hij mij bericht, dat de Prins en de Graaf van Hoorne zeer wel kans zien, beide posten te bewaren, mids zij slechts van volk worden voorzien.’

‘Juist daar zit de kneep,’ zeide Van Espenblad: ‘waar halen wij volk vandaan?’

‘Heb daar geen zorg voor,’ zeide Hop: ‘Amsterdam heeft nog wakkere zonen genoeg.’

‘En Hoorn zal niet achterblijven,’ voegde de Pensionaris dier stad er bij: ‘wij zijn gemachtigd, burgers en boeren aan te bieden tot versterking der posten: en zullen des noods met vrouwen en kinderen onze havens gesloten houden.’

‘Twijfelt gij aan de gezindheid onzer burgers?’ voegde een dikke Afgevaardigde van Purmerend er bij: ‘zij zouden liever hun eigen Regenten doodslaan, dan dat men hun belette uit te trekken om de Franschen te kloppen.’

‘Dat alles klinkt fraai,’ zeide Van Espenblad, een snuifje nemende, hoewel deze reis uit een porceleinen doos: ‘maar laat ons spreken als lieden van bedaaarden zin en niet als Don Quichotten. Wij moeten toch eindigen met te zwichten, en zijn op den duur met al ons grootspreken niet tegen Frankrijk en Engeland bestand.’

‘En dus wilt gij beiden tevreden stellen?’ vroeg Van Beuningen: ‘dan zal er zeker niet veel overschieten.’

‘En daarom raad ik, dat wij ons met Frankrijk verdragen,’ vervolgde Van Espenblad: ‘geloof mij, Lodewijk XIV is grootmoediger dan Karel: en sluiten wij vrede met hem, dan hebben wij Engeland niet te vreezen.’

‘Wat mij betreft,’ zeide Boschveld: ‘ik verdroeg mij liever met Engeland dan met Frankrijk.’

‘Ten minste zijn de vorderingen van Engeland minder bezwarend,’ zeide Van Beuningen.

‘Minder bezwarend!’ riep Van Espenblad.

‘Wel ja!’ hernam Van Beuningen: ‘wat begeert het? opdracht van 't Stadhouderschap aan den Prins. - Dit is geschied.’

‘Erkenten is van zijn heerschappij over de zee,’ zeide Van Espenblad.

‘Die kunnen wij erkennen, en daarom evengoed varen,’ hernam Van Beuningen.

‘Overal strijken van de vlag.’

‘Waarom zouden wij ons schamen, beleefder te zijn dan zij?’

‘5,000,000 pond Sterling voor de vrije visscherij.’

‘Wij zullen, hun ten spijt, overal visschen, zoo

lang De Ruyter in zee blijft,' zeide Van Beuningen.

'Vlissingen, den Briel en Sluis tot pand.'

'Dat is altijd nog minder dan de Generaliteits-Landen. - Maar, tusschen twee haakjes, mijne Heeren! hebt gij gehoord, dat een klerk van d'Estrades, die zich nog hier ophield, heden-middag achteraf is gebracht? Men zegt, dat hij brieven bij zich had, waarbij luiden van aanzien sterk gekompromitteerd zijn?'

'In de daad?' vroeg Van der Tocht: 'en noemt men niemand?'

'Ja, dezen en genen: maar, om ons gesprek te hervatten, mijn Heer van Espenblad... ja, waar is de man nu?'

'Ik weet niet, maar het schijnt of uw mededeeling hem minder welkom was; althans hij is plotslings verdwenen,' zeide Hop.

'Nu! dan is mijn doel gelukt,' zeide Van Beuningen, lachende, 'want die gansche vertelling was slechts een verdichtsel, om hem vanhier te krijgen. Ik praat gaarne vrijuit, maar niet voor hen, die alles terstond aan den vijand overbrengen. - Voor u, mijne Heeren! heb ik geen geheimen. Ik weet niet, of het u bekend is, dat de Hertog van Buckingham en de Graaf van Arlington hier zijn?'

'In de daad!' riep Burgerdijk: 'maar dan wordt onze toestand nog hachelijker: - tenzij gij kans ziet om Engeland en Frankrijk beide te vrede te stellen.'

'Wij moeten noch den een noch den ander zijn zin geven,' zeide Van Beuningen. 'Ik behoef u, mijn waarde Burgerdijk! niet te vragen, of gij Fedrus gelezen hebt?'

'Welnu?'

'Gij kent zijn fabel van de dieven, die om een ezel vochten?'

'En gij meent....'

‘Ik meen, dat, hoe buitensporiger de eischen zijn, hoe minder kans er is dat zij zullen ingewilligd worden. Dat monsterlijke bondgenootschap van Engeland en Frankrijk kan niet lang meer stand houden. Ik kom zoo even van de Engelsche Afgevaardigden, en reeds is het mij gebleken, dat Mylord van Buckingham misnoegd is op Lodewijk, die buiten Engeland om wil sluiten: en Lodewijk zal evenmin gedoogen, dat Engeland hier te lande eene enkele stad bekomme. Laten de Engelsche Gevolmachtigden naar Zeyst tot den Koning gaan: en ik sta u borg, dat zij reeds den eersten dag met hem twisten. De Hertog heeft mij zelf verklaard, de vorderingen van Frankrijk onaannemelijk te achten; ja zelfs was hij van meening, dat de Heer De Groot meer aangeboden had, dan de nood vereischte.’

‘Maar,’ zeide De Groot, die, kort te voren genaderd, een wijl ongemerkt had staan toeluisteren: ‘welke boodschap begrijpt gij dan, dat ik aan den Koning van Frankrijk zoû moeten overbrengen?’

‘Gij moet geheel geen boodschap overbrengen, mijn waarde Heer!’ antwoordde Van Beuningen, met een glimlach van medelijden: ‘ik beklaag u, maar gij zult onpasselijk worden, de jicht krijgen, een erfenis gaan halen, u door de Rotterdamsche Burgers in bewaring laten nemen, of elke andere uitvlucht kiezen, die u goeddunkt. - Ik zie geen ander middel om u de onaangenaamheid te besparen van een slecht figuur te maken bij Louvois en Pompone.’

En gelijk hij gezegd had, zoo gebeurde het ook. In de vergadering van dien dag besloot men, het gevoelen des Prinsen in te winnen, op het antwoord aan Frankrijk te geven: en toen deze, als te denken was, de

eischen des Konings voor onaanneemlijk verklaarde, keurden de Staten, op voorstel van Van Beuningen, goed, de handeling met Frankrijk over te laten aan den Prins en aan de Engelsche Gevolmachtigden: De Groot werd eershalve verzocht, weder naar den Koning te keeren; doch 't was te voren afgesproken dat hij zich verontschuldigen zoû: en hij bleef thuis.

Wat verder geschiedde is ieder bekend. De kans om verder door te dringen scheen voor de Franschen voorbij. Veerkracht had bij de onzen moedeloosheid, eendracht tweespalt en wantrouwen vervangen. Holland werd door overstroming gedekt: de arbeid tot verdediging der steden werd begonnen of met verdubbelden ijver voltooid, Amsterdam in geduchten staat van tegenweer gesteld, een onwinbare reuzenburg in 't midden van de wateren: - en geene vijf maanden waren verlopen, of de krijg was door den moedigen Oranje op vijandelijken bodem overgebracht.

Hier besluiten wij ons overzicht: maar het betaamt ons, de toepassing, welke men hier en daar wellicht heeft zien doorschemeren, nog met een enkel woord aan 't licht te stellen.

Wanneer wij het gebeurde nagaan, dat moeten wij ongetwijfeld erkennen, dat aan de Amsterdamsche Regenten de eer toekomt, van den Staat te hebben behouden; - doch zij hadden meer bereikt dan dit eene doel; zij hadden ook hun invloed en hun overwicht gered, die gevaar liepen, en welke de andere Regenten verwerkt hadden.

Ik wil, met dit te zeggen, niets aan hun vaderlandsliefde te kort doen, ofschoon men ook die uitdrukking niet moet opnemen in den zin, dien wij er thans aan

hechten; want in die dagen, toen niet slechts elke Provincie, maar iedere Stad een Soevereiniteit op zich zelve was, was die liefde voor het Vaderland noodwendig tot engeren kring beperkt dan heden, nu men zich vrij onverschillig van de eene stad naar de andere verplaatst. Wat hiervan zij, zij beminden het land, de stad, van hun geboorte en zochten daarvan, op een schoone, op een edele wijze, de eer en het welzijn te handhaven. Doch tevens moesten zij den wensch blijven voeden, dat de politieke partij, welke zij voorstonden, niet geheel te gronde ging. En dit was niet slechts verschoonbaar, maar ook natuurlijk. Ieder staatsman, ook hij, die zijn vaderland op de meest belanglooze wijze liefheeft, verbindt noodzakelijk het welzijn van dat vaderland aan het zegevieren der beginselen, welke hij voorstaat; en die hij zelfs niet kan verzaken zonder op te houden een eerlijk man te zijn, doch daar-en-tegen begaat die staatsman een misslag, die, tegen den drang der omstandigheden aan, zijn politiek wil doen zegevieren. En Oldenbarneveldt en De Witt hier te lande, en Jacobus II in Engeland en Karel X in Frankrijk, zijn gevallen, omdat zij hun stelsel wilden doorzetten op het oogenblik, dat zij de macht misten om den tegenstand te fnuiken: en het is juist in een op zijn tijd toegeven aan den wensch der meerderheid, of liever in het voorkomen van dien wensch, dat de groote kunst des staatsmans gelegen is.

Van Beuningen nu, wien ik gerust meen te kunnen beschouwen als den vertegenwoordiger der Amsterdamsche Vroedschap van dat tijdvak, behoorde, volgens zijn politieke denkwijze, tot de zoodanigen, die zich vroeger als de ijverigste aanhangers van de Anti-Stadhouderlijke partij en van het bondgenootschap met Frankrijk hadden

getoond. Doch, hoezeer langen tijd eene lijn volgende met De Witt, thans had hij, beter dan deze voor 't overige zoo schrandere staatsman, ingezien, wat voor 't oogenblik het ware belang van den Staat, ja, dat hunner eigen partij, vorderde. Het was hem klaar geworden, dat de opdracht van het Stadhouderschap aan den Prins, tegen welke hij vroeger geijverd had, thans door den volkswil aan de Regenten stond te worden opgedrongen, dat onderhandeling met Frankrijk alleen geschikt was oproer te verwekken, en dat oproer wellicht een omwenteling ten gevolge kon hebben, welke aan het gezag der Stedelijke Aristokratie den genadeslag zoû toebrengen. Hij begreep daarom, dat het belang der Regenten medebracht, intijds het vastgehouden stelsel te laten varen, en schijnbaar een deel van hun macht af te staan, om die bij geschikter omstandigheden te herwinnen, en in allen gevalle vrijwillig en uit eigen beweging te doen, wat anders met geweld zoû gevorderd worden. Hij scheidde daarom, met de Amsterdamsche Regeering, zich af van de partij van De Witt, die nog weifelde, en de uitkomst bekroonde zijne wijze staatkunde. Amsterdam erkende dankbaar, dat zijn Regenten den wensch der Burgerij waren vooruit geloopt, en bleef rustig, terwijl elders tooneelen van wanorde en moedwil plaats vonden.

Holland werd gered; en terwijl, twee maanden na het hier verhaalde, overal elders de Staatsgezinde Regenten van hun posten verlaten werden, zag Van Beuningen zich door den Prins, die niet vergeten had, hoe hij de man was geweest, die de opdracht van het Stadhouderschap had voorgesteld, zag Van Beuningen, zeg ik, zich in het Burgemeesterschap bevestigd.

Maar, al had men nu een Stadhouder, de Amsterdam-

sche Regent was toch der zaak, welke hij voorstond, in 't hart getrouw gebleven; en krachtiger dan immer stak, toen de vrees voor vijand en volksbewegingen geweken was, zijne partij het hoofd weder op. De moordlust der Haagsche burgers had, toen zij zich in het bloed der De Witten koelde, slechts nutteloos onze geschiedenis met een onteerende bladzijde bezoedeld. Zij hadden personen, geen partij gedood.

IV. Emilia Barten.

I.

‘Komaan, Moeder! 't is tijd! de meid heeft ons reeds tweemaal gewaarschuwd en wij moeten voort.’

‘Ja, Vader! ik ben klaar; maar Mieltje heeft nog haar bekomst niet: en ik kan het schaap toch niet van de borst nemen voor het verzadigd is.’

‘Mij dunkt, gij hadt wel kunnen zorgen, dat het kind vroeger zijn middagmaal kreeg. Nu loopen wij nog kans, te laat te komen. Ik zoû in geen geval de veerschuit willen missen; want ik heb er vast op gerekend, hedenavond te Amsterdam te zijn: - 't is toch een ongelukkig geval, dat gij vrouwen nooit op uw tijd klaar zijt.’

Dit huislijk gesprek had plaats op den 10 Maart van het jaar 1623, te Haarlem, in de herberg het Wapen van Amsterdam, tusschen den Heer Wilhelm Barten en zijn huisvrouw.

Gezegde Heer Wilhelm Barten was een Geldersman, die voor zijn zaken zich eenigen tijd in Holland, en laatstelijk te Haarlem, had opgehouden, en nu voornemens was, over Amsterdam de terugreis naar zijn woonplaats aan te nemen.

Een trajekt van Haarlem naar Amsterdam was echter

in die dagen geheel iets anders dan het nu is niet alleen, maar zelfs dan het was tien jaren nadat de Heer Barten het moest afleggen: en die beide steden, welke nu, om zoo te zeggen, schier aan elkander liggen, waren te dier tijd door een aanmerkelijken afstand gescheiden.

In onze dagen krijgt een Haarlemmer in 't hoofd, naar Amsterdam te gaan: hij begeeft zich naar de station van den spoorwagen, en zoo er geen onvoorziene tegenspoeden plaats hebben, is hij binnen 't half uur aan de poort der hoofdstad.

Vijftien jaar geleden, wanneer hij hetzelfde voornemen had, ging hij naar de Houtstraat of naar de Spaarnwouderstraat, en op elk uur van den dag stond hier of daar een diligence gereed, en het duurde nauwelijks anderhalf uur of hij bevond zich in het hartje van Amsterdam.

Veertig jaar geleden had dezelfde Haarlemmer - of zijn vader, zoo hij nog niet geboren was - wanneer hij naar Amsterdam moest, een weinig verder te wandelen; doch hij was niet-te-min zeker, buiten de Spaarnwouder poort schier elk uur een trekschuit te vinden, die hem in twee en een vierde uurs tot vlak bij de Haarlemmerpoort bracht.

Maar op het tijdstip toen Wilhelm Barten denzelfden tocht ondernemen moest, was de spoorweg, waren zelfs de straatweg en vaart, nog verre te zoeken. Van de stoomkracht droomde men nog niet, en eer (in 1631) een weg en vaart werden aangelegd, moest eerst (in 1629) een Prins verdrinken^(*). Een ongeluk is toch altijd ergens goed voor.

De afstand, die de beide steden in die dagen van elkkander scheidde, is onmogelijk te bepalen; want die hing

(*) De zoon van den Koning van Boheme.

van weêr, wind en tij. Zeker is het, dat die meer dan een half uur, dan anderhalf uur, dan derd'half uur was.

Immers, men had tusschen drie wegen te kiezen.

Men kon - of naar Spaarndam wandelen of varen en vandaar, het IJ langs, den dijk volgen, tot men eindelijk te Amsterdam kwam: een zeer gemakelijken weg, op welken men kans had, in den zomer van gebraden te worden, in het voor- en najaar van om te waaien, en in den winter van te bevriezen: daargelaten, dat, wanneer het geregend had, men alles behalve zeker was, niet in 't slijk te blijven steken. Wie, 't zij te voet, 't zij te paard - aan een voertuig viel niet te denken - binnen de zes uren de plaats zijner bestemming bereikte, mocht van geluk spreken.

Of men kon, met een zeilvaartuig, het Sparen af, in 't Y, en zoo naar Amsterdam komen: - een middel van gemeenschap, dat nog heden ten dage door vele vrachtschippers gebezigd wordt.

Of men kon eindelijk zich van de veerschuit bedienen, die dagelijks het Sparen opvoer en over 't Haarlemmer Meer naar den Overtoom zeilde: - dit was, wat de meeste reizigers deden en wat ook het voornemen was van Wilhelm Barten, tot wien wij nu terugkeeren.

‘Heerschap!’ riep de meid uit de herberg, terwijl zij haar hoofd door de even geöpende deur stak, ‘de kruier zegt: zoo je nu niet gaat, zal je te laat komen. Het is op slag van negen.’

‘Kom!’ zeide Barten: ‘verzadigd of niet, het kind moet van de borst en wij moeten voort.’

Mejuffrouw Barten begon nu te begrijpen, dat haar man gelijk had, en, het kind aan de dienstmaagd, die met haar was, overreikende, haastte zij zich, haar kleed en schorteldoek dicht te maken, en haar falie om te slaan,

waarna zij het kind terugnam; terwijl haar getrouwe Jenneke zich belastte met de doos en den geknoopten doek, die eenigen van dio voorwerpen bevatteden, welke de vrouwen doorgaans als onontbeerlijk beschouwen, en daarom bij de hand wenschen te houden. Barten stond reeds lang met hoed, stok en mantel klaar, gereed de deur uit te stappen, en toch aarzelende zulks te doen, daar hij zijn tegenwoordigheid noodig achtte om de vrouwen aan te zetten tot het maken van den noodigen spoed. Doch zoo als het altijd gaat, juist op het laatste oogenblik waren er nog voorwerpen zoek, en andere, waarvan men niet zeker was, of men ze wel geborgen had; en toen Barten eindelijk meende, dat alles klaar was, bedacht zijn vrouw, dat er nog niet gezorgd was voor het medenemen van de noodige proviand; en dat men op een langen tocht, als dien men te ondernemen had, toch wel geen honger kon lijden.

‘Kom! kom!’ zeide Barten, driftig wordende: ‘wij zullen onderweg wel wat voorraad koopen: haast u toch! want op deze wijze komt gij nooit te Amsterdam.’

De goede man dacht niet, dat hij zulk een treurige profetie uitte, en jaren naderhand kwamen de toen zonder erg gesproken woorden hem nog meermalen voor den geest en wekten dan de pijnlijkste herinnering bij hem op.

Juffrouw Barten dorst geen nieuwe bezwaren opperen, en weldra stapte het geheele huisgezin de voordeur uit, waar de kruier, met den koffer al een geruimen tijd had staan wachten.

‘t Zal hard houên, als wij de schuit nog halen,’ zeide de kruier, met een bedenkelijk gezicht.

‘Haast u dan maar wat,’ antwoordde Barten: ‘en ik zal u een goede fooi geven.’ En nu ging het gezelschap op weg; doch Barten was

zoo goed niet, of hij moest nog, ingevolge zijn belofte, bij een bakker ingaan om eenige krentebollen en koek te koopen, 't geen hij alleen deed onder voorwaarde, dat de vrouwen vooruitloopen en er niet langzamer om gaan zouden: hij zoû ze wel inhalen, zeide hij.

Maar men werd in die dagen niet bijzonder vlug geholpen in de winkels te Haarlem: - hoe het er thans mede gesteld is, zullen zij best weten, die er aankoopen te doen hebben. - De bakkerin, tot wie Barten zich wendde, vond eerst vrijmoedigheid om hem te vragen, of hij naar Amsterdam ging, en toen, of hij voor zaken of voor zijn genoegens reisde, waarna zij eenige aanmerkingen maakte over het fraaie weêr, de genoegens van het zeilen en de weinige voorkomendheid van den schipper.

Toen Barten eindelijk, na Jobs-geduld te hebben uitgeoefend, den noodigen voorraad, in graauw papier gewikkeld, ontvangen had, en een daalder op de toonbank wierp, had de bakkerin geen klein geld om hem terug te geven, en moest zij nog naar achteren loopen om het uit allerlei verborgen hoeken bijeen te schrapen: - zoodat Barten, in weêrwil dat hij een vroom en godvreezend man was, al zijn zelfbeheersching noodig had om niet te vloeken als een bezetene.

Eindelijk was alles in orde, en, zoo snel als iemand loopen kan, die tegen den wind op laveert met een zwaren mantel om 't lijf en een pak broodjes en koek onder den arm, welk pak, na lang gedreigd hebbende los te gaan, eindelijk losging, haastte zich Barten nu naar 't Sparen. De veerschuit, dit wist hij, lag aan de overzijde der rivier, en hij moest dus de brug over; - en nu, gelijk het altijd gaat, wanneer men haast heeft, juist toen hij aan de brug kwam, vond hij, dat die was op-

gehaald, en dat er een schip in zat. Aan de overzijde stonden zijn vrouw, de meid en de kruier hem half wanhopend aan te kijken.

‘Maakt maar dat gij vooruit komt!’ riep hij hun toe, ‘en waarschuwt den schipper, dat ik kom, en dat hij niet moet wegvaren, voordat ik er ben.’

Het drietal zette de wandeling voort: en nadat Barten een tijd lang had staan stampvoeten, en de vijf minuten, welke noodig waren om het schip door de brug te krijgen, besteed had aan het weder dicht te maken, zoo goed als hij kon, van het pak met eetwaren, ging de brug eindelijk neêr. Hij nam nu opnieuw den draf aan, en haalde in 't zweet zijns aanschijns zijn gezelschap in, juist intijds om de veerschuit, in de verte, en aan de andere zijde van den stadsbuitencingel, te zien - wegvaren.

Een wanhopige poging te doen om haar in te halen, ware vruchteloos geweest: hij had te dien einde de poort moeten uitgaan, en voorts met een omweg weder het Sparen bereiken: en in dien tijd zou de schuit wel al uit het gezicht zijn geweest.

‘Een beetje te laat is veel te laat, heerschap!’ zeide de kruier, hem met een vragenden blik aanziende, die zooveel zeggen wilde als: ‘waar zal ik nu het goed heenbrengen?’

‘Daar hebje nu het gevolg van dat weêrgaasche talmen,’ zeide Barten tegen zijn vrouw; maar ziende, hoe bedrukt zij er uitzag en hoe warm en vermoeid van het harde loopen met een kind op den arm, gevoelde hij zijn gramstorigheid voor medelijden plaats maken, en zeide op min straffen toon:

‘Kom! blijf hier nu niet staan: anders vat gij nog koû, gij en Mieltje, 't is intusschen vrij lastig; maar 't kan niet gebeterd worden.’

‘Moet het zelschop naer Amsterdam, als ik vraegen mag?’ klonk op eens een stem achter hem.

Barten wendde zich om en zag een stevigen, vierkanten kaerel voor hem staan, wien hij aan zijn door de zon verbrand gelaat voor een schipper zoû herkend hebben, al had de man een ander gewaad gedragen, dan het duffelsch buis, de wijde broek, de ruige muts en de houten klompen, waarmede hij zich aan hem vertoonde.

‘Ja, vriendschap!’ antwoordde Barten, ‘weet gij daar gelegenheid toe?’

‘Misschien wel,’ antwoordde de schipper, ‘ik zijn wel niet ewoon, passagiers aan boord te nemen; want ik zijn eigenlijk maer vrachtschipper; maer as het heerschop 't waegen wil, ik zal hem al zoo gaauw naer Amsterdam brengen as de veerschuit. Ik zijn toch ook veurnemens om zoo daedelijk te vertrekken.’

‘Ja?’ zeide Barten, wien het voorstel zeer toelachte, maar die zulks niet wilde laten blijken, uit vrees, dat de eischen van den schipper in evenredigheid zouden wezen met de gretigheid, waarmede hij (Barten) het aanbod aannam: ‘maar wij zijn met ons drieën en een klein kind; en uw vaartuig zal misschien niet ingericht zijn, om zooveel volk te ontvangen.’

‘O, wat!’ zeide de schipper; ‘daer is geen zwaerigheid veur; plaets zatter, en 't is moy weêr: Als het beneden te benaewwd wordt, kan men boven zitten, ik zou het maer waegen, Heerschop! je hoeft me niet meer te betaelen dan de schuit vracht en een fooi an den knecht, as je te vreden bent.’

‘Die zal hij hebben,’ zeide Barten, wien dit aanbod alleszins redelijk voorkwam: ‘Ziezoo, Moeder!’ riep hij zijn vrouw toe, ‘wij zijn weêr geholpen. Deze man zal ons

meênemen. - Waar ligt uw schuit, vriendschap? en kunnen wij dadelijk aan boord gaan?’

‘Deuzen weg, deuzen weg!’ antwoordde de schipper, vooruitlopende: ‘hier, Hannes! help de vrijster reis, as 'n man; om het goed binnen te brengen.’

En Hannes, het oudste zoontje van den schipper, een blonde krullebol van ongeveer twaalf jaren, kwam op deze woorden zijns vaders toegelopen, en ontlastte Jenneke, die rood zag als een aardbei, van de doos, die zij onder den arm droeg. Wat het andere pak betrof, dat wilde zij hem om al de waereld niet vertrouwen, uit vrees, dat het los mocht gaan, en al de rommel, gelijk zij zeide, er uit vallen.

Weldra waren zij ter plaatse gekomen, waar het vrachtschip lag: de schipper en een zijner knechts namen den koffer van den kruiwagen en lieten dien in het ruim van het schip neder: de kruier ontving zijn loon, en weldra was Barten met de zijnen aan boord.

Op het oogenblik, dat zijne vrouw, met de kleine Emilia op den arm, in de schuit stapte, rees een andere vrouwelijke gedaante, mede met een zuigeling op den arm, ter halverlijve het luik uit.

‘Goeden dag, vrouw!’ zeide Mejuffrouw Barten: ‘Zie eens, Mieltje! daar is nog een kindje! Geef een kushandje aan het kindje? Hoe oud is het uwe, vrouw?’

‘Wel, dat zal met Amsterdamsche kurmis 'n jaer worden,’ antwoordde de vrouw, haar zuigeling doende opspringen: ‘niet waer, men poppeken! met kurmis wordt het 'n jaer: jae 't is net zoo'n kurmuspoppedondijn.’

Als naar gewoonte gaf Juffrouw Barten haar verbazing te kennen, dat het kind van de schippersvrouw al zoo groot en dik was, en het van haar kind won, dat reeds met Sint-Jan een jaar zoû worden: en, evenzeer

als naar gewoonte, zeide de schippersvrouw: ‘dat het kind van de Juffrouw er ook wel weunen mocht.’ En zoo was ten gevolge dier vrijmetselarij, welke tusschen alle zogende moeders, van welken stand ook, bestaat, de kennis tusschen de beide vrouwen reeds gemaakt en een levendig, doch ook alleen voor haar beiden belangrijk, gesprek aangeknoopt, eer het vaartuig nog van wal was gestoken; ofschoon hiermede niet getalmd werd.

‘Is de gelegenheid nog al gunstig?’ vroeg Barten aan den schipper, toen de knechts de touwen losgegooid hadden, en hij zich aan het roer plaatste.

‘Zoo schoon as men maer wenschen kan,’ antwoordde de schipper: ‘een moye kou om het Spaeren uit te kommen, en as het dan wat aenwakkert, dan zijnen we in een vierd' half uur over: jae misschien nog in korter taid; maer met dat al, daer valt noyt van te zeggen. Weêr en wind zijnen in Gods hand.’

Terwijl de schipper deze over 't geheel vrij geruststellende mededeeling deed, waren zijn beide knechts begonnen, het vaartuig naar buiten de stad te boomen, en stond de kleine Hannes bij 't zeil gereed om, zoodra het tijd was, een handje te helpen om het naar boven te hijschen. Weldra klonk daartoe het bevel, en nu ging het met vluggen spoed het Sparen op.

Juffrouw Barten had, toen de eerste drukten, aan het van wal steken verknocht, over waren, en het schip behoorlijk onder zeil was, haar kind weder aan de borst genomen en het daardoor rustig gehouden, tot men aan den hoek van het Sparen kwam. Maar naauwlijks was het vaartuig op het Meer, of de kleine Emilia begon bitter te schreeuwen.

‘Wat schort Mieltje?’ vroeg Barten: ‘dat ze zulk een erbarmelijk geweld maakt.’

‘Ja! vraag het haar zelve maar,’ zeide de moeder: ‘ik weet het in de daad niet.’

‘Zeker een speld, die haar prikt,’ hervatte Barten: ‘ik woû, dat men die luren kon vastmaken, zonder spelden te gebruiken.’

‘Ik heb er al naar gezien,’ zeide de moeder: ‘maar ik kan niet vinden dat haar ergens een speld zou hinderen.’

‘Wil ik het kind wat houden,’ vroeg de meid: ‘en zien of ik het sussen kan?’

‘Ik mag lijden, dat gij er de proef van neemt, Jenneke!’ hernam Juffrouw Barten: ‘ik kan het niet tot bedaren krijgen.’

Maar of Jenneke het kind al deed opspringen en liedjes zong uit den treuren, en alle middelen in 't werk stelde, die ooit door bakers of minnemoêrs zijn uitgevonden om kinderen tot bedaren te brengen, 't mocht niets baten, en Mieltje schreeuwde al luider en luider.

‘Wat dunkt de Juffrouw!’ zeide de schippersvrouw, wederom ter halverlijve voor den dag rijzende: ‘als wij het kind reis in de wieg leiên? Wie weet, 't zoû misschien luisteren naar het wiegen.’

‘Wel,’ antwoordde Juffrouw Barten: ‘uw voorstel is zoo vriendelijk, dat ik het van harte gaarne aan zou nemen; - maar uw eigen kind?’....

‘O, mijn jongen slaapt as 'n roos,’ antwoordde de vrouw: ‘en ik kan hem makkelijk op het bed leggen.’ - En nu, geheel uit het kombuis stijgende, klom zij in de ladingplaats af, kwam weldra weêr met haar zuigeling te voorschijn, bracht dien naar achteren, en leide hem op haar bed.

‘Kom,’ zeide zij toen, terugkomende; ‘geef nou dat lieve wurm maer hier!’ en met-een het uit Jennekes handen nemende, daalde zij weder in de ladingplaats af.

Het moederlijk gevoel van Juffrouw Barten kon echter niet dulden, dat het kind geheel aan de zorg een er vreemde zou worden overgelaten, en ondanks het ongewone van een dergelijken *descensus ad inferos*^(*), overwon Juffrouw Barten den schroom, dien zij eerst gevoeld had, en klom, hoewel niet zonder moeite, in de ladingplaats af.

En werkelijk, daar stond, tusschen allerlei vrachtgoederen in, een houten wieg, van zoodanig fatsoen, als men nog in De Brunes zinnebeelden kan opsporen. De schippersvrouw leide de kleine Emilia er in, en naauwlijks had zij door een lichten stoot de wieg even doen schommelen, of het kind hield als door een tooverslag op met schreien en zag lachend de beide vrouwen aan.

‘Zieje wel?’ zeide de schippersvrouw: ‘heb ik het niet 'zeid: 't helpt aanstonds.’

‘Komaan!’ deed eerlang de stem van Barten zich hooren: ‘het kind is nu zoet: en wij zouden wel eens aan de krentebollen kunnen gaan: ik heb ze zuur genoeg gehaald.’

II.

Tot hiertoe heb ik niets dan zeer gewone gebeurtenissen verhaald, die het gewis de moeite niet waardig zijn zoude aan iemand mede te deelen, en waarvan de eenige verdiensten zijn, dat zij aan een lang verleden tijd doen herdenken en hier en dáár eenige kluchtige toestanden, die Hildebrand in proza, of Van Zeggelen op rijm tienmaal beter en geestiger en schilderachtiger zou hebben voorgesteld dan ik: - wat het vervolg der geschiedenis betreft, om dat naar behooren te schetsen,

(*) *Afdeeling naar de benedenwaereld.*

daartoe zoude ik of de pen van mijn lieve vriendin Mevr. Bosboom, of de lier van Bogaers of ten Kate moeten leenen: - en ik begin bijna berouw te gevoelen, dat ik mij niet vergenoegd heb, het verhaal daarvan eenvoudig zoodanig te geven, als ik het gevonden heb in het geslachtsregister, waar het uit genomen is: thans deins ik zelf bijna terug voor het contrast, dat hetgeen volgen moet op zal leveren met hetgeen vooraf gaat; - maar helaas! zoo bestaat ook het menschelijk leven uit bestendige contrasten en worden niet zelden blijde scherts en zorgelooze vreugd door droef geweest en hartverscheurend leed vervangen. Ik ben nu eenmaal in 't schuitje, en goed- of kwaadschiks moet ik voort.

Barten en de zijnen waren ook in 't schuitje, of liever in 't vrachtschip, en aten ongestoord hun krentebollen met koek, en keken rond, nu eens naar de duinen, dan weder naar de torens van Haarlem, dan weder naar die van Amsterdam, en praatten onbemerkt door, zonder te bemerken, dat het gelaat van den schipper sedert eenigen tijd eenigszins betrokken was, en dat zijn blik zich nu en dan met bezorgdheid naar 't Westen wendde. Alleen begonnen zij langzamerhand een zekere onaangename gewaarwording te bespeuren, die nog wel geen zeeziekte was, maar er toch veel naar zweemde, en welke Barten niet zonder reden daar aan toeschreef, dat de beweging van het schip, die tot nog toe zacht en gelijk geweest was, minder regelmatig werd, zoo dat men nu en dan vrij onaangename schokken en stooten voelde; hoewel een ongeëfend oog niet bespeuren kon, dat, hetzij het weer, hetzij het water, eenigszins veranderd waren.

‘Wat kan de reden zijn,’ vroeg Barten eindelijk aan den schipper, ‘dat de schuit nu zoo stoot en slingert:

zoo even lag zij nog als een eend op het water? Gaat hier meer stroom? of zijn hier ondiepten?’

Naauwlijks had hij deze vraag gedaan, of hij verbleekte; zoo ontzette hem de uitdrukking van het gelaat des schippers. Deze had naar de woorden van Barten niet geluisterd, of het oogenblik niet geschikt geoordeeld om er op te antwoorden; maar zijn blik bleef strak op het Westen gevestigd: de beide knechts deelden blijkbaar in het angstige gevoel, dat den schipper bezielde, en stonden op de voorplecht gereed zijn bevelen in te volgen: zelfs het vrolijk gezicht van den blonden krulkop Hannes had zijn gewone uitdrukking van guiterij verloren, en met angstige bezorgdheid hield hij de oogen op die zijns vaders gevestigd.

Te meer was Barten verwonderd, omdat de wind hoe langer hoe flauwer was geworden: het zeil klapperde tegen den mast en de wimpel hing druipend neêr; weldra werd het blak stil; maar het was, als had de zon hare helderheid verloren: het water was zwart als inkt geworden, en zwermen van meeuwen en andere onweêrsvogels vertoonden zich fladderend op de oppervlakte van het meer.

‘Hoeveel water hebben wij?’ vroeg de schipper kortaf, en zonder om te zien.

‘Zes voet,’ antwoordde de knecht, den peilstok uitwerpende: ‘vijf voet, vijf voet, vijf en een half.’

‘Laat vallen!’ riep hier de schipper met een stentorstem, en in een oogenblik waren de zeilen naar beneden gehaald.

Het was meer dan tijd; want van uit het Westen vertoonde zich, op eenigen afstand, als een vaalgele, scherpe punt op het water, die met ongelooflijke snelheid toeschoot en achter zich een geel gordijn scheen te sleepen,

dat van lieverlede de geheele oppervlakte van het meer bedekte: weldra was de punt in de nabijheid van het vaartuig, en toen zij het voorbijgestoven was en het water daarom heen mede diezelfde kleur had aangenomen, toen stegen op eens de golven als torens om het schip en bedekte zich de lucht als door een tooverslag met pikzwarte wolken en gierde de orkaan met ontzettend gesis door het zwerk.

‘Werp het anker uit,’ riep de schipper: ‘wij zullen het hier wel kunnen houden.’

De last was terstond ten uitvoer gebracht, en nu reed het vaartuig slingerend op en neder.

‘Zoû er gevaar zijn?’ vroeg Barten fluisterend aan den schipper.

‘Wat zal ik je zeggen, Heerschop!’ antwoordde deze, de schouders ophalende: ‘op het water is men noyt heelemael buiten gevaer: en, zoo waer ik Krijn Bouwensz hiet, ik woû al zoo lief dat wij een opperwalletje hadden en een weinig meer beschut waeren tegen den storm, maer het had erger kunnen wezen: gelukkig hebben wij intijds de zeilen kunnen bergen.’

Barten haastte zich, deze mededeeling des schippers, althans het meest geruststellende daarvan, aan zijn vrouw en aan Jenneke mede te deelen, die, beiden door een hevigen aanval van zeeziekte overvallen, half wezenloos op de luiken van het vrachtschip lagen.

Wanneer een schip voor anker ligt in een storm, valt er voor de manschap zelden veel meer te doen dan te wachten tot het opklaart: en zoo gingen ook nu zoowel de schipper als zijn zoon en zijn beide knechts op de voorplecht zitten, en deelden elkander hun opmerkingen mede aangaande het weêr en de meer of minder waarschijnlijke kansen op een verandering ten goede.

‘Gelukkig, dat het niet regent,’ merkte Barten aan, terwijl hij, door middel van een doek, dien hij onder de kin vaststrikte, zijn hoed tegen het afwaaien beveiligde, en de knopen van zijn mantel dichtmaakte: ‘anders zouden wij niet weten, waar met ons allen te schuilen.’

‘En ik woû, dat het regende,’ zeide de schipper: ‘dan zouên wij hoop kunnen hebben, dat het gaeuwer 'edaen was; maer alle drommels! daer hebje 't gegooi in de glaezen al.’

Deze uitroep werd veroorzaakt door een hevigen schok, die Barten bijna om deed tuimelen: het schip had tegen den grond gestooten.

‘Ik dacht toch, dat wij hier een goeien ankergrond hadden,’ zeî de schipper: ‘hier Dries! geef mij den tandestooker reis an: ik mot mij zelve overtuigen, hoeveel waeter wij hebben.’

Maar op hetzelfde oogenblik, dat hij den peilstok in handen nam om de diepte van het water te onderzoeken, stootte de schuit ten tweeden male.

‘Hier kunnen wij niet blijven,’ zeide de schipper, het hoofd schuddende: ‘dan het maer op Gods genade gewaegd; wind het anker maer op, Dries! dan zullen wij den kluiver hijschen en zien of wij een betere ankerplaets kunnen bekomen.’

Het eerste gedeelte van dit bevel werd met goed gevolg ten uitvoer gebracht; maar minder gemakkelijk viel het, aan het tweede gedeelte te voldoen, en zoo hevig speelde de wind in het zeil, dat naar boven geheschen werd, dat de krachten der drie mannen en van den knaap vereenigd naauwlijks toereikende waren, om de touwen te houden en vast te maken.

En nu ging het over 't meer, als had een helsche geest het vaartuig voortgedreven: de schipper en Dries stonden

beiden tegen 't roer geleund om de schuit zooverre mogelijk van den oever af te houden, waar de storm het naar toe dreef, en om het zooveel mogelijk naar een dieper vaarwater te sturen; terwijl de andere knecht voortdurend den grond peilde. Dan, op het oogenblik, dat de schipper juist gekomen was op een plaats, waar hij betrekkelijk zich meer veilig achtte, kromp de wind plotseling eenige streken, zoodat het zeil, aan de verkeerde zijde wind vattende, om den mast heen sloeg.

‘Gooi alles los!’ riep de schipper: ‘gooi los, of wij zijn er om koud! Bij alle...’

Pijlsnel was, reeds voordat zijn vader het bevel had kunnen geven, de blonde knaap opgesprongen om het touw los te maken; maar ongelukkig was op dit oogenblik de knecht, die aan 't peilen was, zonder zich over zijn peilstok te bekommeren, dien hij in 't meer liet vallen, met zulk een drift toegeschoten, dat hij over Hannes heentuimelde. Dit ongeval kon slechts eene sekonde vertraging geven; maar eene sekonde op zulk een tijdstip geldt meer dan anders dagen; het zeil, door den orkaan op zijde gedrukt, deed het geheele vaartuig die zijwaartsche richting volgen: een enkele kreet, uit acht monden tevens aangeheven, liet zich hooren: de vrachtschuit sloeg om, en al wat daarin was stortte in de golven.

Barten was de eenige onder de mans en vrouwen aan boord, die niet terstond naar de diepte was gegaan; de zware mantel, dien hij droeg, had zich rondom uitgespreid en hem boven water gehouden. Hij zag rond, zooveel het water, dat hem in de oogen spatte, hem toeliet te zien, en het was hem, als bespeurde hij hier en daar, tusschen de rollende golven, gedaanten, die bovenkwamen en weêr onmiddellijk verdwenen; het was hem,

of hij onder die gedaanten ook die van zijn beminde vrouw herkende, die hem een afscheidsblik toewierp; zijn hart kromp dicht van weemoed en ontzetting, en hij was op het punt, zich om te werpen, en zijn geliefde panden in hun watergraf te volgen, toen er een zwaar lichaam tegen hem aansloeg: het was een der luiken van het schip. Toen deed het nimmer uitgedoofd gevoel van zelfbeveiliging hem in dat luik het middel eener mogelijke behoudenis ontwaren; hij greep het, klemde er zich aan vast en liet zich nu door de gejaagde golven voorwaarts drijven. Niet lang had hij op deze wijze het water doorkliefd, of hij hoorde zich op eens tot zijn verbazing roepen: hij zag om, en ontdekte iemand, die met krachtige inspanning tegen het water worstelde. In een drietal slagen was de schipper, want deze was die kloeke zwemmer, aan zijn zijde.

‘Ziezoo!’ zeide Krijn Bouwensz, terwijl hij het luik met de linkerhand vatte: ‘met zulk een steun zal ik het wel verder rooien, en wij beiden voor 't minst zullen behouên zijn, - maer knoop dien mantel los, die al doornat is en toch enkel maer tot ballast verstrekt.’

De ongelukkige Barten poogde met de linkerhand den gegeven raad op te volgen; maar zij was verkleumd en verstijfd van de koude en weigerde alle dienst.

‘Hier!’ zeide de schipper, en reikte hem het mes toe, dat hij uit zijn zijzak gehaald had.

Nog had Barten werk om de knopen los te snijden en trilde het mes in zijn bevende hand; maar eindelijk toch slaagde hij, en de mantel vloog verre weg over de golven.

‘Goed zoo!’ zeide de schipper, terwijl hij het mes terugnam en stevig vaststak in eene der naden van het luik: ‘hou nu de hand maer om dit heft geslaegen, dan

gaet gij van zelfs met de golven mede, en wij zijn zoo daedelijk op vasten grond.'

Het was als de schipper voorspeld had: de wind stond zoo hevig op den wal, dat er geene pogingen behoefden gedaan te worden, en onze beide schipbreukelingen door het luik tegen het gevaar van zinken beveiligd, zich slechts aan de golven hadden over te geven: geen tien minuten waren verlopen, of zij werden met luik en al tusschen de biezen van den oever gesmeten. Zoodra de schipper vasten grond onder zijne voeten voelde, rees hij op; en hielp ook Barten op de been.

'Dat is zóó ver,' zeide hij, rondziende. 'We zijnen hier op Osdorper grond! en nou maer nae de eerste boereweuning de beste. Hoe harder je loopt, heerschop! hoe beter het veur je wezen zel; dat is het eenigste middel om de leden weêr wat lenig te maeken.'

Barten volgde den gegeven raad, en niet lang duurde het, of beiden waren in een boerewoning ontvangen, en zaten zich bij een koesterend vuur te drogen. Het was eerst hier, nu zij volkomen veilig waren, dat het gemoed der beide rampzalige echtgenooten en vaders den geheelen omvang van hun verlies begon te beseffen en zich in bittere tranen lucht gaf. Maar, zoo Barten alleen aan de dierbare panden dacht, hem zoo onvoorziens en op een zoo ontzettende wijze van 't hart gescheurd, zijn lotgenoot herinnerde zich weldra, dat hij vrachtschipper was, en dat hij de plichten te vervullen had, die zijn beroep, en het vertrouwen, door zijn lastgevers in hem gesteld, hem opleiden.

'Kom!' zeide hij, terwijl hij opstond en de laatste teug nam uit een kroes, welke de zorgvolle vrouw des huizes, zoo dikwijls die ledig was, weder aanvulde met warm bier: 'de wind zei nou wel 't hardst ewaeid heb-

ben, en 't is taid, dat we een schuit of wat zoeken te krijgen om reis te gaen zien, of er niets van de goederen, die ik inhad, te vinden is, eer anderen ze opvisschen.... en of we misschien ook....'

Hij wilde er bijvoegen: 'de lijken onzer gelieven vinden;' maar de tranen, die hem in de keel schoten, beletteden hem zulks te uiten.

'Hoe!' vroeg Barten: 'gij wilt u opnieuw blootstellen aan dat vreeselijke weer?'

'Jae, heerschop!' antwoordde de schipper met een bewonderenswaardige naïveteit: 'of ik hier al zit te kniesooren, dat zal mijn arme vrouw en kinderen niet in 't leven terugroepen: en behalve, dat ik ze wel een Kristelijke begraefenis woû geven, zoo mot ik toch ook zorgen, dat de luî niet van me zeggen: Krijn Bouwens heit niet eens moeite 'edaen om het goed, dat hij over zou brengen, weêrom te krijgen.'

't Is wel!' zeide Barten: 'zoo gij 't wagen durft, ik ga met u.'

En werkelijk, geen half uur was er verlopen, of alle visschersschuiten in de buurt waren in beslag genomen, en zoowel Barten als Krijn Bouwens zwalkten weêr met de noodige medehelpers op het meer, in de nabijheid der plaats, waar de ramp was voorgevallen. Het weêr was nu bedaard, en men kon dus zonder eenig gevaar alle nasporingen doen. Doch, hoezeer men tot den avond op het water bleef kruisen, en men zijn oogen blind keek, niets werd men gewaar, noch van de personen, noch van de goederen, die met het vrachtschip waren verongelukt. De invallende duisternis verbood eindelijk elk verder onderzoek; men zette den koers weder naar wal en, terwijl de schipper naar Amsterdam wandelde, om daar bericht van zijn wedervaren te doen, nam Barten,

die te vermoeid was om verder een voet te verzetten, het nachtverblijf aan, dat hem door de goede boerin werd aangeboden, en begaf zich weldra te bedde.

Dan, hoe vermoeid hij ook ware, het mocht hem niet gelukken den slaap te vatten. Gestadig speelden hem de schriktooneelen, die hij aanschouwd had, voor de oogen; terwijl de gedachte aan het hartverscheurend gemis van vrouw en kind hem de ziel van-een-reet. De dag was naauwlijks aangebroken, of een gevoel van onrust en gejaagdheid dreef hem weder de hem te eng geworden bedstede en het huis uit en weder naar het strand van dat meer, 't welk zijn geliefde panden verzwolgen had.

Het was nu volkomen stil en helder weêr en al de voorwerpen lieten zich op verren afstand duidelijk onderscheiden; maar toch bleef Barten, waar hij ook zijn oogen weiden liet over het breede watervlak, dat voor hem lag uitgespreid, niets bespeuren, dat uit het verongelukte vaartuig herkomstig wezen kon. Dan, daar rees de zon uit de ochtendnevelen, die haar tot nog toe bedekt hadden, en haar stralen vielen op een wit voorwerp, dat tusschen de biezen, op geringen afstand van den oever, was vastgeraakt. Nog was het Barten niet mogelijk te onderscheiden wat het wezen kon; doch naar alle waarschijnlijkheid moest het iets zijn, dat uit het vergane schip was aangespoeld; en een geheime stem scheen hem in te fluisteren, dat juist dit voorwerp voor hem van 't hoogste belang was. Met drift ijlde hij naar de naastbij gelegen visscherswoning, en niet lang duurde het, of de visscher had zijn aak losgemaakt, en roeide met hem naar de plaats, waar het voorwerp zich bevond. Dan, wie beschrijft de gemoedsbewegingen, de verbazing, den angst, de hoop, die achtereenvolgens de ziel van Barten vervulden, toen langzamerhand dat voorwerp bepaalde

vormen begon aan te nemen, totdat hij het herkende, zonder dat hem eenigen twijfel overbleef, voor de wieg, waarin de schippersvrouw zijn kind had nedergelegd. Zoû het kind in de wieg gebleven zijn? zoû het niet door de golven weggespoeld of althans verstikt zijn? zoû hij het lijkje terugvinden? Eer hij den tijd had gehad, zich zelven deze vragen op de meest of minder waarschijnlijke wijze te beantwoorden, hadden drie krachtige riemslagen de aak tusschen de biezen gebracht. Barten blikte in de wieg - en ziet! - daar lag zijn Mieltje, met frisschen levensblos op de wangen, en sloop den kalmen slaap der onbezorgde onnoozelheid.

Wij beproeven het niet, de gemengde aandoeningen des vaders te beschrijven; - liever geven wij de opmerkingen, welke de vrome zin des opstellers van het geslachtregister, waarin het verhaal is bewaard gebleven, achter dat verhaal gevoegd heeft.

‘Ware,’ zegt hij, ‘mijn overgrootvader niet te laat gekomen voor de veerschuit, dan ware hij met de zijnen niet in het vrachtschip gegaan en zijne vrouw en meid waren niet verdronken.

‘Had het kind, dat naar Gods raad behouden zoû worden, niet zoo geschreid, zoo had deschippersvrouw het niet in de wieg van haar kind gelegd.

‘Ware het kind van den schipper in de wieg gebleven, dan ware dit, en niet dat van Barten waarschijnlijk behouden geweest.

‘Ware het geen *houten* wieg geweest, zoo had zij niet op het water blijven drijven.

‘Nog is het onmogelijk te begrijpen, hoe de wieg, en nog wel zonder om te slaan, uit het ruim van het schip is geraakt, zelfs al neemt men aan, dat, gelijk waarschijnlijk is, de luiken daarvan zijn afgeslagen.

‘Even onbegrijpelijk is het, hoe die open wieg gedurende zoo zwaar een storm en verder een geheele nacht door heeft kunnen drijven, zonder om te slaan of water in te krijgen,

‘En eindelijk valt het bijzonder bestier der Voorzienigheid daarin te erkennen, dat de wieg juist in de biezen gedreven is en nabij de plaats, waar de vader van het kind zich bevond.’

Emilia Barten huwde naderhand met N. van de Wall, en werd de moeder van een talrijk en aanzienlijk geslacht.

**V. De twee pistoolschoten.
1672.**

Bekend is de veege toestand, in welken ons vaderland ten jare 1672 verkeerde. Niets scheen de vroeger zoo machtige Republiek voor een wissen ondergang te kunnen behouden. Ter zee zouden haar de vloten van Frankrijk en Groot-Brittanje vereenigd overvallen; te land, aan den Rijnkant, bedreigden haar de tallooze oorlogsbenden van Lodewijk XIV, door de tegenwoordigheid des schier vergoooden Konings bemoedigd, en aangevuurd door Condé, Turenne, Guiche, Nogent, in één woord, door de vermaardste veldheeren dier eeuw; ten noordoosten stonden de troepen van Keulen en Munster ten inval gereed, zoodat zelfs de hulp der weinige bondgenooten, die nog getrouw gebleven waren in de ure des gevaars, geheel was afgesneden. Middelen om weêr te bieden aan de overmacht schenen geheel te ontbreken; zoo de vloot alleen, nog krachtig, welbemand, welvoorzien en door kloeke zeevoogden aangevoerd, een geduchten voormuur tegen de vijandelijke scheepsmachten strekte, met de verdediging aan de landzijde was het jammerlijk gesteld. De grensplaatsen, bestemd om het Ge-

meenebest aan den Rijnkant te verdedigen, waren ten eenenmale verwaarloosd: sedert twintig jaren was geen spade tot herstel der vervallen vestingen in den grond gestoken: de buitenwerken waren naauwlijks kenbaar, de grachten dichtgegroeid, de stormpalen tot brandhout weggehaald, de wallen in lusthoven en moestuinen herschapen, de generaliteits-magazijnen uit ellendige zuinigheid, van voorraad en leeftocht onvoorzien, het kruit door vochtigheid onbruikbaar. Wat het leger betrof, de krijgsambten waren door de Regenten geschonken of verkocht aan neven, die van de Akademie kwamen: aan gunstelingen of dienaars, die nooit een piek gedragen hadden: ja, bij voorraad, aan kinderen, die nog geen degen konden aangespen of die nog in de wieg lagen. Met de uiterste inspanning had men naauw veertien-duizend man kunnen bijeenbrengen: een ordeloozen hoop, zonder krijgstucht, zonder oefening of ondervinding: zonder hopliden, bekwaam om in die gebreken te voorzien. Ingenieurs miste men geheel. - En bij dit alles, beletteden onderling mistrouwen, verdeeldheid, onkunde en verraad, den geteisterden Staat een behoorlijk gebruik te maken van het jammerlijk overschot zijner krachten.

Hoe, in weêrwil van zulk een benarden, ja schijnbaar schier hopeloozen toestand, nadat vier der zeven Vereenigde Gewesten geheel, en een vijfde reeds ten deele, door den vijand overweldigd waren, en geen uitredding meer mogelijk scheen, de dapperheid onzer zeelieden, het kloek beleid van den jeugdigen Willem III, de rustige houding van Amsterdam, de trouw van Spanje en Brandenburg, en, boven dit alles, de almachtige bijstand van Hem, in wiens handen de lotgevallen zijn van vorsten en volkeren, het vaderland niet slechts van het

verderf verlost, maar ook den overmoedigen trots zijner vijanden beschaamden - ook dit is aan elk, die in de geschiedenis dezer landen geen volslagen vreemdeling is, bekend. Minder echter, dat, reeds bij den aanvang van den krijgstoet, eene, menschelijkerwijze gesproken geheel toevallige gebeurtenis de oorzaak was, dat de Fransche legermacht, hoe snel ook hare vorderingen waren, niet, gelijk het oorspronkelijke voornemen was, met eenen slag een eind maakte aan den krijg. Het is op deze gebeurtenis, in hare gevolgen zoo merkwaardig, dat ik thans de aandacht mijner-lezers zal vestigen.

Reeds waren de steden, die men voorheen als onze voormuren aan den Rijnkant had beschouwd, om wier bezit zoo menigmaal en zoo hevig gestreden was, Orsoy, Rijnberck, Burik, Wezel, Rees en Emmerik, thans zonder slag of stoot den zegevierenden Lodewijk in handen gevallen, reeds stond hij gereed over den IJssel te trekken en vandaar in de Veluwe te dringen, toen hij vernam, dat de Prins van Oranje zelf dien stroom bezette. Dit deed de Fransche krijgsoversten van hun voornemen afzien, en er werd bepaald, dat de overtocht over den Rijn geschieden zoû. Condé zelf trok, van Emmerik, den oever der rivier langs, en liet overal onderzoek doen, om eene ter overtocht geschikte plaats te ontdekken. Eens aan de overzijde, moesten, volgens een door hem beraamd plan, twintig-duizend ruiters ieder een voetknecht achter zich op 't paard nemen, tot in 't hart van Holland dringen, en Amsterdam - toen nog geheel van verdedigingsmiddelen ontbloot, - bij verrassing bemachtigen, uit welke stad alsdan de Koning zonder moeite de wet aan de Nederlanden hadde voorgeschreven.

Op drie verschillende punten, bij het Tolhuis, aan 't

Bergsche Hoofd en te Heussen, hadden de Staten den Rijn doen bezetten. 't Is waar, Monbas, die als Kommissaris-Generaal van 't leger, de verdediging aldaar besturen moest, Monbas, een Franschman van geboorte en aan zijn voormaligen Souverein verkocht, had reeds zijn nieuwe meesters verraden en de bezettingen tot driemaal toe naar Nijmegen teruggezonden, in weêrwil dat de veldmaarschalk Würtz, die binnen die plaats gebood, ze even zoo dikwijls naar de bedreigde punten terug deed keeren, om hetgeen hij toen nog slechts een misslag van Monbas waande te herstellen; maar Condé, van de wezentlijke toedracht der zaak onbewust, had het aftrekken der bezettingen als een krijgslist aangemerkt, en bleef nog in de onzekerheid, op welk punt hij den overtocht zoude wagen.

De rivier, wier loop de Fransche veldheer thans van den Eltenberg gadesloeg, kronkelde toen niet, gelijk thans, op verren afstand, maar aan den voet van die hoogte, en het gewone veer bevond zich nabij de plaats, vanouds Houberg of IJslade geheeten. Niet ver vandaar, naar den kant van Lobith, was een waadbare plaats in den Rijn; tegen-over die ondiepte lag een kasteel, van vuurmonden voorzien, dat een der voornaamste verdedigingspunten uitmaakte. Het was een landman, Jan Petersen genaamd, die aan de Franschen deze voorde kennen leerde, en die aanbood, hun tot gids daarover te strekken.

Verheugd over dit bericht, zond Condé den Graaf van Guiche uit, om met den boer de aangewezen plaats te onderzoeken. Aan dien last werd voldaan; doch meer dan eens moest Guiche den flauwhartigen Petersen, wien de moed ontzonk, zoo vaak hij op het dreigend tegen hen over staande kasteel staarde, met brandewijn

opbeuren. Weldra merkte de bekwame krijgsoverste op, dat, zoowel de in- als de uitgang der voorde breed genoeg waren om der ruitery gelegenheid te verschaffen er met gesloten rangen in te trekken en zich aan de overzijde uit te breiden: - en tevens, wat niet minder gewichtig was, dat de kogels, die uit het kasteel geschoten werden, wel op den tegen-overgestelden oever gericht waren, maar te hoog gingen om hen te bereiken, die zich in de rivier zelve bevonden. Men zag hier aan de Fransche zijde een soort van wonder in: een welkom verschijnsel voor 't minst, 't welk ten waarborg strekte, dat de Hemel 's Konings tocht begunstigde.

In de nacht van den elfden op den twaalfden Juni kwam Lodewijk zelf in 't leger. Een batterij werd nog in die zelfde nacht opgeworpen tegen-over het kasteel, en zoodanig ingericht, dat zij tevens de rivier en den tegen-overgestelden oever bestreek; terwijl, een paar honderd schreden vandaar, bij den molen aan de zijde van den Eltenberg, een stellaadje werd opgericht, vanwaar de Koning het tooneel, dat nu volgen moest, kon beschouwen.

Doch, met hoeveel spoed en stilte men te werk was gegaan, bij den korten afstand en de korte nacht kon de arbeid der Franschen voor de bezetting van het kasteel niet verborgen blijven. Voor de vierde maal weggezonden, waren de Staatsche benden, en thans met Würtz zelf aan 't hoofd, tot verdediging van het bedreigde punt voor de vierde maal teruggekeerd: en reeds de eerste morgenschemering deed aan Condé bespeuren, dat men ook aan de overzijde niet werkeloos gebleven was, maar een verschansing had opgericht, om daaruit den overtocht te verhinderen.

Naauwlijks had de waakzame veldheer zulks bemerkt,

of hij begreep, dat het slagen der onderneming alleen in spoed gelegen was, en dat de verbaasde vijand moest overvallen worden, eer hem tijd gelaten werd, zich verder te versterken. Hij gaf dus last met den overtocht een aanvang te maken.

Naauwlijks is het bevel van den veldheer vernomen, of Guiche stort zich in den vloed, gereed om den hem nu bekenden weg aan zijn dapperen te wijzen: en, om hier de woorden van Boileau te bezigen, waar hij dien tocht beschrijft:

Son coursier, écumant sous son maitre intrépide,
 Nage tout orgueilleux de la main qui le guide.
 Revel le suit de près: sous ce chef redouté
 Marche des cuirassiers l'escadron indomté.
 Mais déjà devant eux une chaleur guerrière
 Emporte loin du bord le bouillant Lesdiguière.
 Vivonne, Nantouillet et Coislin, et Salart;
 Chacun d'eux au péril veut la première part:
 Vendôme, que soutient l'orgueil de sa naissance,
 Au même instant dans l'onde impatient s'élançe,
 La Salle, Beringhen, Nogent, d'Ambre, Cavois,
 Fendent les flots tremblants sous un si noble poids.

En toch, die eerste poging voldeed niet aan de verwachting: zonder eenheid of orde waren die driftige krijgshelden te werk gegaan; en de stroom, wiens felheid alleen door dicht ineengepakte massaas had kunnen gebroken worden, sleept de afzonderlijk wadende ruiters met zich, doet de paarden weldra grond verliezen en verspreidt overal verwarring en schrik.

Weldra is de rivier bedekt met drijvende krijgers, paarden, standerts, hoeden, vederbossen en pluimen. De Staatschen, door dit schouwspel bemoedigd, zenden hun musketkogels in den verwarden hoop, doen man bij

man van 't ros ter neder tuimelen, en brengen den schrik onder de paarden, die, waar zij ter rechter zijde afdwalen, in een kolk verzinken, vanwaar niemand terugkeert. Dertig ruiters, zoo bevelhebbers als soldaten, vinden hun dood in den vloed: zelfs de Graaf de Nogent, de Veldmaarschalk van het Fransche leger, is een der eerste slachtoffers van die noodlottige onderneming: en, ware de macht der Staatschen talrijker geweest, de overtocht ware wellicht geheel mislukt.

Doch Condé heeft ras de begane feil hersteld. Nieuwe ruiterbenden rukken aan en storten zich thans met geheele gelederen in de voorde: de stroom verliest weldra zijn kracht op die te zamen gedrongen krijgshoopen: reeds zijn zij de rivier ter helft overgetogen: daar stort ook Würtz zich van de overzijde met zijn ruiters in den vloed en werpt terug al wie vasten grond betreden. Maar het geschut der Fransche batterij speelt moordend onder zijn gelederen; terwijl dat van het kasteel den vijand niet bereiken kan, en met spijt ziet de wakkere Veldmaarschalk de rangen zijner dapperen al meer en meer verdunnen, en welhaast het oogenblik genaken, waarop alle weêrstand vruchteloos wezen zal.

Eindelijk is het der Franschen Majoor Langallerie gelukt, met veertig man aan de overzijde der voorde, maar nog altijd in den stroom, vasten voet te krijgen. Daar laat hij de zijnen zich in twee gelederen vormen, staat stil, houdt Würtz in bedwang en toeft zoo lang, tot hij, door de allengs voortgerukte ruiterbenden versterkt, machts genoeg bij zich heeft, om op den vijand los te gaan. Weldra is Würtz genoodzaakt op den oever te keeren; doch Guiche, die zich thans aan 't hoofd der Fransche benden gesteld heeft, niet te vreden van de Staatsche ruiters terug te hebben gedreven, wil ook

aan hun voetknechten den hertocht afsnijden. Op zijn last breidt zijn paardenvolk zich over de vlakke uit, zoodat hun rechtervleugel op den oever stuit, de linker zich naar de zijde van het Tolhuis uitstrekt, en zijn front, naar den Rijnkant gekeerd, de verschansing insluit, achter welke zich de twee afdeelingen der Staatschen bevinden.

Drom bij drom trekt inmiddels de rivier over: een aantal schuiten wordt bemand en begeeft zich, thans door geen geschut meer verontrust, naar de overzijde. Ook Condé, vergezeld van de Hertogen van Enghien en Longueville (zijn zoon en zijn neef) volbrengt op die wijs den overtocht. Hem volgt, hem omstuwt de bloem des Franschen adels, dat tal van vrolijke en loszinnige hovelingen.

Vils flatteurs à la cour, héros aux champs de Mars, gelijk hen de Fransche dichter noemt: zij, die reeds in de verlopen nacht beker bij beker op den voorspoed hunner wapenen geledigd hebben, en thans, bedwelmd door den roes van wijn en zegepraal, onder scherts en gelach, den bedwongen Rijn doorklieven, en zich reeds vooruit verheugen over de gemakkelijke laurieren, die zij aan de overzijde denken te oogsten. - Maar weldra zullen angstkreten hun scherts, tranen hun gelach vervangen.

Würtz had zich met zijn ruiters voor de overmacht aan 't gevaar ontogen én was teruggetrokken om Nijmegen te dekken. Het Staatsche voetvolk, uit twee afdeelingen, meest Friezen, zamengesteld, na den aftocht van den Veldmaarschalk door de ruiters van Guiche overvleugeld, en geen middel ziende, noch om te vluchten, noch om den ongelijken strijd uit te harden, legt de wapens neder en roept om lijfsbehoud. Condé, zijn zegepraal niet noodeloos met bloed willende bezoedelen, laat

hun zonder beding dat lijfsbehoud toezeggen: en nu staan de Staatsche regimenten af te wachten, dat de aan hun voeten liggende musketten weggehaald en zij in eerlijke gevangenschap medegevoerd zullen worden. Tot nog toe had, met uitzondering der in den stroom verzwolgen ruiters, de overtocht nog bijna geen verlies van menschenlevens gekost. Dan ziet, daar rijdt Longueville met zijn dolzinnige dischgenooten van de verlopen nacht, op de verschansingen toe, 't zij dat hun de door Condé gedane toezegging onbekend gebleven was, 't zij dat dartele brooddronkenheid hun het brein benevelde en hen aanspoorde, hen te mishandelen, die zij weerloos waanden. De Friesche benden zien den onstuimigen hoop genaken, en de gedachte aan verraad wordt levendig in aller ziel. Een hunner hoptlieden wordt afgezonden om te vernemen, wat de vijandige houding dier Edellieden beteekent, en of de veldheer zijn gegeven woord niet gestand zal doen; doch naauwlijks is hij Longueville genaderd, of deze, door wat reden dan ook daartoe gedreven, haalt zijn pistool voor den dag en schiet hem ter neder. De Staatschen zien hem vallen; en een en kele kreet van: 'verraad!' wordt uit aller monden hergalmd. Elk hunner grijpt het voor hem liggend wapen weder op: ééne gedachte doorstroomt aller harten: het bedreigde leven ten duurste te verkoopen en voor 't minst niet ongewroken te sneuvelen. Het was op voorwaarde van lijfsbehoud, dat zij de wapenen hadden nedergelegd: nu die voorwaarde verbroken is, hernemen zij hun recht om die wapenen te bezigen.

Daar knallen hun moordende schoten in het dichtst van die kort te voren nog zoo dartele en overmoedige bende, Longueville, wiens onberaden feit de aanleiding tot zooveel onheils gaf, stort dood ter aarde: naast hem

valt Guitry, de Grootmeester der Koninklijke garderobe: aan hunne zijde sneuvelen de Graven du Plessis en Theobon, de Heeren Boury, d'Aubusson, de la Force, de la Salie. De Hertog van Coislin, de Prins van Marsillac, de Graven van Vivonne, van Saux, van Bevel, van Lyonne, de Markiezen van Beringhen, van Thermes en van Chavigny, de Edelen Brouilly Maurevert, du Mesnil? Montauban, Aubeterre, Beaumont, St. Arnoul, Beaufort, Montereau, Soubise, worden zoo deerlijk gekwetst, dat schier niet een onder hen later van die ontvangen wonden herstelt.

Condé, die zich in dit noodlottig oogenblik met Guiche vereenigd heeft, ziet nauwelijks den strijd begonnen, of vliegt derwaarts en gelast, dat men de vijandelikheden staken zal. Maar niemand, die naar zijn roepstem luistert: en vergeefsch zijn de door hem aangewende pogingen om het bloedbad te stuiten. Daar ziet een der Staatsche hoplieden, Ossenbroek, de pluimen op des veldheers vederhoed wapperen: en, begeerig om het gepleegde verraad op der Franschen legerhoofd te wreken, heft hij zijn pistool op en mikt op Condé. Een gelukkige wending van het lichaam redt dezen het leven; de kogel, die op zijn hoofd gemunt was, treft slechts zijn arm, die machteloos nederzinkt. Nu, woedend over de ontvangen wond en het verlies van zijn beminden neef, of geen middel meer ziende om het wederzijdsche driftvuur tot bedaren te brengen, geeft hij zelf den last tot den algemeenen aanval. *Tue! tue!* klinkt thans de wapenkreet der Franschen, die van alle kanten met onweêrstaanbare overmacht op de Staatschen aandringen. Doch ook deze vechten met den moed der vertwijfeling: en, is de eerste verschansing, waar achter zij streden, overweldigd, zij vormen zich een tweede van de lijken der gesneuvelde

vijanden. Lodewijk, wien naar de uitdrukking van Boileau, *zijn grootheid aan den oever kluisterde*, aanschouwt het van verre met innige spijt, hoe velen zijner dapperen nederstorten in een kamp, die hem meer aanvoerders en Edellieden kosten moet dan later menige groote veldslag. - Maar wat baat de dapperheid door de Staatschen betoond? Man voor man valt door het moordend lood of onder de sabelslagen der Fransche kurassiers: van de beide Regimenten blijft weldra niets anders over dan een afgestreden, met wonden overdekte, tot verderen weêrstand onmachtige hoop van naauwlijks honderd-twintig braven, die, in gevangenschap weggesleept, twee maanden lang te Emmerik het gemis hunner vrijheid moesten betreuren.

Zoodanig was de uitslag van dezen strijd, den eersten, maar bijna ook den eenigsten, die op Vaderlandschen bodem tusschen de Fransche troepen en die der Staatschen geleverd werd. Geen eerzuil wijst de plaats aan, waar die dapperen vielen: naauwlijks heeft de geschiedenis een enkelen regel aan hun nagedachtenis gewijd: de Rijn zelf heeft zijn loop veranderd, als wilde hij tot de herinnering toe uitwisschen van de plek, waar zij den heldendood stierven. En echter, wel verdiende hun wanhopige wederstand bij tijdgenoot en nakomeling in 't geheugen bewaard te blijven. Zij toch waren het, die voor de eerste maal aan den trotschen Lodewijk leerden, dat de triomftocht, hem door vleiers voorspeld, niet zonder strijd zoû volbracht worden: dat die moerasbewoners, die hij meende te tuchtigen, zich niet geheel straffeloos lieten tergen; zij waren het, die de dartelheid dier wufte hovelingen in getreur deden verkeer en de adellijke geslachten van Frankrijk dompelden in rouw.

Maar er is meer: het schot door Longueville gelost?

had het sein tot den moord gegeven: het schot, gelost door Ossenbroek, wierp Condé, de ziel des Franschen legers, voor twee maanden op het ziekbed neêr: het plan tot verrassing van Amsterdam, door hem gevormd, werd, toen hij van het krijgstooneel was afgetreden, als een hersenschim ter zijde gesteld. - Amsterdam was behouden, en, door Amsterdam, de onafhankelijkheid der Nederlanden.

VI. Een bedrukte vader.

I.

Op een guren Meidag van het jaar 1657 - de Meimaand was, ondanks haar schoonen naam, over het algemeen in de 17de eeuw even zoo bar en guur als zij het nu is in de 19de - kwam een kloek gebouwd Amsterdammer de Torensteeg uit en liep, den hoek van den Cingel omslaande, de zoogenaamde Donkere sluis op. 't Was een man in de kracht van 't leven, met een fiksche en helder uitzicht en een gunstig en open voorkomen, ofschoon voor 't oogenblik een zekere afgetrokkenheid op zijn wezen niet te miskennen was. Zijn kleeding, deftig en net, doch vrij van al wat naar pronkerij zweemde, en meer nog zijn houding en de vlugge vastheid van zijn tred, duidden den werkzamen, bedrijvigen man aan, die de waarde van den tijd kent en het slenteren niet gewoon is. Thans echter scheen het, als of hij die gewoonte, misschien voor 't eerst van zijn leven, zoû aannemen; immers naauwlijks was hij een paar huizen op den Cingel voorbijgegaan, of hij vertraagde zijn stap en begon, langzaam, met ongewisse schreden, ja nu en dan geheel stilstaande, zijn weg te vervolgen. En toch, wie

hem maar eenigszins met opmerkzaamheid beschouwd had, zoû weldra overtuigd geweest zijn, dat Jan de Wolff - zoo heette onze wandelaar - er op dit oogenblik volstrekt niet aan dacht, om de manieren van een straatslijper aan te nemen, maar veeleer er over peinsde, hoe hij zich van een gewichtige, ofschoon lastige taak zoû kwijten. Hij had echter niet lang tijd om daarover na te denken; want schier vóórdat hij 't wist, bevond hij zich voor den ingang van de woning, waar hij heen wilde: een weinig aanzienlijk burgerhuis, dat niets had, waardoor 't zich bijzonder van de overigen uit de buurt onderscheidde. Hij vermande zich, trad de stoep op, en liet den zwaren klopper vallen. Dat De Wolff in dit huis een goede bekende was, bleek uit de weinige woorden, welke de dienstmaagd, die hem de deur opende, hem bij zijn binnentreden toevoegde: 'ga maar naar boven, sinjeur Jan! onze sinjeur is op zijn kamer.'

Ook hier moest De Wolff zich zelven nogmaals moed inspreken eer hij het waagde de trap op te gaan, die naar de bovenvertrekken geleidde; op het portaal gekomen, tikte hij tegen het beslot van eene der deuren: 'binnen!' riep een heldere stem en hij gehoorzaamde aan dit opontbod.

De kamer, welke hij binnentrad, getuigde van haar bestemming voor een studeervertek. De in lood gezette vensters van het kruisraam boden geen ander uitzicht aan dan op een platje, en op den blinden muur van een achterbuur; doch des te minder had de bewoner last van afleiding: langs de wanden stonden boekekasten, waarvan de onderste rijen bezet waren met zware folianten en kwartijnen, de bovenste met enkele duodecimoos, maar vooral met tallooze pamfletten, los of in pakketten samengebonden: tegen-over het raam hing een kaart van

Amsterdam boven de stookplaats: in de ledige vlakken zag men eenige platen en kleine schilderijtjes van bekende meesters: in den eenen hoek een aardkloot, in den anderen een geboetseerd kinderbeeld, het werk der beroemde Questiers. Voor het raam stond een groote tafel, met papieren en boeken beladen, aan welke twee personen gezeten waren: de eene, die, met den rug naar de deur gekeerd, opgestaan was bij de komst des bezoekers, was een vrouw ongeveer van zijne jaren, met een zachtzinnig, zedig voorkomen, en uiterst eenvoudig, of liever, als men 't noemt, stemmig, gekleed. Tegenover haar zat, in een breeden armstoel met hoogen lederen rug, een man van middelbare gestalte, breed van borst en schouderen en kloek van lichaamsbouw. Ofschoon de rimpels op zijn voorhoofd en handen van hooggevoerde jaren spraken, was zijn rug nog door den ouderdom niet gebogen, en zijn bewegingen duiden nog vastheid en gespierdheid aan. Maar vooral wedersprak zijn gelaat elke gedachte aan zwakheid of verval van krachten, en de uitdrukking daarvan was van dien aard, dat wie het eenmaal, al ware het maar ter loops, had gezien, het niet licht vergeten zou. Het was breedachtig, vol in 't vleesch, gezond van kleur en blozend op de kaken: de krom gebogen, niet te dunne neus toekende scherpzinnigheid en een geest van onderzoek: de kleine mond, met fijne, een weinig ingetrokken lippen, verraadde schalksheid, ja een ingeschapen zucht tot hekelen: een donkerbruine, nog maar met zeer enkele grijze haren vermengde knevel bedekte slechts zeer gedeeltelijk de bovenlip; en een, insgelijks schrale, haarlok liep van de onderlip over de welgevormde kin in een punt naar beneden. Van meer dan gewone breedte was het fraai gewelfde voorhoofd, dat, vermids het bruine hoofdhaar

dun en ijl was, hooger geleet dan het werkelijk was. Maar wat meer dan al de rest van 't gelaat een onvergetelijken indruk te-weeg-bracht, waren de bruine, levendige, scherpziende oogen, door zware, fraai gevormde, aan de buitenzijde zierlijk opgetrokken wenkbrauwen overwelfd, en waarvan de blikken hem, wien zij aanstaarden, tot in de binnenste schuilhoeken van zijn hart schenen door te dringen, oogen, in helderheid die der gazelle, in vuur die van den adelaar evenarende; en die tevens de zachtzinnigheid van gene met de wilskracht van dezen, vereenigd, schenen uit te drukken.

Die man, die daar, met eene zwarte kalot op de kruin, met een zwart sergie kamizool en broek, en daar over een bruin lakensche, met bont gevoerde huispels aan 't lijf, zat te schrijven, was de vader der tegen hem over zittende vrouw en de oom des bezoekers: en zijn naam was Joost van den Vondel.

Bij het binnenkomen van zijn neef stak hij werktuiglijk de pen achter 't oor, en een onwillekeurige bleekheid verspreidde zich over zijn gelaat, terwijl hij zijn bezoeker aanzag en welkom heette.

‘Ga zitten, neef!’ zeide hij, hem met de hand op een taboeret wijzende, 't welk zijn dochter bijschoof; ‘ga zitten,’ herhaalde hij, en den elleboog op tafel leggende rustte hij met den hoofdsloop in de geöpende handpalm, als om in die houding at te wachten wat De Wolff hem had mede te deelen.

Deze was reeds maar half op zijn gemak; en hij werd er niet luchtiger om, toen hij bespeurde, hoe men van hem scheen te verwachten, dat hij 't gesprek beginnen zou. Hij beet zich beurtelings de onder- en de bovenlip en zag steelswijze naar zijn nicht, als wilde hij haar bijstand inroepen. Doch de goede Anna vergenoegde zich

met te zuchten en de oogen neder te slaan op het naaiwerk, dat zij in de hand hield.

‘Welnu!’ vroeg Vondel eindelijk: ‘uw tijding schijnt niet te best te wezen; dat gij draalt, die uit te spreken.’

‘In de daad,’ antwoordde De Wolff, hem aanziende met een meêwarigen blik, ‘ik wenschte wel, dat zij beter ware... ofschoon 't nog erger wezen kon.’

‘Spreek maar ronduit, neef! en zeg waar 't op staat,’ hernam Vondel: ‘op veel goeds kon ik mij niet verwachten, en nu komt het er alleen maar op aan, te weten, hoe diep de wonde, en of er nog herstel mogelijk is. Daarom, voor den dag met uw nieuws: ik ben bedaard: en op alles gewapend.’

‘Welnu!’ zeide De Wolff, terwijl hij diep zuchtte, als iemand, die van een zwaar pak verlost wordt, ‘ik ben in de Warmoesstraat geweest.’

‘En?....’ vroeg Vondel.

‘Ik heb breedvoerig met neef Joost gesproken: hij wilde eerst niet toegeven, dat zijn zaken zich maar eenigszins in verwarden toestand bevonden; doch toen ik hem vertelde, dat ik wist, welke pretentiën er tegen hem loopende waren en hoe menigwerf hij al om vrij aanzienlijke sommen gemaand was geworden, toen ik hem daarbij voorhield, dat ik niet uit bemoeiachtigheid of nieuwsgierigheid tot hem gedreven was, toen begon hij wat bij te draaien en eindelijk viel hij geheel door de ben en bekende mij ronduit, dat hij niet wist, hoe zich meer te redden.’

‘Heeft hij u geen boeken laten zien?’ vroeg Vondel.

‘Ik heb daar niet op aangedrongen,’ antwoordde De Wolff, ‘omdat ik al spoedig uit zijn gezegden meende te mogen opmaken, dat ik daar weinig uit zoû leer en.

En in de daad, het is een regel, die bijna vast gaat: wanneer iemands boël in de war loopt, worden zijn boeken niet langer bijgehouden. 't Is of hij zich dan schaamt den waren staat zijner zaken ook aan zich zelven bloot te leggen.'

'Zeg liever,' zeide Vondel, 'dat hij doet als de struisvogel, die zijn kop in 't zand bergt, om het verderf, dat hem boven den kop hangt, niet te zien; maar verder, wat zijt gij te weten gekomen?'

'Hij heeft mij,' hernam De Wolff, 'een soort van balans voorgelegd, waaruit blijken zoû, dat er - ook zoo alle nog uitstaande pretentiën binnenkwamen, - een goede twintig duizend gulden schuld zoû overblijven.'

'Een groote som,' zeide Vondel, zich op de lippen bijtende: 'doch zijt gij zeker, dat het bedrag niet hooger is?'

'In-tegendeel,' antwoordde De Wolff, 'ik ben u de geheele waarheid schuldig, en ik mag u daarom niet verbloemen, dat, naar mijn overtuiging, het passief meer bedraagt. Gij weet zelf, oom! dat men in dergelijke gevallen geneigd is, ook de minst liquide pretentiën onder het aktief te brengen, en dit zal hier ook wel het geval zijn.'

'Gij hebt gelijk, groot gelijk,' hernam Vondel, na eenige oogenblikken peinzens: 't is hard! - zeer hard! die zaak, welke mijn goede vader had begonnen, en mij in zoo bloeienden staat overgelaten, waar mijn brave vrouw tot aan haar dood in gezwoegd heeft, dat ik die op mijn ouden dag moet zien te gronde gaan?'

'Maar hij kan toch nog geholpen worden,' zeide Anna; 'gij weet het, vader! dat mijn moederlijk erfdeel nog onaangeroerd is, en dat ik reeds lang het oog van alle tijdelijke have heb afgewend. Zoû dat niet genoeg-

zaam zijn om de breuk te heelen, en te voorkomen, dat er schande dale op onzen eerlijken naam?’

‘Gij hebt gelijk,’ zeide Vondel, ‘schande moet op onzen naam niet dalen; maar God verhoede, dat gij zoudt bloeden voor de schuld uws broeders. Neen! indien hier iemand de straf dragen moet, dan moet ik het zijn, die hem dwaselijk de zaak heb overgedaan: ik had hem beter moeten kennen: of liever, ik had hem kennende, moeten vooruitzien wat er gebeuren zoû, en althans een oog in 't zeil houden.’

‘Wat verwijt gij u zelven, vaderlief! hetgeen buiten uwe schuld ligt,’ zeide Anna: ‘de zaak was, toen gij haar verliet, ten gevolge van de veelvuldige mededinging wel niet meer hetgeen zij vroeger was; maar zij gaf nog een fatsoenlijk bestaan: en het was toch niet van u te vergen, u op uw ouden dag nog af te tobben met de winkelnering. En aan wien kost gij die dan geschikter overdoen dan aan uw zoon? In den beginne ging het er toch ook zoo slecht niet, maar....’

‘Maar het luipaard verliest zijn vlekken niet,’ viel Vondel in: ‘Joost was eenmaal dat wilde woeste leven gewoon, en hij is er toe teruggekeerd. Ik weet dat: - gij weet het, Anna! en gij ook, neef! ik ben niet gewoon veel te praten over hetgeen mij bezwaart, veelmin er anderen mede lastig te vallen; maar ik heb het daarom niet minder gevoeld; in deze laatste jaren heeft het verdriet mij als een worm aan 't harte geknaagd. Ja,’ vervolgde hij, terwijl hij het lijvige handschrift opnam, dat voor hem lag: ‘indien ik in dezen arbeid geen troost en bemoediging gevonden had, ik had mijn leed misschien niet kunnen dragen.’

De Wolff was hetgeen men ‘een man van zaken’ noemt en ofschoon hij niet geheel onverschillig was aan de eer

van iemand tot oom te hebben, die als de eerste dichter van Nederland bekend stond, gold toch een prijskoerant bij hem vrij wat meer dan het fraaiste treurspel van de wereld. Dit belette niet, dat hij toch eenigszins nieuwsgierig was, welke die arbeid wezen kon, waarvan zijn oom zulk een gezegenden invloed had ondervonden. Hij wierp een zijdelingschen blik op het titelblad en las, onwillekeurig halffluid: ‘Davids Harpzangen.’

‘Davids Harpzangen!’ herhaalde hij luider, ‘zijn dat niet de Psalmen?’

Vondel beantwoordde deze vraag met een bevestigenden knik.

‘Maar,’ hervatte De Wolff, op eenigszins schroomvalligen toon: ‘Wij hebben daar immers reeds een berijming van.’

‘Bij dozijnen,’ hernam Vondel, met een spotachtigen glimlach, die hij in weêrwil van zijn verdriet niet kon terughouden: ‘er is die van den ijveraar Datheen, welke gij in de kerk zingt: - schande genoeg, dat gij, om den Heer des Hemels te verheerlijken, niets beter weet te vinden dan zulk nietswaardig prulwerk: - voorts die van den Heer van Sinte Aldegonde:’ hier haalde hij even de schouders op; ‘beter, maar toch meer stichtelijk dan mooi: - dan nog, om van een aantal mindere niet te spreken, die van wijlen mijn geleerden vriend Mr. Antonis de Huybert. Maar ik zag geene reden, waarom mij dit zoû terughouden, op mijne beurt eens mijn krachten aan een nieuwe overzetting te beproeven.’

‘Een overzetting!’ herhaalde De Wolff, ‘toch niet uit het Hebreeuwsch?’

‘Neen,’ antwoordde Vondel, droog weg, en hem de opgeslagen Vulgata toeschuivende, die nevens hem lag.

‘Hm! zoo!’ mompelde De Wolff, die even trouw Pro-

testant als zijn oom Katholiek was, en genoeg besepte dat hij hier een glad terrein betreden had, 't welk het beter was maar zoo spoedig mogelijk weder te verlaten; 'ik ben gelukkig, oom!' voegde hij er bij, 'te bemerken, dat gij althans eenige afleiding in dit werk gevonden hebt. - Maar wat nu gedaan in deze droevige omstandigheid van Joost? - Gij weet, dat, zoo gij mijne hulp noodig hebt, gij daarover beschikken kunt.'

'Wat nu gedaan?' herhaalde Vondel, terwijl hij het boek weder dichtsloot en ter zijde schoof: 'wel, terstond naar de Warmoesstraat gegaan en uit eigen oogen gezien. 't Is waar,' vervolgde hij, terwijl hij opstond, 'ik heb mij wellicht nooit met de zaken van den winkel zooveel ingelaten, als mijn plicht had medegebracht; maar toch ben ik er nooit een volslagen vreemdeling in geweest, en ben het ook nog niet. Ik wil zelf onderzoeken, hoe zij staan, en of er nog redding mogelijk is. Om een kwaal te genezen, dient men vooraf haar in haar geheelen omvang te kennen. Anna! lang mij mijn hoed en mantel, en gij, neef! zoo u geen eigen bezigheden terughouden, wees dan zoo goed, en vergezel mij naar de Warmoesstraat.'

Dit zeggende, was hij opgestaan, en had zich, met de levendigheid, die hem kenmerkte, reeds van de huispels ontdaan, zijn overrok van den spijker genomen, waar die aan hing, en dien met hulp van zijn neef aan 't lijf geschoten.

'Maar vader!' zeide Anna, terwijl zij zich met gevouwen handen en in een smeekenden toon voor hem plaatste en dikke tranen haar langs de wangen rolden, 'zoudt gij zelf wel gaan? Zoû het u niet te veel aandoen? Zoû niet....'

'Vrees niets,' antwoordde Vondel, 'ik ben mij zei-

ven meester, en zoo dokter Tulp mijn pols voelde, ik hou mij overtuigd, dat hij er niets ongeregelds in vinden zoû. Hier, sla mij mijn mantel maar ter dege om, het is guur daar buiten, en geef mij nu mijn hoed. Ziet gij wel,' vervolgde hij, toen hij dien opgezet had en iets bespeurde dat hem hinderde: 'ziet gij wel, dat ik van ons drieën het best bij 't hoofd ben? Gij zoudt mij geen van beiden waarschuwen, dat mij nog een pen achter 't oor steekt. Men zoû mij waarachtig op straat voor een notarisklerk of voor een boedelbeschrgver aanzien.... een boedelbeschrijver....' hervatte hij, op eenmaal terugvallende in een toon van weemoed: 'God geve, dat het zoo verre nog niet gekomen zij, dat men er ginds een noodig hebbe.'

'Daar zeg ik amen op van ganscher harte,' zeide De Wolff.

'Ik dank u,' hernam Vondel, 'en nu, Annekenlief! droog uwe tranen, die toch niets kunnen baten, en bid liever God en zijn Heiligen, dat zij ons kracht schenken in deze beproeving. Kijk maar zoo donker niet, neef! al verwerpt gij alle bemiddeling van Heiligen, gij hebt toch ook geleerd, dat het gebed van een rechtvaardige veel bij God vermag, en mijn vrome Anneken is zulk een rechtvaardige, of er leeft er geen in Amsterdam.'

'Maar zoude ik niet met u gaan?' vroeg Anna, nog altijd bezorgd.

'Later zult gij er heengaan; later, om uw broeder en zuster te troosten en op te beuren en hun goeden raad te geven, indien zg dien willen hooren en er hun profijt van doen.... ofschoon ik vrees, dat het weinig baten zal. En nu, neef! op weg!'

En, na zijn dochter nog een hartelijken kus op 't voorhoofd gedrukt te hebben, verliet hij met De Wolff zijn woning.

Terwijl zij hun weg naar de Warmoesstraat vervolgen, zal het niet ongepast zijn, tot opheldering, zoo van hetgeen is voorafgegaan als van hetgeen volgen moet, den Lezer iets naders met de omstandigheden van Vondel bekend te maken.

De vader van onzen dichter, die, gelijk men weet, zich van Keulen naar Utrecht en vervolgens naar Amsterdam metterwoon begeven had, oefende oorspronkelijk het beroep uit van hoedstofferder, een beroep, dat heden ten dage, nu de mans geen pluimen noch passementen meer aan hun hoeden dragen, geen droog brood zou verschaffen aan hem, die 't uitoefende, doch dat in de 16de en 17de eeuw zeer geächt en zeer voordeelig was. Te Amsterdam gekomen, had hij uitbreiding aan zijn nering gegeven en in de Warmoesstraat een grooten kousenwinkel opgezet. De zaak, met kennis en vlijt gedreven, leverde goede winsten op, 't geen onder anderen daaruit bleek, dat de oude man in staat was, zijn tweeden zoon, Willem, niet alleen te laten studeeren in de rechten, maar hem ook een - toen nog zeer kostbare - reis naar Italië te laten doen. Mede in de Warmoesstraat woonde te dier dagen zekere Hans de Wolff, mede, als de oude Vondel, een Keulenaar, en mede van Brabantsche afkomst, die een welbeklanten winkel had in passementen en linten. Al deze omstandigheden te zamen veroorzaakten natuurlijk goede buurschap en gemeenzamen omgang tusschen de beide huisgezinnen en weldra een dubbele verwantschap. Immers onze dichter trouwde op den 20sten November 1610, na het overlijden zijns vaders, met Maaiken de Wolff, en eene zijner zusters omtrent denzelfden tijd met Hans de Wolff. Vondel had de winkelnering van zijn vader overgenomen; doch meer liefhebberij hebbende in het beoöfenen van

taal en dichtkunst dan in het bedienen der klanten, liet hij het koopen en verkoopen aan zijn vrouw over, die een kloeke en verstandige huishoudster en alleszins voor haar taak berekend was. De zaak bleef dus in goeden stand en winstgevend, tot aan den dood zijner huisvrouw toe. Deze had hem twee kinderen nagelaten: eene dochter, Anna, met welke wij reeds kennis hebben gemaakt, en die, haar vader in zijn overgang tot het Roomsche geloof gevolgd hebbende, zich eerlang in den geestelijken staat had begeven: - en een zoon, als zijn vader en grootvader Joost genaamd. Die naam was dan ook het eenige dat hij met hen beiden gemeen had. Immers niet één sprank van het vernuft en dichtgenie zijns vaders was op hem nedergedaald, en evenmin had hij iets van den koopmansgeest overgeërfd, die zijn grootvader kenmerkte. Als een staaltje van zijn plumpe onwetendheid verhaalt men, dat hij, bij gelegenheid dat men over de treurspelen van Jozef sprak, aan zijn vader vroeg, of Jozef niet Katholiek was. Doch 't was niet genoeg, dat hij klein van verstand was, hij was daarbij los van hoofd en van gedrag, een minnaar van straatslijpen en geld verkwisten, en die aan zijn vader reeds van zijn eerste jonkheid af zelden stof tot vreugde of tevredenheid verschaft had. Intusschen was er een tijd geweest, waarop het scheen, dat hij zich tot een meer geregeld leven voegen zoû. Hij had zich in den echt begeven en dit had - in den aanvang althans, - een gunstigen invloed op hem uitgeoefend. Dit gaf dan ook aanleiding, dat zijn vader, wiens jaren nu begonnen te klimmen, hem tot behulp in zijn zaken nam. In de eerste jaren ging dit redelijk wel en Vondel verheugde zich reeds, te bespeuren, dat zijn zoon met meer orde en overleg in de bestiering van den winkel te werk hing; doch toen na verloop daarvan

de vrouw van onzen Joost overleed, en hem met twee jonge kinderen achterliet, verviel de weduwnaar, thans door haren invloed niet meer teruggehouden, alras weder tot zijn vorige uitpattingen. Een tweede huwelijk met Baertje Hooft van Amersfoort, waartoe hij eerlang overging, verslimmerde de zaak in plaats van haar te verbeteren; want de nieuwe schoondochter, welke hij zijn' vader in huis bracht, was zeer ongelijkvormig aan haar voorgangster, en overtrof haar man nog in zucht naar uitspanning, pralerij en verkwisting. Zoo veel verdriet veroorzaakte dit den ouden man, dat hij, niet langer getuige verkiezende te zijn van hun dwaasheden, met zijn dochter afzonderlijk ging wonen en het huis op den Cingel betrok. Maar met hem had ook alle tucht het huis verlaten en waren zijn zoon en schoondochter aan hen zelve overgelaten. Terwijl de nering verliep, gingen de verspillingen hun gang. Eindelijk was de boedel zoodanig in de war gestuurd, dat het door de geheele stad reeds verteld werd, hoe aan Joost van den Vondel den Jonge eerlang niet anders zoû overblijven dan een schandelijk bankroet. Die geruchten waren aan onzen dichter ter oore gekomen: en reeds een- en andermaal had hij er zijn zoon over onderhouden; doch nimmer van dezen anders dan van die ontwijkende antwoorden bekomen, die geruststellend moeten heeten, ofschoon zij in de daad alleen dienen om de ongerustheid des vragers nog te vermeerderen. Overtuigd, dat zijn zoon - gelijk dit veelal geschiedt - den waren stand zijner zaken nog eerder aan elk ander zoû blootleggen dan aan zijn vader, had deze zijn zusterszoon, Jan de Wolff, in den arm genomen en hem verzocht, het noodige aan te wenden om achter de waarheid te komen. De opdracht was niet van de aangenaamste: doch De Wolff was te beter

geschikt om daar aan te voldoen, naardien hij de Beurs bezocht, met de meeste groote makelaars en handelaren in betrekking stond, daardoor kennis droeg van de omloopende vorderingen ten laste van zijn neef, en zich door dezen niet licht een rad voor de oogen zoû laten draaien. Wat de uitkomst was van zijn onderzoek, hebben wij uit de vorige bladzijden vernomen, en ik kan alzoo den draad van mijn verhaal weder opvatten.

II.

Vondel was, met een vasten stap, aan den arm van zijn neef, naar de Warmoesstraat heen gewandeld: eerst toen hij de stoep optrad van de 'Trouw,' gelijk het huis genoemd werd, waar zijn zoon woonde - en toen hij den blik rondsloeg op dat voorhuis, waarin hij in, een tijdvak van meer dan een halve eeuw zijn ouders en later zijn vrouw met zooveel ijver, zorg en voorspoed had werkzaam gezien, was het hem of zijn hart werd toegenepen. Wel stonden hier nog de toonbank en de winkelkasten op dezelfde plaats: wel ontwaarde het oog nog overal die stapels kousen, borstrokken, dekens en andere winkelwaren; doch het was hem of het waas van welvaart en overvloed, dat daar vroeger lag uitgespreid, was weggevaagd; het was hem of alles er vuil, morsig, haveloos, gelapt en gescheurd uitzag: als fluisterden hem uit die stapels geheime stemmen toe: 'wij zijn verkocht, verpand, beleend; wij dienen maar tot uiterlijk

vertoon, en om de armoede te bedekken, die u anders uit de naakte wanden zoû begrimmen.’

Een diepe zucht ontsnapte des grijsaards borst; doch hij vermande zich en trad verder voort; daar zaten, op de trap, die naar 't achterhuis geleidde, een jongetje en een meisje te spelen. 't Waren zijn kleinkinderen, en zij stonden op om grootvader te begroeten; maar zij zagen er morsig, haveloos en verwaarloosd uit; en naauwlijks hadden zij een schoone plek op 't gelaat waar hij een kus op drukken kon. Daar trad, op het gerucht, dat de opengaande voordeur gemaakt had, de vrouw des huizes toe met het jongste voorkind haars mans aan de hand. Die vrouw ging voor fraai door; doch zij was van de soort dergenen, die het alleen buitenshuis zijn: opgeschikte poppen op straat, slonsen in haar keuken: zij schrikte op het gezicht van haar schoonvader, vooral van den gestrengen blik, dien hij op haar sloeg, terwijl hij met de vraag: ‘is uw man achter?’ haar voorbij trad, zonder haar antwoord af te wachten.

In de daad, toen hij de deur der achterkamer geöpend had, zag hij zijn zoon, die, aan de tafel gezeten, met het hoofd in beide handen leunende, in diepe en gewis geen opbeurende gedachten verzonken scheen.

Een vader blijft altijd een vader, welke redenen tot ongenoegen hem ook door zijn kinderen gegeven worden. Vondel was bewogen, toen hij zijn zoon in die bedrukte houding voor zich zag. ‘Alles is nog niet verloren,’ dacht hij, ‘indien hij maar het besef van zijn schuld heeft. God geve, dat dit een heilzame les voor hem zij.’

Dan de vertroosting, welke deze gedachte en deze bede met zich brachten, vervloog bijna onmiddellijk, toen Joost het hoofd oprichtte. In de uitdrukking van zijn

gelaat, in den blik, waarmede hij de binnenkomenden aanstaarde, waren niet zoozeer schaamte en schuldbesef te lezen, als wel een soort van suffe verlegenheid, gemengd met wrevel. Hij rees half op van zijn stoel, en stamelde: ‘gij hier, vader?’

‘Verwondert u dat?’ vroeg deze, op een toon, waarin de goedhartigheid door den ernst heenstraalde: ‘ik heb gemeend, dat gij den raad en de hulp van uw vader zoudt noodig kunnen hebben, en ik ben gekomen om u die aan te bieden.’

Joost antwoordde niets, maar wandelde langs de tafel om een stoel voor zijn vader te krijgen. Deze had er echter reeds een genomen, had zijn mantel en hoed reeds aan De Wolff overhandigd en zich nedergezet.

‘Gij hebt dan aan vader gezegd....’ vroeg Joost met een verwijtenden blik aan De Wolff.

‘En aan wien nader zoû hij gezegd hebben wat bovendien reeds aan de halve stad bekend is?’ vroeg Vondel, ‘en toch, Joost! wat mij in deze zaak nog het meest verdriet, nog het bitterst grieft, is niet zoozeer, dat gij uwe zaken in zulk een verwarden toestand gebracht hebt, als wel, dat gij mij uw vertrouwen onthouden hebt, toen alles nog te herstellen geweest ware.’

‘Ik dacht.... ik hoopte nog altijd...’ stotterde Joost.

‘Op wat? op een mirakel?’ vroeg zijn vader: ‘mirakelen geschieden alleen ten behoeve van vrome en heilige menschen, niet om dwaasheden goed te maken, of om hem, die slecht handelt, in zijn verkeerdheden te stijven. Maar genoeg! ik kom hier niet om u verwijtingen te doen: dat laat ik aan uw eigen geweten over! Ik kom, om te zien, in hoevêrre er nog middel bestaat om uw naam, den naam, die ook de mijne is en die mijns braven vaders was, voor schande te bewaren. De

Wolff heeft mij gesproken van een soort van balans, die gij hadt opgemaakt: laat mij die eens zien.'

De toon van gezag, op welken de oude man gesproken had, liet geen tegenspraak toe. Joost bracht een lederen brieventas voor den dag, haalde er met bevende vingers een gevouwen papier uit en lef het voor zijn vader neder.

'Laten wij eens zien,' zeide deze, terwijl hij de debetzijde doorliep: 'aan Roelof Roelofszoon te Leyden *f* 583:17:8 - ik ken die pretentie: zij had reeds lang moeten zijn afgedaan; aan Henri Deurlaer te Atrecht *f* 1135:12:13 - waar is dat voor?'

'Voor geleverd tapijtwerk,' antwoordde Joost, 'een slechte speculatie.'

'Slecht of niet, het geld zal betaald moeten worden,' hernam Vondel: 'aan Henry Knight te Londen *f* 13608:12:8, hoe kan die som zoo hoog zijn geklommen?'

'Vroeger hadden wij zes korrespondenten te Londen,' antwoordde Joost: 'dat was omslachtig en duur: nu hebben wij maar met één man te doen, dat beterkoop uitkomt.'

'Omdat hij een achtste percent minder rekent, niet waar?' vroeg Vondel, 'en daarom hebt gij schappelijke, soliede kantoren laten loopen, die ons sedert jaren en goed bediend hadden, - of denkt gij dat dit achtste niet op de eene of andere wijze er uit gehaald moet worden? - Ik wed, dat de goederen, u door tusschenkomst van dien Knight overgemaakt, van mindere qualiteit zijn dan die, welke Reid of Collins ons bezorgden. - Doch 't zij zoo! Wanneer vervalt dit geld?'

'*f* 6000 ongeveer zijn reeds vervallen, de rest over twee en vijf maanden,' antwoordde Joost.

De oude man schudde het hoofd. ‘Alzoo zijt gij,’ hernam hij, ‘indien gij die f6000 niet betalen kunt, voor die som reeds bankroet. Verder: - aan Kolm voor geleverde goederen f463:17:3 - aan Jan Pieterse voor Idem, f234:3:12 enz. enz... dit zijn alle gewone posten, die al lang hadden moeten afgedaan zijn; - maar wat is dit: aan Emmanuel de Lima f8275:15. - Wat is dat voor een vordering? en wat hebt gij met Emmanuel de Lima uitstaan!’

‘Opgenomen gelden,’ stotterde Joost.

‘En welk onderpand hebt gij hem gegeven?’ vroeg Vondel, ‘van dien sinjeur weet ik bij geruchte althans zoo veel, om vast te stellen, dat hij u die som op uw eerlijk uitzicht niet zal hebben voorgeschoten.’

‘Een schepenkennis op het huis....’ zeide Joost.

‘Hm! - Tot welk bedrag?’

‘Zeven duizend gulden,’ antwoordde Joost.

‘En de overige vijf honderd rijksdaalders?’

‘Zijn voor interessen....’

‘En verdere woekerwinst,’ viel Vondel in: ‘ik versta dat. En daarvoor hebt gij waarschijnlijk uw meubelen en winkelwaren verbonden.’

Joost liet tot antwoord het hoofd op de borst zinken.

‘Zoo is dan de goede oude Trouw verpand, met al wat daar in is,’ hernam Vondel, ‘Joost! Joost! en waarom niet liever bij uw vader gekomen, toen gij in den brand zat, in stede van u tot een woekeraar te wenden.’

‘Ik wist.... ik meende.... dat gij u liever met andere dingen bezighoudt dan met geldzaken,’ zeide Joost.

‘Foei, neef!’ kon De Wolff zich niet weêrhouden uit te roepen.

‘Laat hem spreken,’ zeide Vondel ernstig, ‘hij heeft misschien gelijk, - ik had mij meer met de geldzaken moeten bemoeien; ofschoon ik ze ten minste niet in zulk een toestand heb achtergelaten; - maar wat daarvan zij.... Verder: - Onbetaalde rekeningen A^o. 1656: *f*752:17:12, idem A^o. 1657: *f*1763:12:4, dat is grof! - zeer grof! - Totaal *f*51391:15:14, - 't is een zwaar cijfer! - Maar is dit nu alles?’

‘Alles, zooveel ik mij herinneren kan,’ antwoordde Joost.

‘t Zal van belang zijn, dat gij uw geheugen goed raadpleegt,’ hernam Vondel - ‘doch laten wij intusschen zien, wat gij tegen-over die schulden stellen kunt. -’ Hier vind ik in de eerste plaats het huis, gesteld op *f*8000.

‘t Is de prijs, waarop het geschat werd,’ merkte Joost aan.

‘Geloof mij,’ zeide zijn vader, ‘nu De Lima er eens de hand op geslagen heeft, zult gij er nimmer een penning meer voor bekomen, dan hij er op geschoten heeft. - Winkelgoederen: *f*1135 - 't zal mij verwonderen, zoo gij er de helft voor krijgt: Waren in 't pakhuis de Reus: *f*3373:2:6; wanneer die op eens moeten afgezet worden, brengen zij die som niet op. Uitstaande vorderingen: Jan Scheepmakersz... Pieter Beth... Jan Schaep... Gerrit Antonisz... hm! deze zijn alle goed... jammer maar, dat het cijfer niet hooger is... Bernard Thomasz *f*1256:3:4.’

‘Die schrijft sedert lang: “morgen betalen,” voor zijn deur,’ zeide De Wolff.

‘Verder, Rolf Ericson te Koppenhagen: *f*937:5:10. Dat schijnt al een oude post.’

‘Al van voor drie jaren,’ antwoordde Joost: ‘ik kan dat geld maar niet binnenkrijgen.’

‘Tobias Brandt, te Frederikstad.... f 688:7:2 - een oude klant.’

‘Maar vrij vergeetachtig, als 't op betalen aankomt,’ zeide Joost.

‘Leife Niels te Koppenhagen, f 1132:0:8,’ vervolgde Vondel; - ‘een brave vent, die mij goed onthaalde, toen ik in Denemarken was: - ik kan niet begrijpen, waarom hij u niet betalen zoû. - Kristiaan Rosen, Leife Borstal te Odensee.... Rolf Muller, Erik Gustafson te Wiborg.... knappe lieden altemaal,... doch aan wie hun verplichtingen wel eens dienen herinnerd te worden: totaal: f 29357:8:12 - nadeelig slot: f 22034:7:2 - dit slot is weinig troostrijk!’ En de goede man bleef een poos in stilte de cijfers aanstaren, als kon hij nog hopen, dat dit er een verandering in zoû doen ontstaan.

‘Kent uw vrouw uw toestand?’ vroeg hij eindelijk, als uit een gepeins ontwakende.

‘Ik geloof wel, dat zij iets gemerkt heeft,’ antwoordde Joost.

‘Iets gemerkt!’ herhaalde zijn vader, op een toon, die niet van hardheid vrij was; want zoo hij zijn onwaar digen zoon nog altijd liefhad, hij had nimmer de minste neiging gevoeld voor zijn schoondochter: ‘zij had het *moeten* merken, indien zij zich immer het geringste aan den winkel en in het geheel aan de belangen van het huisgezin had laten gelegen liggen. Maar dat blijft voor hare verantwoording. In allen gevalle is het zaak, dat zij hoe eerder hoe beter wete, waar zij zich aan te houden heeft.’

‘Hoe zal ik het haar zeggen!’ vroeg Joost met een beängst gelaat: ‘zij is zwak van gestel, en die slag zal haar zoo bitter treffen....’

‘Ik zal het haar zeggen,’ hernam Vondel; ‘zij moet

gewaarschuwd wezen, ten einde intijds van haren weg terug te keeren. De kinderen zullen wel al naar bed zijn: - roep haar hier, ik begeer het: en wees niet bang, ik zal de wonde slaan, doch tevens beproeven er balsem in te gieten.’

Joost had wel gaarne het verlangen zijns vaders weêrstreefd; maar hij had er de kracht niet toe. Onze groote dichter was wel in gewone tijden toegevend en inschikkelijk, ja zelfs wel eenigszins zwak, in dien zin namelijk, dat hij de zorg voor de waereldsche zaken liever aan anderen overliet zoo lang het goed ging; - maar wanneer hij, in buitengewone omstandigheden, als deze, eenmaal zoo verre kwam dat hij een vasten wil had, en dien toonde, dan lag er iets vorstelijks, iets gebiedends in zijn wezen, waar niemand, en wel het minst zijn onbeduidende zoon, zich aan onttrekken kon.

‘Dat verwondert mij, oom!’ merkte De Wolff aan, toen Joost vertrokken was, ‘dat gij er die vrouw in haalt. Dat wijvegejank zal ons beletten, onze aandacht aan de zaken te schenken.’

‘Goed!’ zeide Vondel; ‘maar die zaken zijn evenzeer de hare, en zij moet naderhand noch aan haar man, noch aan mij, het verwijt kunnen doen, dat wij haar onkundig hebben gelaten omtrent haar belangen; - doch stil! daar is zij.’

Joost kwam op dit oogenblik terug met zijn vrouw: en het was haar aan te zien, dat zij inderdaad, gelijk hij het uitdrukte, ‘wat gemerkt’ had. Immers hare oogen waren rood en gezwollen als van iemand die geweend had, haar wangen waren bleek, en haar tanden klapperden tegen elkander, toen zij haar schoonvader poogde goeden avond te wenschen.

‘Baertje!’ zeide Vondel op een plechtigen toon; ‘met

leedwezen zeg ik u, wat uw man u reeds sedert lang had behooren te zeggen, dat zijn zaken in een verwarden toestand zijn.'

Hier sloegen de tanden nog erger aan 't klapperen; en met een verwezen gelaat zag zij haar schoonvader aan.

'Intusschen,' hernam Vondel: 'wij willen niet wanhopen, voordat alle middelen tot herstel zijn uitgeput: er is misschien nog kans om den boël weêr in orde te brengen; maar dat kan niet geschieden zonder uwe medewerking.'

Een straal van hoop en verwachting blonk op het gelaat der jonge vrouw, zoodat Vondel zelfs een oogenblik berouw had over zijn woorden, en alreeds vreesde, dat zij zich te veel vleide en haar toestand te luchtig inzag. Maar hoe verbaasd en verontwaardigd keek hij op, toen zij, het woord nemende, met een vrij vaste stem zeide:

'Ik geloof, dat ik u begrijp, vader! gij wilt zeker aanraden, alles op mijn naam te zetten, zoodat de krediteuren er niet aan kunnen komen.'

'Ja! in de daad?' riep Joost uit, zijn vrouw met bewondering aanstarende: 'dat ware misschien te doen.'

'En hij ook!' zeide Vondel, terwijl hij een weemoedigen blik naar De Wolff wendde, die langzaam het hoofd zat te schudden: 'neen waarlijk, Baertje! zoo iets als waar gij op doelt, zal ik nimmer voorstellen. Of denkt gij, dat ik hier op mijn ouden dag mijn kinderen tot schelmerijen zoû aansporen? Neen voorwaar! Ieder, die wettige vorderingen heeft, moet het zijne bekomen: opdat gij en uwe kinderen met opgeheven hoofde over straat moogt gaan en zonder schaamte den naam, gij van uw man, en zij van hun vader,

kunnen hooren! Doch daartoe is het noodig, af te zien van dat vrolijke leven, 't welk gij tot heden hebt geleid, aan alle verspillingen vaarwel te zeggen, en te worden wat gij behoort te zijn, een vrouw van orde en regelmaat, een zorgende en spaarzame huismoeder. Gevoelt gij moeds genoeg, dit te worden, en kunt gij mij daarvan de verzekering geven, dan zie ik de toekomst nog zoo donker niet in; - kunt gij dit niet, dan zal hetgeen wij hier verrichten volkomen ijdel zijn.'

'Nu zie eens,' zeide de vrouw, terwijl zij schreide van droefheid en meer nog van spijt: 'nu zal ik nog de schuld krijgen dat de zaken in de war zijn geloopen: als of ik het bestuur over den winkel had gehad. Ik ben het veeleer, die reden heb van beklag, dat ik mij heb laten bepraten om een weduenaar met kinderen te nemen en mij in zoo veel zorg te steken, terwijl ik thuis vrij en vrolijk had kunnen leven. Had ik maar beter geluisterd naar hen, die mij waarschuwden, dat de zaak lang niet bloeiend, maar in treurig verval was. Dat is nu mijn loon.'

'Gij bedriegt u, vrouw!' zeide Vondel op een strengen toon: 'toen ik dit huis verliet, wezen de boeken nog een voordeelig slot aan. Of gij, dan wel uw man, de meeste schuld draagt van de verandering, die sedert heeft plaats gehad, ziedaar, wat ik niet wil onderzoeken; het is beter, niet terug te zien naar het verledene, maar onze aandacht te slaan op wat de nood van het oogenblik vordert: er moeten handen aan 't werk geslagen worden, om u voor volkomen ondergang te bewaren: en daartoe moet ieder het zijne doen; doch zoo gij daartoe niet met alle kracht wilt helpen, dan, ik herhaal het, is onze arbeid ijdel, en ik....' hier rees hij van zijn stoel op; 'bemoei er mij niet verder mede.'

‘Om 's hemels wil, Baertje!’ zeide Joost, verschrikt: ‘maak vader toch niet toornig: zoo hij ons verlaat, dan kunnen wij loopen bedelen.’

‘Maar wat kan een arme vrouw, als ik ben, dan doen? kan ik hier geld bezorgen?’ riep zij snikkende uit.

‘Bezorgen, ja, door het te besparen,’ zeide Vondel: ‘en meer wordt van u niet gevergd. Geen ijdele opschik: geen fijne gerechten, geen onnutte uitgaven meer. Zie! dat is 't, waar gij voor kunt zorgen.’

‘t Is waarlijk, of wij hier een prinseleven leidden,’ hernam Baertje: ‘doch ik zal alles doen wat men vordert,’ vervolgde zij met klimmenden wrevel; ‘ik zal droog brood eten, zoo 't nood is: ik zal mij opsluiten en geen kraai meer zien; - o wee mij! wee mij!’ Hier belette een zenuwtoeval haar verder te spreken: zij wierp zich in haar stoel achterover en begon luid te gillen en met handen en voeten te slaan.

‘Ziedaar wat ik gevreesd had,’ zeide De Wolff tegen Vondel, terwijl Joost zijn vrouw tot bedaren zocht te brengen.

‘Eens moet het haar toch gezegd worden,’ zeide Vondel, ‘en gij kunt zelf oordeelen, of het al dan niet noodig was er geen doekjes om te winden met een vrouw als zij. Indien zij niet wijs wil wezen uit plichtbesef, dan moet zij het kunnen zijn uit noodzakelijkheid. - Kom Joost!’ vervolgde hij, zijn stem verheffende, ‘zie dat gij uw vrouw naar haar kamer krijgt en laat zij wat rust nemen.’

Altijd even gedwee, voldeed Joost, met behulp der op het geschreeuw toegeschoten dienstmaagd, aan het verzoek zijns vaders: de vrouw des huizes werd naar het slaapvertrek gedragen en spoedig daarna keerde haar man terug.

‘Hoe is het er mede?’ vroeg zijn vader, ‘mij dunkt, het heeft zich nog al ras geschikt.’

‘O,’ zeide Joost, ‘zij is weêr bijgekomen en zal nu wat gaan rusten.’

Doch wat Joost niet zeide, was, dat indien hij zoo spoedig terugkwam, het voornamelijk was om te ontkomen aan de scheldwoorden en verwijtingen, waarmede zijn vrouw, zoodra zij het spraakvermogen teruggekregen had, begonnen was hem te overladen.

‘t Is wel,’ zeide Vondel, ‘en nu tot de zaken: eerst onderzocht, hoeveel er onmiddellijk noodig is, om de gevaarlijkste gaten te stoppen. Hebt gij de brieven bij de hand? want ik veronderstel, dat wij uit de boeken niet veel licht zullen scheppen.’

Joost haalde beiden, brieven en boeken; en nu zette zijn vader zich met De Wolff aan het werk, daarbij een ijver en helderheid van begrippen aan den dag leggende, waarover deze verbaasd stond, als hebbende die niet verwacht bij iemand, die maar een poëet en geen man van zaken was. Hij wist niet, de goede De Wolff, dat, zoo een genie als dat van Vondel met de zaken van 't gewone leven zich over 't algemeen minder ophoudt, het niet is, omdat hij die niet verstaat, maar omdat het een grooter en edeler taak te vervullen heeft.

Toen het gehouden onderzoek, dat natuurlijk een geruimen tijd duurde, en waarbij de kaars moest worden ontstoken, hem tot eenige bepaalde resultaten gebracht had, zeide Vondel, dat het nu zaak zoude zijn, te onderzoeken, op welk wijze geld te vinden ware: ‘het is echter,’ vervolgde hij, ‘te laat geworden, om daar heden-avond aan voort te gaan; ik zal de boeken en papieren met mij nemen, die morgenochtend op mijn gemak doorloopen en morgen-namiddag weder hier zijn.’

Hij deed als hij gezegd had, maakte een pak van de schrifturen, welke De Wolff onder den arm nam, en begaf zich met dezen weder naar huis. Hij bewaarde den ganschen weg over een diep stilzwijgen, waaruit De Wolff het niet waagde, hem te storen; doch welke gedachten zijn brein vervuld hadden, bleek genoegzaam, toen hij, op zijn stoep gekomen, en afscheid nemende van zijn neef, hem toevoegde:

‘Neef! neef! noem geen kinderen ooit naar uwen naam; want die wordt gebrandmerkt, als zij niet deugen.’

III.

De volgende namiddag vond al de personen, met welke de lezer kennis heeft gemaakt, in de achterkamer van het huis in de Warmoesstraat bij elkander. De vrouw des huizes, die toch bij nader inzien begrepen had, dat het wijzer ware, haar schoonvader niet te vertoornen, had hem met de vriendelijkste manieren ontvangen en zelfs een soort van verontschuldiging gestameld over haar gezegden van den vorigen avond, welke zij toeschreef aan de ontsteltenis en de verwarring van het oogenblik. Vondel begreep van zijn kant, dat hij haar de les genoeg gelezen had en nu niet op het onderwerp behoefde terug te komen: zijn dochter Anna had hem bovendien gesmeekt, haar schoonzuster niet te hard te vallen, en hem deze reis vergezeld, in de veronderstelling, dat hare tegenwoordigheid niet geheel nutteloos wezen zou.

‘Welnu!’ zeide Vondel, nadat allen rustig gezeten waren: ‘ik heb de briefwisseling nagezien en met de boeken vergeleken: - wat de gelden betreft, die hier te lande te vorderen zijn, Joost moet daarvan maar hoe eerder hoe beter zijn werk maken, en zoo het kwade betalens zijn, hen doen dagvaarden. Met twee of drie zal het misschien zaak zijn, in schikking te komen, en te denken: beter een half ei dan een leêge dop. - Wat de pretentiën op onze Deensche vrienden aangaat, dat is een zaak van meer neteligen aard. Uit de brieven heb ik gezien, dat sommigen van die heeren contrapretentiën beweren te hebben, en anderen het bedrag der vordering betwisten. Processen te voeren is altijd een kwaad iets; maar vooral in een vreemd land, waar men niet weet, of men zijn eigen pleitverzorgers wel vertrouwen kan. Het zoû daarom wenschelijker, ja in mijn oog noodig zijn, dat iemand, die met de zaken bekend ware en in wien wij ons vertrouwen stelden, daarheen ging om met die lieden te spreken en alles te vereffenen. In een half uur onderhouds doet men meer af dan met een jaar korrespondentie; wat dunkt u er van, neef?’

‘Volkomen waar, oom!’ zeide De Wolff: ‘maar wie zal die reis ondernemen? Sturen wij er een advokaat of prokureur heen, dan zullen, vrees ik, de ingevorderde gelden aan reiskosten en vakatiën wegsmelten.’

‘Er zijn reizigers, voor andere huizen, die er heengaan,’ waagde het Joost te zeggen: ‘en die onze belangen tevens zouden kunnen waarnemen.’

‘Dat heeft ook zijn kwade zijde,’ merkte De Wolff aan; ‘men moet dan zijn zaken aan derden blootleggen, die er niet mede te maken hebben, die wellicht in 't geheim mededingers zijn van hun lastgever en hem 't been-

tje lichten, en in allen gevalle bederft men er zijn krediet door. - Neen! in zulke omstandigheden dient men wel zelf te gaan,... tenzij...' hier hield hij plotsling stil, want hem zelf kwam het denkbeeld te dwaas voor, dat Joost, die geen verstand noch karakter genoeg bezat, om te huis den wagen recht te houden, met eenige hoop op goeden uitslag zijn belangen in den vreemde zoû gaan behartigen. De man wien 't gold was echter van een andere meening. Eigenwaan bezat hij zoo veel als elke stommeling: en een reisje buitenslands lachte hem in dit tijdsgewricht nog al toe: 'Nu!' zeide hij, 'indien gij denkt, dat ik zelf....'

'Dwaasheid!' viel Vondel in: 'gij moet hier blijven, en den schijn zelfs niet aannemen, als wildet gij uw krediteuren ontloopen.'

'Ja!' zeide De Wolf, de schouders ophalende: 'dan zal het plan moeten worden opgegeven. Ik voor mij zoû van harte gaarne naar Denemarken, en des noods naar Moskoviën gaan, zoo ik daarmee de eer der familie redden kon; doch ik ben zelf huisvader en aan mijn kantoor gebonden. En wie anders zal er gevonden worden, om zulk een reis te ondernemen?'

'Wel,' antwoordde Vondel: 'indien er zich niemand voordoet, die er meer toe geschikt is, dan zal *ik* mij met die taak belasten.'

Een algemeene uitroep van verbazing volgde op deze verklaring.

'Gij vader!' zeide Joost: 'gij zoudt die goedheid hebben....'

'Een oud man als gij!....' riep Baertje, die niet recht wist of zij hem bewonderen of voor half wijs verslijten moest.

'Lieve vader!' zeide Anna, de handen smeekend sa-

menvouwende: ‘laat gij u thans niet door uw goed hart te verre leiden?’

‘Oom!’ zeide De Wolff, ‘ziedaar een dienst, welken Joost niet *mag* aannemen.’

‘Tut tut!’ zeide Vondel: ‘niet allen te gelijk. Hier is goede raad duur, dat zijn wij allen eens: en evenzeer zijn wij het eens, dat er iemand naar Denemarken heen moet. Tenzij gij mij nu een geschikter persoon weet aan te wijzen, geloof ik zonder verregaanden eigendunk te mogen zeggen, dat ik de noodige vereischten, die men in een zaakgelastigde begeert, in mij vereenig. Ik ken de zaken, waarover gehandeld moet worden; ik ken Denemarken door vroegere reizen; ik ken zelfs de meesten der personen, met wie onderhandeld moet worden. Ik zal de zaak ter harte nemen, gelijk geen vreemde doen kan, en ik zal de reis voor mijn eigen rekening doen. Zoo lang gij mij nu niet kunt tegenwerpen, dat ik te dom of te ongeschikt ben, weet ik niet, waarom gij zoudt aarzelen, uw toestemming te geven.’

‘Dat is alles waar,’ zeide De Wolff: ‘maar uw hooge jaren....’

‘De ongemakken der reis,’ voegde Anna er bij.

‘Daar worden mij nu mijn jaren weêr naar 't hoofd gesmeten,’ zeide Vondel met een vrolijken glimlach: ‘wel! ik durf zeggen, dat ik jonger ben dan dertig jaar geleden. Toen was ik altijd sukkelend en zwak: nu daaren-tegen, sedert mijn vijftigste jaar, ben ik zoo gezond als een visch, en loop door alle weêr en wind tegen den besten aan. - De ongemakken der reis! Phoe! is 't niet, of ik naar Tartarijen trok. Wij gaan immers naar den zomer, en ik heb nooit van zeeziekte geweten. Vind ik een goede gelegenheid met een hecht gebouwde kof, dan is zulk een zeereisje van een dag of zes of acht, al naar

de wind waait, wel gezond. Kort en goed, indien Joost er niet tegen heeft mij zijn procuratie te geven, dan sloop ik mij in, en beter vandaag dan morgen. Men moet het ijzer smeden terwijl het heet is.'

'En de oorlog!' hernam De Wolff: 'de Zweedsche kruisers laten geen vaartuig ongemoeid.'

'Ei wat!' riep Vondel uit: 'zij zullen zich tweemaal bedenken, eer zij het wagen, de vlag der Heeren Staten te beleedigen. - Of, acht men de reis over zee gevaarlijk, dan neem ik den postwagen, en reis over land.'

'Maar laat mij ten minste met u gaan, lieve vader!' hernam Anna, met kinderlijke bezorgdheid.

'Gij meent het goed, Anneken-lief!' zeide de oude man, haar glimlachend toeknikkende: 'maar ik vrees, dat de rollen dan zouden omgekeerd zijn, en dat ik meer in de gelegenheid zoû komen om op u te passen, dan gij op mij. Neen! neen! 't is er meê als ik broêr Peter heb laten zeggen tegen Badeloch:

Een vrou gedijt tot last, zy weet niets uyt te reghten:

en vooral op reis niet. Als gij naar Buiksloot gaat, zijt gij reeds zeeziek: hoe zoû dat gaan in de groote of kleine Belt? altemaal gekheid. Gij zult hier blijven en op het huis passen. 't Past bovendien niet, dat bagijntjes reizen,' voegde hij er schertsende bij.

'Vader is wel goed,' zeide Baertje: 'en ik geloof, dat Joost niets anders doen mag, dan zijn voorslag dankbaar aannemen.'

Joost stamelde in de daad eenige betuigingen van dankbaarheid.

'Die zaak is alzoo bepaald,' herhaalde zijn vader:

‘doch er dient meer gedaan te worden. Of die gelden in Denemarken zullen inkomen of niet, is nog de vraag; en intusschen moet er gezorgd worden om het hoofd te kunnen bieden aan de behoeften van het oogenblik.’

‘Ja, dat is waar!’ zuchtte Joost, terwijl hij het hoofd weder liet hangen.

‘Welnu!’ vervolgde Vondel: ‘ik heb ook hierover nagedacht en zie hier wat ik besloten heb. Terwijl ik uwe belangen ginds behartig, zult gij een volmacht aan Neef Jan geven, om hetzelfde hier te doen, en de noodige schikkingen met uw krediteuren te maken; zoo zij weten dat zij hun geld krijgen, zullen zij waarschijnlijk handelbaar zijn en u tijd gunnen. En om de dringende schulden af te doen, daartoe zal *ik* hem in staat stellen. Ik ben wel niet bemiddeld, maar ik heb toch altijd genoeg overgegaard, om de eer van uw naam te redden; - de toekomst zal moeten leeren, of gij, door vlijt, door eerlijkheid en een beter gedrag, uw dankbaarheid betoonen wilt.’

‘O gewis!’ riep Joost: ‘ik zal alles doen, wat ik kan... ik zal...’

‘Gij zijt een waardig man, vader!’ zeide Anna, terwijl zij een dankbaren blik op Vondel wierp.

‘En gij zijt de éénige, mijn lieve kind! die mij niet moest prijzen,’ zeide Vondel: ‘want gij zijt de éénige, die er misschien door lijden zult. Ik had dat geld voornamelijk bespaard om uwe toekomst te verzekeren.’

‘Ik heb het u immers gisteren reeds gezegd, vader!’ zeide Anna: ‘dat ik voor mij geen behoeften had.’

Baertje was opgestaan met oogen tintelende van vreugde, en overlaadde haar schoonvader met loftuigingen en fraaie beloften.

‘En nu blijft alleen de vraag nog overig,’ zeide Von-

del: 'of neef Jan den last wil aanvaarden, dien wij op zijn schouderen leggen.'

't Is een zware verantwoordelijkheid, die ik op mij laad,' antwoordde De Wolff, die de edelmoedigheid van zijn oom wel bewonderde, doch maar half goedkeurde: 'ik zal echter mijn best doen om uw vertrouwen niet te beschamen.'

'Dan is alles, wat de hoofdpunten betreft, in orde,' zeide Vondel: 'en nu, de bijzonderheden nog eens nagegaan.'

Met die bijzonderheden zullen wij ons niet inlaten. Misschien beschuldigen mijn lezers en vooral mijn lezercssen mij, dat ik in den loop van mijn verhaal er reeds te veel gegeven heb. Daartegen kan ik geen andere verdediging aanvoeren dan die van den vorst der Romanschrijvers: 'indien ik somtijds vervelend ben, houd u dan overtuigd, dat een volstrekte noodzakelijkheid er mij toe dwingt.'

IV.

Geen acht dagen waren verlopen, of Vondel had de reis naar Denemarken aanvaard. Voor twintig jaren had hij die nogmaals gedaan; en hoe was alles sedert dien tijd veranderd! 't Is waar, hij was, gelijk hij zeide, nog krachtig en gezond; maar toch, op die vroegere reize drukte hem niet, gelijk thans, het huislijk verdriet. Bij die eerste reize was hij voorzien geworden van schitterende aanbevelingen; want toen was hij nog de gemeenzame vriend van Hooft, van Huyghens, van Van de Poll, van Mostert, van Baeck, van zoo vele ande-

ren, die de gewichtigste betrekkingen bekleedden; thans waren zij dood of van hem verwijderd, en de voet van gelijkheid, waarop zij vroeger met elkander verkeerden, had plaats gemaakt voor den afstand, die den hoogmoedigen beschermer scheidt van den onderdanigen cliënt. Bij die eerste reis had hij de verwachting, te Koppenhagen zijn boezemvriend aan te treffen, den wakkeren Reael, die, afgezant aan 't Deensche Hof, hem daar in betrekking kon brengen met de doorluchtigste en invloedrijkste staatslieden en magistraten; nu rustte sinds jaren de brave man in 't graf, en te Koppenhagen zelf was zijn korte verschijning wellicht reeds vergeten.

Niet lang echter nadat hij ter plaatse zijner bestemming gekomen was, mocht hem het onverwacht geluk te beurt vallen, er landgenooten aan te treffen, op wier bescherming en aanbeveling hij niet vruchteloos zoû rekenen. Er kwam namelijk aldra een gezantschap, door de Staten-Generaal aan den Koning van Denemarken gezonden om de of- en defensieve traktaten, door beide Mogendheden gezamenlijk tegen Zweden gesloten, nader te bevestigen. Aan het hoofd van dat gezantschap bevond zich de schrandere vriend van Jan de Witt, de later zoo beroemde Koenraad van Beuningen, Pensionaris van Amsterdam. Deze trok zich zijn stadgenoot aan en verschafte hem den toegang tot de hoogere kringen van Koppenhagen. Hoe Vondel hem en zijn medegecommitteerden daarvoor dankbaar was, hoe hij in betrekking tot aanzienlijke Deenen geraakte, leeren wij in gedichten, welke hij gedurende zijn verblijf in Denemarken vervaardigde, en later uitgaf onder den titel van 'Parnas aan de Belt,' inzonderheid uit de 'Groete aan de gezanten,' uit zijn lofdichten op den Rijks-Hofmeester Joachim Gerstdorp en op den Resident van Polen Tobi-

as Morstin. - Wellicht zal zich deze of gene er over verwonderen, ja op een toon van afkeuring spreken, dat Vondel, die naar Denemarken voor 'zaken' ging, en hoofd en hart vol moest hebben over zijn eigen toekomst, zijn kostelijken tijd zoo kon verbeuzelen met vaerzen te maken: - misschien zelfs beweert deze of gene dat zulks weinig gevoel bij hem bewees. Ik ben overtuigd, dat wie zoodanig oordeel velt, anders zoû gehandeld hebben dan onze dichter. Zoodanig iemand had zeker zelf geen vaerzen gemaakt; doch of hij onder dezelfde omstandigheden dezelfde moeilijke reis zoû gemaakt hebben, ziedaar wat nog de vraag ware. Naar mijne meening moet, bij hetgeen Vondels levensbeschrijvers ons berichten met betrekking tot zijn gemoedelijk en licht aantrekkelijk gestel, het feit zelf dat hij in Denemarken zijn ledige uren niet aan een ijdel suffen en mokken besteedde, maar aan de Muzen wijdde, eenvoudig tot bewijs strekken van 's mans ongewone kracht van geest. Dat hij in den vreemde geen vermaken najaagde, dat hij er ook weinig vermaak vond en hartelijk en dagelijks naar het tijdstip uitzag, waarop de afdoening zijner zaken hem vergunnen zoû, naar zijn vaderland terug te keeren, dit blijkt uit hetgeen hij later, bij zijn te-huis-komst, aan zijn vrienden betuigde, namelijk, dat hij menigmaal bad:

O Heer! wil mij verlossen
Van deze Deensche ossen.

Hij verliet echter Denemarken niet - en dit bewijst vóór hem beter dan alle redeneringen - dan toen hij het doel van zijn tocht bereikt had en de gelden, die, na vergelijking en vereffening van alle pretentiën en

contra-pretentiën, zijn zoon bleken toe te komen, zooveel mogelijk had ingevorderd. Toen keerde hij huiswaarts, en gewis, hij had wel verdiend, alsnu het loon voor zijn opofferingen in te oogsten. Dan helaas! het tegendeel had plaats en te spoedig verkreeg hij de overtuiging, dat hij voor nieuwe beproevingen bewaard was. Niet alleen waren zijn onwaardige zoon en zijn even onwaardige schoondochter, zoodra zij uit de eerste verlegenheid gered waren, den ouden weg weder opgewandeld, en hadden zij de bestaande schulden met nieuwe vermeerderd; maar ook kwam het uit, dat - zoo als dit doorgaans het geval is - er aan Vondel zoowel als aan zijn neef maar gedeeltelijke opening van zaken gegeven was, ja dat de gewichtigste en meest heilige schulden verzwegen waren. De jonge Vondel had - om 't even in welke hoedanigheid - gelden van anderen onder zijne berusting; en toen hij zich in verlegenheid bevond, deze 't eerst aangesproken: zelfs nog vóór dat hij zich tot de woekeraars wendde. Uit schaamte had hij dit misbruik van vertrouwen voor zijn vader verzwegen; doch de tijd der verantwoording was gekomen en nu moest het hooge woord er uit. Nu werden voor Vondel, wilde hij zijn zoon niet als een misdadige vervolgd en gestraft zien, nieuwe opofferingen noodig, en ook deze vielen den vader niet te zwaar; hij redde de eer zijns zoons, hij voldeed voor hem tot den laatsten penning; - maar nu was ook de hoop, waarmede hij zich nog geveleid had, dat het kantoor zoû in stand kunnen gehouden worden, voor altijd vervlogen: aan huis en winkel moest worden vaarwelgezegd, en de beide echtelieden behielden niets meer van wat vroeger het hunne was. De vrouw troostte zich spoedig: zij had haar man alleen genomen omdat zij een lui en gemakkelijk leven

met hem meende te kunnen leiden; nu hij arm was, kon zij hem missen; een nieuwe beschermer deed zich op, en zij begaf zich met dezen het pad op. De kinderen trokken bij hun grootvader in: met Joost moest nu raad geschaft worden. De vrienden van Vondel zochten den doorbrenger te bewegen, naar Oostindiën te trekken, het gewone toevluchtsoord in die dagen en nog lang naderhand van al wie hier niet deugen wilde; hij was echter te veel hetgeen men in den min gunstigen zin van 't woord 'een Amsterdamschen jongen' noemt, om ooren aan zulk een voorslag te leenen. De vader had alles gedaan, wat plicht en ouderliefde van hem eischen konden; hij moest nu zelf den losbandige voor verdere opspraak en schande bewaren. Hij ging - zij het ook met een bloedend hart geweest - naar Burgemeesteren, en verzocht van hen, dat de onwillige met dwang gezonden werd, waar hij niet goedschiks wilde heengaan. 't Verzoek, door Vondels vrienden met klem van redenen ondersteund, werd ingewilligd en de zoon vanhier gezonden. Hij bereikte echter zijn bestemmingsoord niet, maar stierf op reis.

Ruim veertig-duizend gulden - een aanzienlijke som vooral in die dagen - had de vader bij deze treurige gelegenheid laten zitten. En dit was niet alles; maar, goedhartig van natuur en licht van vertrouwen, had hij ook meermalen geld geschoten of krediet verleend aan lieden, die 't onwaardig waren en van wie hij 't zijne niet kon terugbekomen. Weinig had hij meer overig, buiten 't moederlijke erfdeel zijner dochter Anna, dat nog onder zijn berusting was. Vreezende, dat wellicht zijn zoon, van wiens overlijden men toen nog onbewust was, nieuwe schulden maken mocht, en het overschot ten behoeve zijner dochter, die al schade genoeg had geleden,

wenschende te verzekeren, wellicht zich zelven niet vertrouwende, droeg hij haar dat moederlijke goed, en al wat hem van 't zijne nog overschoot, gerechtelijk over.

Hierdoor werd wel hetgeen nog in handen was, bewaard; doch 't scheen naauwlijks genoeg, om, - nu ook zijn drie kleinkinderen tot zijn last gekomen waren, - in 't vervolg van te leven. En wat te doen, als het kapitaal aangesproken moest worden, en eens verteerd was? Hij had op zijn leeftijd er niet aan kunnen denken, de verloopene nering weder aan den gang te helpen: veel minder kon hij er een nieuwe beproeven: en welke uitnemende vaerzen hij ook maakte, deze brachten geen voordeel aan, of althans, zoo de lof groot was, het profijt was luttel. 'De groote dichter' zegt Brandt, - 'die zoo veel groote personaadjes, Prinsen, Vorsten, Koningen en Helden verplichtte, door onsterfelijke lof, hun toegezongen, hadt met al zijn dichten en edelen arbeid niet eenen Mecenat of Augustus kunnen winnen, die hem in een kommerloozen staat stelde.' Er moest toch raad en hulp geschapt worden, wilde men den ouden man op zijn zeventigste jaar niet tot gebrek laten vervallen. In deze omstandigheden vonden de Wolff en andere bloedvrienden zijner overleden huisvrouw het geraden, eenig ambt of bediening voor hem te verzoeken. Dit geschiedde echter buiten zijn toedoen, want hij was te kiesch en groothartig, om zijn nood te kennen te geven, en bij hen, wier vaders eenmaal zijn vrienden en goede bekenden geweest waren, de rol van ambtsjager te vervullen. Het was een vrouw, die medelijden met den grijzen dichter had, en wel Anna van Hoorn, echtgenoot van Cornelis van Vlooswijk, toen een der regeerende Burgemeesters van Amsterdam. Tot haar hadden Vondels verwanten zich gewend, als tot een vrouw,

die niet alleen de dichtkunst beminde en beschermdde, maar die ook een gevoelig hart bezat. Innig werd zij bewogen bij de schildering van de opoffering, welke de brave grijsaard zich getroost had, en van den nood, waarin hij, zoo niemand zich zijner aantrok, zoû gedompeld worden. Zij liet zich ook niet lang bidden om zijn voorspraak bij haar echtgenoot te zijn, en zoo was het, dat, op den laatsten Januari des volgenden jaars (1658), 's daags voor de jaarlijksche verandering der Regeering, aan Vondel een betrekking bij de Bank van leening - er viel toen niets beters te begeven - werd geschonken: een ambt, dat in 't jaar zes honderd vijftig gulden opbracht.

Vondel was nu, ja, voor gebrek en honger bewaard en gewis niet ondankbaar voor de hem verleende gunst; maar toch, wie zal het ons zeggen, met welke verdeelde gevoelens hij op den morgen, dat hij voor 't eerst zijn nieuwe bediening vervullen zoû, zijn dierbaar schrijf-vertrek, zijn waarde boeken, zijn geliefkoosde studiën verliet, om, op den verwijderden Voorburgwal, in een somber en dompig lokaal, een hem geheel vreemden, een met zijn smaak, met zijn neigingen, met zijn gewoonten geheel strijdigen arbeid, te aanvaarden? Was dit het loon voor, zoo vele jaren zwoegens en tobbens om de Nederduitsche letterkunde te verheffen tot een hoogte, welke zij nimmer gekend had? Was dit de werkring, waar zijn zeventigjarig leven in moest eindigen, zijn weelderig vernuft gevaar loopen te verstompen? En gewis, zoo de dichter tegen deze nieuwe loopbaan reeds in zijn verbeelding opzag, de wezentelijkheid viel hem niet mede. Daar moest hij, vroeger gewoon zich vrij en frank te bewegen en aan niemand rekenschap te geven van zijn daden, den geheelen dag op de Bank passen, den

heeren, die er van Stadswege 't beleid en 't toezicht hadden, met ontblooten hoofden ten dienste staan, zijn dichterlijke veder, gewoon den hoogen tooneelstijl te schrijven, vernederen om de panden, waar men den verlegenen geld op schoot, te boek te stellen. Was het wonder, dat hij, bij het herdenken aan de omstandigheden, die hem - door toedoen en de schuld van den zoon, die de staf van zijn ouderdom had moeten zijn en de stichter van zijn leed geworden was - in verstrooiing van gedachten eenmaal, tusschen de panden in, de treffende slotregels van zijn Jozef in Dothan nederschreef:

Ach! de ouders teel en 'tkint en brenghen 'tgroot met smart: Het kleine treet op 'tkleet, het groote treet op 'thart.